
SVETLANA CHOMOVÁ

**VÁDEMÉKUM
LOKÁLNEJ
A REGIONÁLNEJ
KULTÚRY**

2015

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Publikácia je výsledkom riešenia grantovej výskumnej úlohy KEGA Zručnosti pre sféru kultúry 115UK-4/2013

© PhDr. Svetlana Chomová, PhD., 2015

Toto dielo (ani jednu jeho časť) nemožno reprodukovat' bez súhlasu autorky.

Recenzenti: prof. PaedDr. Miroslav Krystoň, CSc.,
Doc. PhDr. Hana Pravdová, PhD.,
PhDr. Zuzana Slušná, PhD.

Za odbornú stránku tejto publikácie zodpovedá autorka.

ISBN 978-80-223-4025-0

OBSAH

<i>Úvod</i>	5
1. Východiskové rámce miestnej a regionálnej kultúry	7
2. Inštitucionálne prostredie – kultúrna infraštruktúra.....	23
3. Lokálna a regionálna kultúra – subjekty, rozsah, súčasť, druhy a formy	42
4. Profesia pracovníka v oblasti kultúry.....	51
5. Cieľové skupiny v oblasti kultúry	67
6. Voľný čas – priestor na tvorivé kultúrne aktivity.....	74
7. Metodika a poradenstvo v oblasti kultúry.....	87
8. Realizácia kultúrnych aktivít	101
9. Kultúrna aktivita ako projekt	115
<i>Na záver</i>	127

ÚVOD

Zložitosť procesov, ktoré prebiehajú v oblasti kultúry po roku 1989, a najmä nové náročnejšie požiadavky spoločnosti súvisiace s transformáciou štátnej správy a s presunom čoraz väčšieho rozsahu kompetencií na samosprávu zmenili celý systém tvorby a prezentácie kultúrnych hodnôt. Postupne pribúdajú nové prvky v organizácii a riadení kultúry, nové témy a obsahové okruhy, aplikujú sa moderné metódy a formy v realizácii kultúrnych aktivít. Zároveň s tým sa menia požiadavky účastníkov kultúrnych aktivít. Tieto trendy zvyšujú nároky na miestnych kultúrnych pracovníkov aj dobrovoľníkov – aktivistov, prehodnocujú a dotvárajú viaceré známe či menej známe požiadavky na výkon ich práce, pretože bez ich tvorivého úsilia a invencie, profesionality, zodpovednosti a organizačných schopností by ťažko mohli vzniknúť nové projekty, programy a aktivity v oblasti kultúry, výchovy a vzdelávania.

Vademékum lokálnej a regionálnej kultúry je koncipované ako učebnica, so zámerom posilniť a skvalitniť odborné vzdelávanie študentov vysokých škôl humanitného a spoločenskovedného zamerania a zabezpečiť odborný rast pracovníkov v oblasti kultúry. Obsah učebnice korešponduje s obsahom predmetu Praktikum z lokálnej a regionálnej kultúry. Pretože nemožno priblížiť danú problematiku v celej šírke, publikácia približuje oblasti a témy, ktoré v súčasnosti považujeme za prioritné a aktuálne. Absolventi predmetu, pre ktorý je táto učebnica určená, by sa mali orientovať v kultúre na miestnej a regionálnej úrovni a poznať jej legislatívne rámce, inštitucionálne prostredie, cieľové skupiny, formy a metódy činnosti, postupy pri realizácii kultúrnych aktivít. Sme toho názoru, že publikácia predstavuje základ, ktorý môže každý čitateľ postupne rozširovať a dopĺňať o nové trendy, pohľady a poznatky z vlastnej praxe.

Pri písaní učebnice autorka vychádzala z osobných skúsenosti v oblasti usmerňovania a manažovania miestnej a regionálnej kultúry na regionálnej i národnej úrovni.

Vyjadrujeme presvedčenie, že Vademékum lokálnej a regionálnej kultúry bude podnetnou a inšpirujúcou literatúrou aj pre širší okruh záujemcov, ktorí sa budú v súčasnosti či v blízkej budúcnosti zaoberať činnosťou v oblasti kultúry.

1.

VÝCHODISKOVÉ RÁMCE MIESTNEJ A REGIONÁLNEJ KULTÚRY

ÚVOD

Posledné roky minulého storočia priniesli našej krajine množstvo reforiem, zmien a úplne nových prvkov. Transformácia spoločnosti (spoločenské, ekonomické a politické zmeny) sa zákonite premietla aj do oblasti kultúry a priniesla so sebou celý komplex problémov, ktoré sa zvlášť výrazne prejavujú v miestnych a regionálnych podmienkach. Slovensko, podobne ako ostatné štáty Európy, je konfrontované s veľkou zmenou vyplývajúcou z globalizácie a ekonomiky založenej na vedomostiach, kde najhodnotnejším zdrojom rozvoja spoločnosti je ľudský kapitál. V týchto súvislostiach sa kultúra stáva významným faktorom trvalo udržateľného ekonomického a spoločenského rozvoja. Rozvíjať ju znamená:

- prihliadať na demografické podmienky, podporovať investície do ľudí, rozvíjať kultúrnu politiku a slobodu prejavu; kultúra a umenie sú rovnako dôležité ako odbornosť potrebná na trhu práce, lebo prispievajú k motivovaniu ľudí, prehlbujú ich porozumenie, tvorivosť, a schopnosť rozvíjať medziludské vzťahy;
- presadzovať kultúrnu identitu, nový vzťah ku kultúrnemu dedičstvu, podporovať jednotu a odlišnosť v kultúre; slobodná voľba stotožnenia sa s kultúrnymi a jazykovými komunitami podľa vlastného výberu a zároveň rešpektovanie odlišnosti iných kultúr tvoria protiváhu kultúrnej globalizácii a bázu miestnej kultúry;
- vytvárať nadnárodné siete a podporovať kultúrne výmeny ako zdroje nových impulzov a podnetov na rozvoj.

DEFINÍCIA POJMOV

Skôr ako sa budeme zaoberať problematikou miestnej a regionálnej kultúry, z rôznych aspektov (súčasť, infraštruktúra, aktivity a pod.), treba si ozrejmiť základné pojmy, ktoré sa k tomuto termínu viažu.

V súčasnosti je kultúra všadeprítomným pojmom. Stáva sa dôležitým termínom rôznych vedných disciplín, ako je napr. kultúrna antropológia, sociológia kultúry, kulturológia a ďalšie, ktoré kultúru definujú zo svojho hľadiska. Jednu z najdôkladnejších analýz tohto termínu prezentovali americkí kulturológovia Kroeber a Kluckhohn (1968, 1970). Podľa nich slovo kultúra má pôvod v latinskom tvare colere, vo význame obrábať, zušľachťovať (pôdu, rastliny). Ich modelovanie obsahu pojmu kultúra vychádza z členenia trendov ľudskej aktivity, ktorej sa priradujú zodpovedajúce subsystemy kultúry:

- snaha o udržanie (kontinuita, odovzdávanie kultúrnych hodnôt, artefaktov), čomu zodpovedá **materiálna kultúra** ako subsystem kultúry;
- snaha o uplatnenie (konkrétna spoločenská realizácia hodnôt), čomu zodpovedá **spoločenská kultúra** ako subsystem kultúry;
- snaha o porozumenie (kognitívne osvojenie si kultúrnych hodnôt), čomu zodpovedá **duchovná kultúra** ako subsystem kultúry. Duchovná kultúra v ďalšom členení zahrňuje subsystemy umenie, veda, morálka.

V iných definíciách prevláda zdôrazňovanie kultúry ako:

- ľudského osvojovania si sveta;
- špecificky ľudského vzťahu ku skutočnosti;
- spôsobu ľudskej existencie.

V. Gažová načrtáva vlastné členenie poľa kulturológických štúdií v závislosti od definovania pojmu kultúra v šiestich rámcoch (Gažová 2003, s. 13):

- kultúra ako humánna identifikácia, človekom vytvorená skutočnosť;
- kultúra ako antropológický pojem, kde kultúra = druhá príroda,

- inštitucionalizované vzťahy, civilizácia = materiálna kultúra, prostriedok ovládania prírody;
- kultúra ako normatívny pojem, kde kultúra = výchova človeka k ideálnej podobe, umenie = stelesnenie ideálu, civilizácia = dokonalé ovládnutie prírody;
  - kultúra ako sociologický pojem, kde kultúra = výtvor a sebaujavenie skupiny, diferencované podľa hodnotových predstáv, symbolov, sociálnych foriem;
  - kultúra všedného dňa, kde sa kultúra vzťahuje na každodennosť, životný štýl, subkultúry, voľnočasové aktivity, hobby, kultúra bývania, stravovania, odievania;
  - „zvláštna“ kultúra, ktorá zahŕňa profesionálnu tvorbu, reflektovanú estetiku, „vysokú“ kultúru, súbor umeleckých a intelektuálnych diel reflektovaných ako hodnoty a súbor inštitúcií, ktoré ich produkujú, šíria a regulujú.

V našom príspevku vychádzame z definície kultúry Poeplesa a Baileyho (Poeples – Bailey, 1988), ktorí kultúru chápu ako sociálne odovzdávané poznanie vlastné určitej sociálnej skupine. V tomto ponímaní je kultúra chápaná širšie a komplexnejšie – obsahuje kultúrne produkty, hodnotové orientácie, inštitúcie a pod., vzťahuje sa k celému životu spoločnosti. Kultúra tak tvorí kostru spoločnosti. Človek sa rodí do určitej kultúry, formuje sa na jej základe. Svojou činnosťou mení prostredie, a tým mení aj seba. Človek je tak produktom určitej kultúry a súčasne jej spoluvýtvorcami. Takým spôsobom kultúru komunikujú všetci, alebo takmer všetci členovia skupiny – štátu, etnika, komunity, rodiny. Popritom každý človek v sebe nesie vlastnú kultúru, svoje individuálne vlastnosti a skúsenosti. Život v dvoch alebo viacerých kultúrach naraz môže tento proces (tvorby kultúry) veľmi obohatiť.

Miestna kultúra je geograficko-teritoriálne najmenšia zložka kultúry. Predstavuje systém všetkých kultúrnych a kultúrno-spoločenských fenoménov vyskytujúcich sa v jednej obci, je čistým a pravým sebaujavením miestneho obyvateľstva, jeho príspevkom do

regionálnej a národnej kultúry. Orientuje sa predovšetkým na podporu a rozvoj tradičnej a ľudovej kultúry, kultúrno-osvetovej činnosti (vzdelávacej, záujmovej umeleckej, kultúrno- spoločenskej), na výchovu k prosociálnosti. Zahŕňa kultúrne prejavy a činnosti (kultúrne produkty, kultúrne procesy a ich kultivovanie) a kultúrnu osobitosť a svojráznosť, jej mieru a úroveň, na akej sa miestna komunita zúčastňuje na kultúrnom živote a tvorbe vo svojom prostredí.

Môžeme ju charakterizovať ako:

- Súhrn miestnych zvyklostí, kultúrno-osvetových a umeleckých aktivít a prejavov miestneho etnika, nevynímajúc ani sieť miestnych kultúrnych inštitúcií či starostlivosť o miestne pamiatky a pozoruhodnosti. Patrí sem aj miestny životný štýl, miestna architektúra, spôsob obživy a pod.
- Kultúrno-umelecké aktivity miestneho obyvateľstva (občanov obce, mesta, mestských aglomerácií, sídlisk a pod.), realizované kultúrnymi zariadeniami, záujmovými, politickými, náboženskými organizáciami a spolkami, ako aj fyzickými osobami. Predstavuje aj sprostredkovanú kultúru – vystúpenia hosťujúcich umelcov na území konkrétnej lokality.

Regionálna kultúra predstavuje kultúru istého územného celku nadlokálneho charakteru, zastúpeného viacerými obcami. Jednotlivé lokality, ktoré patria do daného regiónu, obyčajne vykazujú značnú kultúrnu podobnosť. Vytvárajú sa na báze podobnosti tradície, zvykoslovia, dialektu, kroja, autentickej ľudovej kultúry, vierovyznania a pod. Charakteristickou črtou regionálnej kultúry je vzájomná komunikácia a prepojenosť obcí. Je to súhrn lokálnych kultúr, ktoré svojím obsahom a zameraním sú veľmi blízke, no nie sú identické.

Regionálnu kultúru charakterizuje napr.:

- geografická poloha lokalít, ktoré patria do daného regiónu;
- jazyková príbuznosť, resp. dialekt, ktorý obyvateľstvo v každodennej komunikácii používa ako dorozumievací prostriedok;
- špecifická autentická ľudová kultúra;
- vierovyznanie.

Miestnu a regionálnu kultúru reprezentujú jej tradície, všeobecne uznávané pravidlá, normy a hodnoty, miestne a regionálne kultúrne pamiatky a architektúra, ako aj aktivity kultúrnych inštitúcií, zariadení a iných subjektov. Miestna a regionálna kultúra v sebe zahŕňa komplex tradičných ľudových a novovytváraných hodnôt. Je súčasťou národnej kultúry a uspokojuje kultúrne potreby obyvateľstva v danej lokalite. K špecifickým úlohám miestnej a regionálnej kultúry patrí hľadanie a rozvíjanie kultúrnych a duchovných špecifik obce/regiónu a ich príspevok do národnej kultúry, spracúvanie dlhodobých koncepcií kultúrneho rozvoja života danej lokality, hľadanie a rozvíjanie efektívnych foriem riadenia kultúry, spolupráce kultúrnych zložiek obce/regiónu atď.

Miestna a regionálna kultúra predstavuje inšpirujúcu a dynamizujúcu súčasť národnej kultúry, jej rozmanitosť a pluralizmus. Základné oblasti a úlohy v rozvoji slovenskej kultúry na miestnej a regionálnej úrovni možno rozdeliť na tieto okruhy:

- podpora pôvodných slovenských kultúrnych a umeleckých aktivít;
- obnova cyrilo-metodských kresťanských hodnôt;
- obnova slovenského vidieka v celom komplexe;
- oživovanie ľudových tradícií, zvykoslovia a tradičných ľudových remesiel;
- rozvoj kultúrnej vidieckej turistiky a agroturistiky;
- starostlivosť o kultúrno-historické pamiatky;
- skvalitnenie informovanosti o krásach miest a obcí, s dôrazom na tvorbu ich symboliky, dokumentácie, miestnej histórie.

ŠTÁTNA KULTÚRNA POLITIKA

Keď hovoríme o kultúrnej politike, chápeme ju ako kultúrnej politiku štátu bez ohľadu na to, či konkrétny štát definuje priority v nejakom dokumente. Štátna kultúrna politika predstavuje prostredie, v ktorom sa uskutočňujú procesy tvorby, uchovávanía, šírenia a sprístupňovania kultúrnych hodnôt. Je súborom čiastkových politik pre

jednotlivé oblasti kultúry. Štátna kultúrna politika Slovenska vychádza z relevantných historických a spoločenských súvislostí, ako aj z medzinárodných a európskych štandardov, multilaterálnych a bilaterálnych zmlúv, v ktorých sú obsiahnuté záväzky Slovenskej republiky zasahujúce do oblasti kultúry, z domáceho legislatívneho prostredia, z aktuálneho programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky a z jeho rozpracovania na rezortnej úrovni.

Nástroje kultúrnej politiky nemusia byť vždy rovnako definované. Medzi základné nástroje kultúrnej politiky zaraďujeme:

- koncepcné, ideovo-obsahové – prezentujú náčrt vízie o úlohe kultúry v spoločnosti, vytyčenie cieľov, ich rozpracovanie do konkrétnych programov a projektov;
- legislatívne – ide o vytvorenie legislatívneho prostredia, v ktorom sa kultúra realizuje a môže sa rozvíjať;
- ekonomické – predstavujú mechanizmy financovania kultúry z verejných zdrojov a umožňujú viaczdrojové financovanie;
- inštitucionálne – tvoria ich inštitúcie, ktoré zabezpečujú prístup ku kultúrnym hodnotám, ako aj vybavenosť sídiel kultúrnymi zariadeniami;
- riadiaco-evalvačné – zabezpečujú monitoring a dostupnosť informácií a spôsoby ich šírenia tak, aby bol zabezpečený prístup občanov ku kultúre;
- vzdelávacie a informatívno-komunikačné (vrátane metodiky a výskumu) – motivujú správanie kultúrnych inštitúcií a ďalších subjektov pôsobiacich v oblasti kultúry;
- spoločensko-psychologické – predstavujú vytváranie obrazu o kultúre a jej mieste v živote spoločnosti, komunity, jednotlivca.

Implementácia kultúrnej politiky v stredno- a dlhodobom horizonte predpokladá jej cyklické vyhodnocovanie. Výsledkom hodnotiaceho procesu je cyklická „revízia“ kultúrnej politiky tak, aby kontinúálne korešpondovala so stavom vývoja spoločnosti. Proces prebieha v týchto fázach:

- príprava koncepcie na ďalšie obdobie – stanovenie priorít, strategických cieľov, opatrení;
- implementácia kultúrnej politiky – realizácia stratégie – stanovenie indikátorov úspešnosti, aplikovanie jednotlivých nástrojov politiky na dosiahnutie cieľov;
- monitoring kultúrnej politiky – hodnotenie realizácie stratégie – čiastkové hodnotenia v ročných a medziročných odpočtoch, štatistické zistenia, analýzy a interpretácie vyhodnotenie kultúrnej politiky;
- komplexná evalvácia celého procesu a výsledkov, aktuálna inovácia koncepcie na nasledujúce obdobie – tvorba novej stratégie – revízia priorít, strategických cieľov, opatrení, indikátorov úspešnosti.

ŠTÁTNA KULTÚRNA POLITIKA SR V DOKUMENTOCH

Štátna kultúrna politika sa kreuje v dokumentoch, ktoré určujú hlavné zameranie a úlohy v oblasti kultúry na určité obdobie. Na Slovensku v minulom období bol prijatý celý rad dokumentov, zákonov, koncepcií a stratégií dotýkajúcich sa miestnej a regionálnej kultúry, ktoré môžeme považovať za vyjadrenie štátnej kultúrnej politiky na poli miestnej a regionálnej kultúry.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky v oblasti kultúry prezentuje kultúru ako oblasť s potenciálom prispieť svojou kreativitou k rozvoju znalostnej spoločnosti, k celkovej konkurencieschopnosti a v konečnom dôsledku aj k sociálnemu a ekonomickému rastu Slovenska. Kultúra je v ňom chápaná ako integrátor celej spoločnosti. V oblasti kultúry považuje vláda SR za nevyhnutné najmä:

- vytvárať podmienky na uspokojovanie kultúrnych potrieb občanov Slovenska;
- financovať kultúru nielen z verejných zdrojov;

- vytvárať podmienky na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva, podporovať rozvoj národných kultúrnych inštitúcií;
- zlepšiť právne a sociálne postavenie umelcov a kultúrnych pracovníkov, podporovať tvorbu nových umeleckých diel, kultúrnych aktivít a ich prezentáciu;
- vytvoriť vhodný organizačný, legislatívny a finančný rámec fungovania verejnoprávneho vysielateľa;
- podporovať rozvoj audiovizuálnej tvorby prostredníctvom Audiovizuálneho fondu;
- pripraviť rekodifikáciu autorského práva;
- schváliť stratégiu pamäťových a fondových inštitúcií na roky 2013 – 2020, s cieľom zabezpečiť udržateľnosť digitalizácie a rozširovanie zbierkových a informačných fondov;
- podporovať aktivity národnostných menšín;
- zabezpečiť dostupnosť informácií v štátnom jazyku;
- udržiavať stály dialóg s cirkvami a náboženskými spoločnosťami;
- vnímať kultúru ako súčasť diplomacie;
- vytvoriť podmienky na dôstojné pripomenutie si 20. výročia prijatia Ústavy SR a výročie príchodu Cyrila a Metoda na naše územie.

Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014

– **2020** je najaktuálnejším dokumentom, ktorý vytýčil hlavné zámerly rozvoja kultúry v súlade s európskymi trendmi. Stratégia prináša definície kľúčových pojmov (kultúrne dedičstvo, nehmotné kultúrne dedičstvo, kreatívny priemysel) a prierezové princípy, ako sú: rovnocennosť všetkých aktérov pri rozvoji kultúry, budovanie na existujúcich prvkoch a široké využívanie partnerstiev a víziu rozvoja kultúry. Nosnú časť materiálu tvoria hlavne ciele a úlohy v siedmich strategických oblastiach a prílohy, ktoré prezentujú súčasný stav kultúry na Slovensku a návrh priorít a opatrení stratégie.

V stratégii sa zdôrazňuje, že:

- kultúra je zušľachťujúcou energiou, je faktorom utvárania identity a charakteru spoločnosti dovnútra i navonok;

- kultúra má základ v slobodnej tvorivosti jednotlivca;
- kultúra je pre spoločnosť zdrojom inovácií;
- kultúra je priestorom na tvorbu duchovných hodnôt, vďaka ktorým je život hodný žitia;
- kultúra zastupuje v systéme výchovy a vzdelávania dôležitý prvok kultivácie človeka;
- kultúra je základom pre kontinuitu prítomnosti s minulosťou;
- kultúra je najvýznamnejším faktorom utvárania identity a charakteru spoločnosti dovnútra i navonok.

Stratégia vytýčila úlohy v týchto oblastiach:

- **Formovanie kultúrnych potrieb a dopytu po kultúre výchovou a vzdelávaním** – dôraz je kladený na kultúrnu výchovu a umelecké vzdelávanie, podnecovanie tvorivosti, vzdelávania ako faktora formovania kreatívneho prostredia, dostupnosť a efektívnu prezentáciu nových kultúrnych produktov a využívanie nových technológií v kultúre.
- **Zachovanie a sprístupňovanie kultúrneho dedičstva** – prioritou je zachovanie, obnova, a sprístupňovanie nehmotného dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry, ich digitalizácia, záchrana a ochrana pamiatkového fondu, ako aj kultúrny turizmus.
- **Systematická podpora pôvodnej umeleckej tvorby** – rozvoj v tejto strategickej oblasti možno dosiahnuť prostredníctvom Fondu kultúry a zefektívnením fungovania existujúcich umeleckých fondov, organizovaním kultúrnych aktivít a vytváraním tvorivých inkubátorov a rezidenčných centier.
- **Nastavenia funkčného systému financovania** – predstavuje nevyhnutnosť zmeniť vnímanie kultúry – zo spotrebiteľa financií na tvorca ekonomických hodnôt, zabezpečiť synergiu verejných financií, súkromných investícií a dobrovoľných aktivít, veľký prínos sa očakáva od zefektívnenia práce kultúrnych inštitúcií a rozvoja ľudského kapitálu v organizáciách.
- **Funkčný model využitia kreativity a kultúry v hospodárskom rozvoji Slovenska** – umožní rozvoj kreatívneho priemyslu ako

sektora, kde kreatívni ľudia, inovácie, partnerstvá, klastre a digitálne technológie budú hybnou silou miestneho a regionálneho rozvoja.

- **Systematická podpora výskumu v oblasti kultúry** – rozvoj kultúry vyžaduje skvalitnenie odbornej vedeckej reflexie ako základu pre formulovanie stratégií a politík, mapovanie vývojových trendov a špecifických javov v historickom kontexte, taktiež systematické monitorovanie, skúmanie a vyhodnocovanie vybraných javov a umeleckých obsahov.
- **Kultúra ako spolutvorca obrazu krajiny v zahraničí** – predstavuje nástroj diplomacie, podporuje medzikultúrnu výmenu, prispieva k porozumeniu, prevencii konfliktov a harmonickému spolunažívaniu, vytvára predpoklady na rozvoj cestovného ruchu a povzbudzuje hrdosť občanov na svoju identitu.

Okrem spomínaných strategických dokumentov v miestnej a regionálnej kultúre platia aj ďalšie **zákony**, ktoré vymedzujú rámce pre činnosť rôznych subjektov. Uvádzame najdôležitejšie z nich:

- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky,
- Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky č. 91/2001 Z. z. o ochrane kultúrneho dedičstva,
- Zákon NR SR č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona SNR č. 372/1990 o priestupkoch v znení neskorších predpisov,
- Zákon NR SR č. 183/2000 Z. z. o knižniciach,
- Zákon č. 189/2015 Z. z. o kultúrno-osvetovej činnosti,
- Zákon NR SR č. 395/2002 o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 4/1958 Zb. o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách,
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení zákona č. 479/2005 Z. z.,
- Zákon NR SR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov,

- Zákon NR SR č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon SNR č. 96/1991 Zb. o verejných kultúrnych podujatiach v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 619/2003 Z. z. o Slovenskom rozhlase v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 16/2004 Z. z. o Slovenskej televízii v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávanía audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon),
- Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 84/2007 Z. z.

Slovenská republika sa zaviazala dodržiavať aj **medzinárodné dohovory** upravujúce rozvoj kultúry a ochranu jednotlivých súčastí kultúrneho dedičstva ako napríklad:

- Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva – UNESCO, Paríž, 1972 (Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 159/1991 Zb.),
- Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy, Štrasburg, Rada Európy, február 1990 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 369/2001 Z. z.),
- Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva, Rada Európy, Valletta 16. 1. 1992 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 344/2001 Z. z.),
- Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 375/2006 Z. z.),
- Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov.

Osobitnú úlohu v systéme ochrany kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky zohráva Deklarácia NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva, ktorá bola prijatá uznesením NR SR č. 1292/2001.

Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry (nadviazala na Konceptiu rozvoja miestnej a regionálnej kultúry) bola schválená v roku 2008. Jej hlavnou víziou je dosiahnutie kvalitnejších podmienok na zabezpečenie dostupnosti kultúry a kultúrnych služieb v území (mestá, obce, regióny) a lepšie uplatnenie kultúry (vo výchovno-vzdelávacom procese a v procesoch územného plánovania, miestneho a regionálneho rozvoja). Stratégia poukazuje na dôležitosť vytvárania priestoru pre úzke prepojenie rezortného a sektorového prístupu, pre vzájomnú integráciu poznatkov o kultúre regiónu a sídla. Nevyhnutná je participácia jednotlivých subjektov na rozvoji miestnej a regionálnej kultúry a zavádzanie efektívnych návrhov a riešení na jej zabezpečenie. Zároveň stratégia poukazuje na regionálne disparity a rozdielnu dostupnosť kultúrnej ponuky.

SWOT analýza miestnej a regionálnej kultúry bola spracovaná v roku 2007 ako východisko pre koncipovanie programov rozvoja miestnej a regionálnej kultúry. Predstavuje silné a slabé stránky, ohrozenia a príležitosti na definovanie cieľov, úloh a formulovanie konkrétnych opatrení pre kultúru na regionálnej i lokálnej úrovni (Spoločné východiská, s. 25).

Silné stránky:

- bohaté kultúrne dedičstvo (hmotné a nehmotné) Slovenska, jeho regiónov a sídiel;
- kreatívni ľudia a skúsenosti s realizáciou rôznorodých kultúrnych projektov;
- etablovaný inštitucionálny systém – kultúrne inštitúcie, kultúrna infraštruktúra a odborné zázemie;
- dobrá finančná perspektíva pre oblasť kultúry najmä z hľadiska možnosti využitia štrukturálnych fondov;
- tradične silný vzťah miest, obcí a regiónov k oblasti kultúry a kultúrnej identity.

Slabé stránky:

- nízka ponuka a účasť umeleckých súborov a umelcov jednotlivcov z národných a regionálnych kultúrnych inštitúcií na podujatiach v zaostávajúcich a odlahlých častiach Slovenska;
- administratívne náročný a nedostatočne účinný systém finančnej podpory miestnej a regionálnej kultúry z centrálnej úrovne cez grantový systém MK SR;
- nedostatočne kvalitné spravovanie lokalít kultúrneho dedičstva: problémy so základnou údržbou, bezpečnosťou a chýbajúca infraštruktúra; nedostatočná interpretácia lokalít (z hľadiska príbehu historickej budovy a lokality, opísania a priblíženia identity, autenticity a génia loci lokality) a nedostatočné doplnkové služby pre návštevníkov;
- nedostatočné a nejednotné značenie prístupu ku kultúrnym, komunálnym a turistickým cieľom v systéme dopravného a informačného značenia;
- rezervy v možnostiach rozvoja kultúrnych inštitúcií limitujú získavanie financií na činnosť a riadenie komplexnejších rozvojových projektov;
- nedostatky pri prevádzkovaní budov a zariadení kultúrnej infraštruktúry (vysoká energetická náročnosť, zastaranosť priestorov, nedostatočné vybavenie);
- význam architektúry a kultúry prostredia kultúrnej infraštruktúry (exteriér a interiér) je podceňovaný.

Ohrozenia:

- jednostranné zásahy štátu, smerujúce k regulácii a stanoveniu paušálnych výdavkov na kultúru;
- pretrvávajúce nedostatočne účinného systému podpory miestnej a regionálnej kultúry prostredníctvom dotačnej podpory z grantového systému MK SR;
- chýbajúce naplnenie jednotlivca a nuda plynúca z priemyslu zábavy, nedostatočná motivácia pre vlastné aktivity a sebarealizáciu; nedostatok športových aktivít;

- duchovná prázdnota, sociálne vylúčenie a riziko izolovanosti jednotlivca od života komunity;
- nedostatočná podpora rozvoja osobností a rozvoja talentu detí a mládeže;
- kumulácia negatívnych dopadov z úpadku kultúry v sídle a regióne na rodinu a rodinný život, prostredie pre život rodiny a spoločenské uplatnenie rodiny a možnosti jej komunitnej angažovanosti;
- rozpad sociálnej záchrannej siete pre časť populácie v ohrození, ktorá je vytváraná voľnočasovými a komunitnými aktivitami osvetových zariadení pri nejasnej politike a nejasnej podpore rozvoja regionálnej a miestnej kultúry;
- zanedbávanie ochrany miestnej identity a autenticity, vedúce k strate génia loci, kultúrnej diverzity a multikultúrnosti – prirodzených atraktivít sídla, regiónu, vedúce k uniforme a priemerosti, ale aj k strate pocitu domova;
- hospodárska zaostalosť a nízka ekonomická výkonnosť územia – psychická depresia z nedostatku práce.

Príležitosti:

- uplatnenie kultúry ako rozvojového impulzu pre Slovensko, regióny, mestá a obce;
- využitie štrukturálnych fondov ako prostriedok na reformu sektora kultúry;
- nevyužívané plochy a priestory prenajímať (tvorba príjmu); skĺbiť podľa možnosti vhodných nájomcov s kultúrnym obsahom a zameraním inštitúcie; smerovanie k multifunkčným kultúrnym, komunitným a informačným centráram;
- v prípade príliš rozsiahlej infraštruktúry zvážiť zverenie správy vybraných budov profesionálnym správcovským spoločnostiam alebo samostatnej správcovskej inštitúcii zriaďovateľa;
- spoločné využívanie kvalitných priestorov na kultúru (napríklad divadelné scény, javiská alebo konferenčné miestnosti a pod.);
- význam architektúry a kultúry prostredia kultúrnej infraštruktúry

- zohľadniť pri obnove a využívaní objektu; znižovanie energetickej náročnosti riešiť súbežne s plánom obnovy a využitia objektu;
- budovanie vzťahu komunity s lokalitou – znovuoobnovenie pretrhnutých liniek;
  - rozvoj zmysluplného a hodnotného trávenia voľného času a rozvoj vzťahov v komunite;
  - tvorba spoločných hodnôt, budovanie bezpečných a zdravých komunit;
  - obnova kultúrnej, historickej a spoločenskej kontinuity.

ZÁVER

Kultúra na Slovensku po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 prešla mnohými transformačnými zmenami. Hľadali sa a nachádzali nové ciele kultúrnej politiky, cesty a postupy, ako realizovať hlavné zámery. Každá z doterajších vlád koncipovala svoje základné zámery v oblasti kultúry, kreovala nové zákony, dokumenty, ktoré orientovali miestnu a regionálnu kultúru, podnecovali procesy jej zmien a rozvoja. Ukazuje sa, že v posledných rokoch nadobúdajú na dôležitosť kultúrne politiky regiónov, ktoré sú vytvárané vyššími územnými celkami – tie určujú, koncipujú a zabezpečujú rozvoj kultúry na danom území.

Samohodnotiace otázky:

- Charakterizujte miestnu kultúru.
- Charakterizujte regionálnu kultúru.
- Vymenujte 5 zákonov ovplyvňujúcich miestnu a regionálnu kultúru.
- Vymenujte nástroje kultúrnej politiky.

Aktivity:

- Vymenujte slabé, silné stránky, príležitosti a ohrozenia miestnej a regionálnej kultúry vo Vašom regióne.
- Definujte najdôležitejšie úlohy pre najbližšie obdobie v jednej zo strategických oblasti Stratégie rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020.

LITERATÚRA

- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S. 2005. *Miestna a regionálna kultúra*. Študijný materiál na dištančné vzdelávanie. Bratislava : NOC. 53 s. ISBN 80-7121-254-7.
- GAŽOVÁ, V. 2003. *Súradnice kultúry*: Trnava : UCM v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie. 115 s. ISBN 80-89034-56-X.
- GAŽOVÁ, V. 2009. Úvod do Kulturologie. In: *Acta culturologica*. Bratislava : NOC. 107 s. ISBN 80-7121-315-4
- KROEBER, A, KLUCKHOHN, C. 1968, 1970. *Kritický nástin a systému definic kultúry I, II*. Brno.
- Poeples, J., Bailey, G. 1988. *Humanity. An Intriduction to Cultural Antropolgy*. St. Paul : Wes Publishing Company, s. 19.
- Programové vyhlásenie vlády SR. Dostupné na: www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016/
- Spoločné východiská na prípravu Analýzy stavu, nástrojov a trendov rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a Návrhu Koncepcie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry (Jún 2007) – interný materiál
- Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020. Dostupné na: www.strategiakultury.sk/sites/default/files/STRATEGIA_ROZVOJA_KULTURY_SR_NA_ROKY_2014-2020.pdf
- Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry*. Dostupné na: <http://new.mksr.sk/extdoc/1532/stratagcia-rozvoja-miestnej-a-regionalnej-kultury-material> [cit. 2015 – 6 - 8]
- Zborník z celoštátnej konferencie k otázkam miestnej kultúry*. 1995. Zost. S. Bakoš, R. Hubert. Bratislava : NOC, ZOPS. 132 s. ISBN 80-7121-105-1.
- Zborník materiálov z II. Celoštátnej konferencie k otázkam miestnej kultúry*. 1998. Zost. S. Bakoš, E. Pernecká. Bratislava : ZOPS, NOC. 128 s. ISBN 80-7121-153-2.
- Z okraja do strediu*. 2004. Príspevok do diskusie o kultúre a rozvoji v Európe. Odborná spolupráca Z. Mrvová. Bratislava : Ministerstvo kultúry SR. 304 s. ISBN 80-7121-244-X.

2. INŠTITUCIONÁLNE PROSTREDIE – KULTÚRNA INFRAŠTRUKTÚRA

ÚVOD

Premeny kultúrnej infraštruktúry v Slovenskej republike po roku 1989 predstavujú pomerne širokú tému, ktorú možno vnímať z rôznych aspektov. Kultúrna infraštruktúra, ktorá tvorí zázemie pre bohatú kultúrnu, vzdelávaciu a osvetovú činnosť, je v súčasnosti veľmi pestrá a rôznorodá. Spoločensko-politické zmeny po roku 1989, najmä procesy deetatizácie, výrazne zmenili stav kultúrnych zariadení, mali vplyv na ich prevádzku, vybavenosť a využívanie. Našou snahou je opísať premeny, ktorými prešla a stále prechádza sieť kultúrnych zariadení, ako sú knižnice, múzeá, galérie, ale predovšetkým kultúrno-osvetové zariadenia, a poukázať na možnosti ďalšieho vývoja v tejto oblasti.

KULTÚRNA INFRAŠTRUKTÚRA

Kultúrna infraštruktúra je podmienkou na realizáciu kultúrnych činností. Keď hovoríme o **kultúrnej infraštruktúre**, máme na mysli označovanie objektov, ktoré umožňujú sprostredkovať, sprístupňovať a poskytovať kultúrne statky, kultúrne aktivity a služby obyvateľstvu. V najširšom zmysle slova kultúrna infraštruktúra predstavuje hmotné zariadenia a objekty (historické budovy, kultúrne domy, múzeá, divadlá, kiná, galérie a výstavné siene, knižnice, areály pamätníkov, verejné priestory využívané na spoločenské podujatia a iné), ale aj technické

vybavenie týchto objektov a odborných pracovísk v oblasti kultúry (depozitáre, archívy, konzervačné, reštaurátorské dielne). V určitom zmysle sú to aj základné umelecké školy, múzeá v prírode, hvezdárne, planetária, kníhkupectvá, aj súkromná kultúrna infraštruktúra. Ďalšiu, pomerne veľkú, časť infraštruktúry predstavujú aj informačné a digitalizačné technológie slúžiace v oblasti živej kultúry (internet, zvuková a obrazová technika, tlačiarenská technika a pod.).

Kultúrne zariadenie je účelové zariadenie určené na realizovanie kultúrnej činnosti, kultúrnych aktivít a poskytovanie kultúrnych služieb. Ide predovšetkým o tieto budovy a lokality:

- účelovo budované kultúrne domy, domy osvetly alebo domy umenia, ktoré majú polyfunkčný alebo aspoň viacúčelový charakter na využitie na kultúrne aktivity a kultúrne služby,
- špecializované kultúrne zariadenia ako knižnice, múzeá, galérie, kiná, divadlá koncertné sály, domy hudby a pod. (Šimkovič, Vitková, 2001).

Pojem **kultúrna inštitúcia** sa väčšinou používa vo vzťahu k činnosti, vyznačuje sa typizáciou, funkčnosťou, vývojaschopnosťou činnosti a zahŕňa v sebe nielen zariadenia a prostriedky, ale aj osoby a účelovo stále činnosti.

SITUÁCIA PO ROKU 1989

Zmeny v našej spoločnosti v 90. rokoch priniesli so sebou celý rad transformačných krokov a opatrení. Najvýraznejšie zmeny boli v zriaďovateľských právomociach, v organizačnom zabezpečení a vo financovaní kultúry. Pre toto obdobie na Slovensku bola charakteristická rýchla, ale nie vždy systémová deetatizácia celej siete kultúrnych inštitúcií. Zásadný vplyv na premeny v oblasti kultúry mal vstup v tom čase sa rozvíjajúceho súkromného sektora. Postupne popri štátnych inštitúcií vznikali nové kultúrne inštitúcie (miestnej a regionálnej samosprávy, tretieho sektora a podnikateľského sektora), ktoré výrazne

doplňovali kultúrnu ponuku, ale tento potrebný a prirodzený proces rozvoja iných ako štátnych inštitúcií nebol primerane reflektovaný.

Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 rezort kultúry rezignoval na systematické budovanie kultúrnych zariadení. Prestal existovať Projektový ústav kultúry, ktorý sa zaoberal touto činnosťou. Taktiež nastali zmeny vo vlastníckych pomeroch, čo znamenalo koniec systematického plánovania. Okrem dobudovania kultúrnych objektov podľa štandardov spreď roka 1989 sa hľadala náhrada, ale absentoval systematický prístup a koncepcia v tejto oblasti aj v celoslovenskom, aj v regionálnom meradle. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len MK SR), mestá a obce mali v tom čase iné starosti, ako zlepšovať materiálno-technickú základňu a vybavenie v oblasti kultúry. Materiálno-technické vybavenie kultúry v tom období nebolo prioritou aj vzhľadom na neustále finančné problémy.

Kultúrna infraštruktúra v Slovenskej republike závisí od historického vývoja, ktorým prešla, a od štátom utváraného sociálno-ekonomického prostredia – teda od štátnej kultúrnej politiky, najmä jej koncepcných, ideovo-obsahových, legislatívnych, ekonomických, inštitucionálnych a riadiacich nástrojov.

Medzi základné legislatívne nástroje, ktoré ovplyvňujú rozvoj kultúrnej infraštruktúry na Slovensku, môžeme zaradiť najmä:

- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, ktorý znamenal prvú etapu odštátnenia kultúrno-osvetových zariadení. Obec na základe novely tohto zákona z 2. 10. 2001 zabezpečuje výstavbu a údržbu kultúrnych zariadení, kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a pamätihodností obce, utvára podmienky na kultúrnu, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, zabezpečuje ochranu kultúrnych pamiatok v rozsahu podľa osobitných predpisov, vedie obecnú kroniku v štátnom jazyku, prípadne v jazyku národnostnej menšiny.
- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov vytvoril predpoklady na vznik a činnosť širokého spektra nových subjektov pôsobiacich v kultúre (kultúrne inštitúcie 3. sektora) na báze občianskych združení, spolkov, neziskových organizácií, nadácií a neinvestičných fondov.

- Zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR znamenal vznik nových krajov a okresov. Následne zákon č. 302/2001 Z. z. umožnil samospráve vyšších územných celkov vykonávať pôsobnosť vo veciach kultúry tým, že kraje utvárali podmienky na rozvoj výchovy, vzdelávania a na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt, starali sa o ochranu pamiatkového fondu, mohli zakladať, zriaďovať, zrušovať a kontrolovať svoje rozpočtové a príspevkové organizácie a iné právnické osoby podľa osobitných predpisov.
- Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky, tzv. kompetenčný zákon, inicioval druhú etapu odštátňovania kultúrno-osvetových zariadení (realizovala sa v roku 2002).
- Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane premetov kultúrnej hodnoty, zákon č. 103/2014 Z. z. o divadelnej činnosti a hudobnej činnosti, zákon č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti (v znení zákona č. 416/2001 Z. z.) vytvorili základný legislatívny rámec pre činnosť jednotlivých kultúrnych subjektov.

Kultúrnu infraštruktúru po roku 1989 ovplyvnilo mnoho externých a interných faktorov. Podľa R. Čornaničovej (2007, s. 78-82) v kultúrnej infraštruktúre môžeme sledovať tieto trendy:

- deetatizácia štátneho sektora a prenos plnenia niektorých funkcií štátu na územné samosprávy, inštitúcie tretieho sektora a na verejnoprávne inštitúcie;
- zásadná transformácia verejného sektora, oslabovanie dominantného postavenia verejného sektora v kultúre;
- rast súkromného a tretieho sektora;
- diverzifikácia kultúrnych inštitúcií, vytváranie nových typov inštitúcií;
- rozširovanie medzinárodnej spolupráce, etablovanie zahraničných a medzinárodných kultúrnych organizácií;
- transformácia riadenia od riadenia pod tlakom spoločensko-poli-

- tických zmien k snahám o koncepčné rozpracovanie smerovania kultúry v SR;
- zmeny od jednolíniového prístupu k pluralitnému prístupu ku kultúrnym javom a inštitúciám;
  - rozširovanie záberu poskytovaných služieb v rámci tradičných typologických druhov kultúrnych stavieb;
  - komercializácia prevádzok;
  - smerovanie k polyfunkčnosti, viacúčelovosti a flexibilitate prevádzok kultúrnych domov a iných objektov;
  - prispôsobenie konkrétnym lokálnym potrebám.

Problematike kultúrnej infraštruktúry sa venovala minimálna pozornosť a stratégiou jej rozvoja sa v tom čase komplexnejšie nezaoberala žiadna organizácia. Preto je minimum kvalifikovaných informácií o zmenách, ktoré nastali v oblasti kultúry v dôsledku transformačných krokov. V roku 1991 bola dokonca zrušená povinnosť štatistického vykazovania a zanikla aj Ročenka o kultúrno-osvetovej činnosti ako určitý (aj keď obmedzený) informačný nástroj.

Snahy o mapovanie kultúrnej infraštruktúry sa prejavili v roku 1992, keď Národné osvetové centrum v Bratislave (ďalej len NOC) spolu s Ústavom kultúry v Bratislave uskutočnilo **prieskum inštitucionálnej a organizačnej základne miestnej kultúry v obciach Slovenskej republiky**, zameraný aj na sortiment a počet kultúrnych zariadení a zriaďovateľov týchto zariadení. Výsledky tohto prieskumu boli v tom čase najúplnejšími a najaktuálnejšími údajmi o stave kultúry v miestnych podmienkach na Slovensku.

Prieskum ukázal, že miestna kultúra fungovala v predchádzajúcej (pred rokom 1989) inštitucionálnej štruktúre a v predchádzajúcich organizačných väzbách. Formálna stránka kultúrnej infraštruktúry obcí bola relatívne dobrá – iba necelé 4 % obcí nemali žiadne kultúrne zariadenie. Takmer 90 % obcí malo integrované kultúrne zariadenie alebo kultúrny dom. Dve kultúrne zariadenia malo viac ako 23 % slovenských obcí (najmä obce od 500 do 999 obyvateľov). Vo Východoslovenskom kraji bolo viac kultúrnych domov a knižníc, ale na

druhej strane výrazne nižší počet miestnych osvetových a kultúrnych stredísk. Klubové zariadenia boli len v 2 % obcí. Nízka bola aj úroveň integrácie kultúrnych zariadení. Väčšinou išlo o integráciu knižnice a kina. Najfrekventovanejším priestorom určeným na kultúru bol kultúrny dom alebo iné špecializované kultúrne zariadenie. Viacúčelové sály boli najviac zastúpené v Stredoslovenskom kraji (52 %), zasadacie miestnosti boli najmä v obciach Stredoslovenského kraja (51 %). Najčastejším zriaďovateľom kultúrnych zariadení boli orgány miestnej samosprávy. Iba 6 % kultúrnych zariadení sa využívalo len na kultúrnu činnosť. Technický stav kultúrnych zariadení bol taký, že až 40 % si vyžadovalo rekonštrukciu a takmer 10 % z nich bolo nefunkčných. Chýbali prostriedky na údržbu a technické vybavenie, čo znižovalo záujem ľudí o kultúru na miestnej úrovni.

V roku 1996 NOC uskutočnilo **pasportizáciu kultúrnych objektov v obciach a mestách SR a ich materiálno-technickej vybavenosti**. Potreba aktuálnych informácií o kultúrnej infraštruktúre vyplynula najmä z výrazných zmien v postavení kultúrnych organizácií a zariadení a z postupujúceho procesu zmien v riadení miestnej kultúry, ako aj z nevyhnutnosti efektívnejšie využívať financie v oblasti kultúry. Pasportizácia predstavovala súpis účelových kultúrnych objektov, evidenciu ich základnej vybavenosti, sledovanie využívania objektov a priestorov na záujmovú umeleckú činnosť a osvetu a sumarizáciu údajov o špecializovaných zariadeniach kultúry.

Pasportizácia poskytla údaje o 5 084 objektoch, ktoré sa využívali na kultúrnu, resp. osvetovú činnosť. Boli to budovy kultúrnych zariadení (divadiel, knižníc, múzeí, osvetových a kultúrnych stredísk a pod.), ale i objekty, ktoré neslúžili primárne na kultúru, ale kultúrne aktivity sa v nich realizovali. Výsledky pasportizácie potvrdili, že infraštruktúra kultúry v tom čase bola rovnomerná vo všetkých novovytvorených krajoch SR. Nefunkčných bolo iba 5 % objektov. Nepotvrdila sa hypotéza o veľkom úbytku kultúrnych zariadení v obciach. Avšak mnoho kultúrnych zariadení nesídilo v objektoch určených na kultúru. Napríklad knižnice aj viacúčelové sály boli často v budovách obecných úradov alebo v škôl. Kultúrne a osvetové podujatia sa rea-

lizovali aj v kaštieloch, obytných domoch, podnikoch a pod. Väčšina objektov patrila samospráve (78 %), štát vlastnil 10 % objektov, ostatné objekty boli vo vlastníctve iných subjektov – najmä cirkví, podnikov, akciových spoločností, družstiev a pod. Súkromné osoby boli vlastníkami objektov len minimálne. Základ kultúrnej infraštruktúry tvorili budovy postavené do roku 1976, avšak viac ako 10 % objektov (okrem hradov, kaštielov, múzeí a pod.) bolo starších ako 96 rokov. Takmer 17 % objektov boli novostavby alebo budovy v dobrom technickom stave. Staršie budovy, ale v dobrom stave tvorili 55 % objektov, zlý stav avizovalo 20 % obcí. Až 79 % obcí malo aspoň jedno kultúrne zariadenie, 1 % malo dva objekty a v 1 % obcí kultúrna infraštruktúra absentovala. Ostatné obce mali tri, štyri a viac objektov. Na kultúru sa využívalo 93 % kultúrnych zariadení, nevyužívalo sa 6 %. Väčšinou (až 76 %) boli objekty umiestnené v budovách v centre obce, mesta. Okrem toho pasportizácia obsahovala aj údaje o počte kultúrnych zariadení podľa krajov, o počte objektov podľa veľkostnej skupiny obce a kraja, o roku dokončenia stavieb, o počte miestností, sál, miestností s hľadiskom, klubových priestorov a pod. Priniesla množstvo informácií a dát, ktoré poskytujú dostatočne plastický obraz o stave a počte objektov v jednotlivých obciach, mestách, okresoch a krajoch Slovenskej republiky.

V rámci **pasportizácie kultúrnych domov**, ktorú realizovalo NOC v roku 2005 (Čukan, 2006), bolo opísaných 2 944 objektov zo všetkých obcí a miest SR. Takmer 92 % objektov predstavovali kultúrne domy, mestské a miestne kultúrne strediská, osvetové besedy. Aj keď kultúrne zariadenia v obciach mali rôzne názvy, vykonávali činnosť charakteristickú pre kultúrne inštitúcie. Iba 8,4 % obcí nemalo žiaden objekt slúžiaci na kultúrne účely a ani ho neplánovalo vybudovať. Kultúrne domy chýbali najmä v obciach do 99 obyvateľov – bolo to až 24 %, v obciach od 100 do 499 obyvateľov kultúrny dom nemalo 8,5 %. Naopak, v porovnaní s minulosťou, až 47 % obcí uvádzalo, že má klubové priestory a 14 % – výstavné priestory. Knižnice tvorili 50 % z opísaných objektov, ale každá siedma knižnica bola nefunkčná. Vlastníkom objektov využívaných na kultúru bola v prevažnej väčšine

miestna samospráva – vlastnila takmer 95 % objektov, cirkev vlastnila 1,6 % objektov, štát len 0,5 % a iní vlastníci predstavovali 1 %. Čo sa týka technických parametrov, až 75 % objektov bolo postavených v rokoch 1950 – 1989, 20 % bolo starších, len 5 % tvorili nové objekty postavené po roku 1989. Až 79 % budov bolo v dobrom stave, v kritickom technickom stave bolo 19 % objektov a nefunkčné boli iba 2 % objektov.

Pasportizácia ukázala, že napriek očakávaniam, že po roku 1989 sa kultúrne objekty nevyužívajú na kultúru, ale na iné účely, až 98 % objektov sa využívalo na kultúru, 32 % z nich – výlučne na kultúrne účely. Väčšina, t. j. 65 % objektov, sa využívala polyfunkčne – na kultúru a zároveň aj na iné účely. Iba 2 % z kultúrnych objektov neslúžili v plnom rozsahu pre potreby kultúry, ale využívali sa na iné účely.

Z uvedeného vyplýva, že v kultúrnej infraštruktúre nastali posuny smerom k prechodu kultúrnych objektov z vlastníctva štátu do vlastníctva samosprávy, a najmä 3. sektora. Narastá počet kultúrnych zariadení, ktoré sú zamerané len na realizáciu kultúrnych aktivít a služieb, vzniká čoraz viac polyfunkčných objektov, ktoré možno využívať na kultúrne účely, a zlepšuje sa aj ich materiálno-technické vybavenie.

ZMENY INŠTITUCIONÁLNEJ BÁZY KULTÚRNO-OSVETOVEJ ČINNOSTI PO ROKU 1989

V nadväznosti na zmeny v organizácii miestnej a regionálnej kultúry a s tým súvisiaci presun určitých kompetencií z pôsobnosti MK SR na samosprávne orgány, ministerstvo na začiatku 90. rokov spracovalo nový model siete kultúrnych inštitúcií. Tieto procesy súviseli s novými spôsobmi fungovania verejnej správy a financovania kultúry, ktoré naštartovali procesy decentralizácie a integrácie osvetových inštitúcií. To spôsobilo zásadné zmeny vo vzťahoch medzi centrom a sieťami kultúrno-osvetových zariadení v regiónoch.

V roku 1990 kultúrno-osvetové zariadenia prešli do kompetencie miestnej samosprávy, avšak bez delimitácie dostatočného objemu fi-

nančných prostriedkov. V roku 1991 bolo zrušené Krajské osvetové stredisko (KOS) v Bratislave – jeho úlohy prešli do kompetencie Osvetového ústavu (dnes NOC), KOS v Banskej Bystrici a Košiciach sa stali detašovanými pracoviskami Osvetového ústavu, ale v roku 1993 tiež zanikli. Krajské mechanizmy sa preniesli na okresnú úroveň, resp. na úroveň miestnej kultúry.

Začiatkom 90. rokov okresné osvetové strediská, podobne ako iné okresné kultúrne zariadenia, prešli pod priame riadenie MK SR. Výnimku tvorili strediská v Leviciach a Banskej Bystrici, ktoré prešli pod správu mesta. Zmeny mali ochrániť regionálne inštitúcie pred negatívnymi vplyvmi novovzniknutej ekonomickej situácie. Tým, že tieto inštitúcie boli priamo riadené MK SR, zmenil sa ich vzťah k NOC a naplno sa prejavili komplikácie vyplývajúce z neujasnenosti funkcií, ktoré mali zostať štátu, problémy v oblasti metodického riadenia, koordinácie a subordinácie. Všetky vzdelávacie a poradenské centrá, ktoré dovtedy realizovali činnosť podľa osvetového zákona, tak zmenili zriaďovateľa.

V roku 1995 MK SR začalo uskutočňovať procesy integrácie a regionálne kultúrne strediská ako zariadenia pre metodickú osvetovú činnosť sa mali transformovať na organizačnú súčasť regionálnych kultúrnych centier, s cieľom zjednotiť a skvalitniť finančno-správne činnosti. Tento model sa overoval v iba okrese Čadca a iba pol roka. Po vzniku nových krajov v roku 1996 pri transformácii kultúrnych inštitúcií viac ako o integráciu išlo o delbu kompetencií v procesoch riadenia a územnosprávneho členenia. Od roku 1997 sa regionálne kultúrne centrá presunuli do sféry riadenia krajských úradov. Tieto procesy sa uskutočňovali administratívne, delegovaním právomocí z centra na nižšie úrovne riadenia – intendantúry, ktoré boli skôr riadiacim a správnym ako odborným subjektom. Na zabezpečenie odborného usmerňovania kultúrnych činností MK SR vytvorilo národné metodické centrá (v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti NOC). Ale situácia bola naďalej značne komplikovaná tým, že regionálne kultúrne centrá boli riadené krajskými úradmi a vytvárali medzičlánok medzi NOC a regionálnymi osvetovými strediskami.

Spoločenské zmeny po parlamentných voľbách v roku 1998 umožnili zrušiť regionálne kultúrne centrá a vrátiť právnu subjektivitu regionálnym kultúrno-osvetovým zariadeniam. Začal sa proces decentralizácie. V roku 2001 na základe zákona o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky prešlo na samosprávne kraje 35 regionálnych osvetových stredísk a Tatranské kultúrne centrum bolo presunuté z krajského úradu na obec Vysoké Tatry.

Týmito transformačnými procesmi sa oddelili kompetencie štátu ako tvorcu kultúrnej politiky od realizácie kultúrnych činností, t. j. kompetencií, ktoré patria obciam a regiónom. Transformácia inštitucionálnej bázy osvetu, jej funkcií a riadenia bola úlohou, s ktorou nemala skúsenosti ani štátna správa, ani regionálna a miestna samospráva. Preto bol tento proces taký turbulentný a je dôležité, aby transformácia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti pokračovala a opierala sa o regionálne a krajské osvetové strediská ako subjekty zaoberajúce sa fenoménmi (najmä živej) kultúry na regionálnej úrovni.

KULTÚRNA INFRAŠTRUKTÚRA NA SLOVENSKU V SÚČASNOM OBDOBÍ

Nová doba a nové technológie prinášajú aj nové formy prejavov kultúry, čo si následne vyžaduje zmeny v kultúrnej infraštruktúre. Treba vytvoriť nové stavby, inovovať staré a zabezpečiť nové materiálno-technické vybavenie existujúcich objektov. Avšak materiálno-technická báza kultúry a jej financovanie ani dnes nie je prioritou. V súčasnom období kultúrnu infraštruktúru predstavujú väčšinou špecializované a polyfunkčné, resp. viacúčelové budovy a zariadenia. Medzi často využívané objekty patria divadlá, múzeá, galérie, knižnice, kultúrne domy, ale aj archeologické lokality, otvorené prírodné areály kultúrneho charakteru, skanzeny, účelové koncertné sály, zariadenia na klubovú činnosť. Niekedy sa na kultúru využívajú aj inštitúcie, organizácie a spoločnosti, ktorých základné zameranie nemusí byť

vždy špecificky kultúrne, ale ťažisko svojej činnosti môžu mať v inej sfére. Takými sú napríklad školy, internetové kaviarne, športové areály, skanzeny, archeoparky, botanické a zoológické záhrady, náučné chodníky, arboréta, námestia. Realizuje sa integrácia kultúrnych zariadení a spájanie priestorov, čo prispieva k rozširovaniu ponuky kultúrnych služieb. Dôležité je však udržanie kompromisu medzi účelnosťou a komerčnosťou.

Za **silné stránky** v oblasti kultúrnej infraštruktúry dnes môžeme považovať:

- hustú a širokú sieť kultúrnych inštitúcií a zariadení na vzdelávacie, voľnočasové a kultúrne aktivity;
- dlhodobú ekonomickú podporu materiálno-technickej základne cez dotácie;
- spoluprácu medzi aktérmi a skupinami;
- úspešne realizovanú decentralizáciu;
- využívanie informačných technológií (špecializovaných softvérov), prístrojov na reprodukciu, produkciu, prenos a snímanie a pod. ;
- posilňovanie výchovno-vzdelávacej a relaxačnej funkcie kultúrnych inštitúcií;
- individualizáciu – prispôsobovanie objektov a priestorov požiadavkám cieľových skupín;
- dôraz na sprostredkovanie živej kultúry, kultúrneho dedičstva a na tvorivosť.

Slabé stránky (problémy), naopak, predstavuje:

- nízka úroveň ponuky kultúrnych aktivít, tovarov a služieb;
- nízka efektivita fungovania kultúrnych inštitúcií (aj v dôsledku nedostatočnej pozornosti, ktorá je venovaná systematickému rozvoju „ľudského kapitálu“ týchto organizácií);
- nedostatok financií;
- krátkodobá finančná podpora, podpora najviac viditeľnej kultúry bez cieľov a hodnotiacich kritérií;
- nedokonalá komunikácia medzi aktérmi kultúry, zriaďovateľmi kultúrnych inštitúcií a Ministerstvom kultúry SR;

- nedostatočný presun kompetencií pri decentralizácii;
- nízky stupeň modernizácie;
- nezáujem mladej generácie o kultúru.

Vychádzajúc zo štatistických údajov, môžeme konštatovať, že v súčasnosti na Slovensku pôsobí 29 organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR. Ide o 2 galérie, 6 knižníc, 5 divadiel, 4 hudobné inštitúcie, 3 múzeá, ďalej je to NOC, Literárne informačné centrum, Lúčnica, SLUK, ÚLUV, Pamiatkový úrad SR, Slovenská ústredná hviezdáreň, Slovenské centrum dizajnu a Slovenský filmový ústav. Viaceré z týchto inštitúcií pôsobia ako metodické centrá a majú svoje pendanty v krajoch a okresoch

Kultúrnu infraštruktúru tvoria aj subjekty z tretieho sektora. Nadácie, občianske združenia, rôzne organizácie a spolky často sídli v kultúrnych objektoch, ktoré patria obciam alebo krajom, preto je ťažké opísať kultúrnu infraštruktúru komplexne a súhrnné informácie o kultúrnej infraštruktúre nie sú dostupné. Jednotlivé metodické centrá spracúvajú údaje obsahujúce aj informácie o objektoch, inštitúciách, organizáciách a ich činnosti, ktoré tvoria štatistiku v oblasti kultúry. Vychádzajúc z týchto štatistických údajov (prístupných na webovej stránke MK SR), uvádzame tieto informácie týkajúce sa kultúrnej infraštruktúry (pre obmedzený rozsah príspevku sa venujeme len vybraným, najčastejšie navštevovaným inštitúciám):

KNIŽNICE

V roku 2013 bolo na Slovensku evidovaných 1 789 verejných knižníc (z nich 296 stagnuje a 46 bolo zrušených), 9 vedeckých špecializovaných a 241 špeciálnych; 560 knižníc má pripojenie na internet a má 2 328 počítačov pripojených na internet, ktoré môže využívať verejnosť. Aj napriek oslabovaniu pozície knižníc a úbytku týchto subjektov, knižnice zaznamenali nárast pobočiek a čitateľov.

PAMIATKY

Kultúrne pamiatky predstavujú jeden alebo viac nehnuteľných pamiatkových objektov. Stará sa o ne Pamiatkový úrad Slovenskej republiky a od roku 2008 aj 8 krajských pamiatkových úradov a 12 ďalších (v Banskej Štiavnici, Kremnici, Komárne, Lučenci, Martine, Poprade, Prievidzi, Rožňave, Ružomberku, Topoľčanoch, Spišskej Novej Vsi so sídlom v Levoči). Súčasťou starostlivosti o pamiatky sú aj oblastné reštaurátorské ateliéry v Bratislave a v Levoči. V roku 2013 bolo na Slovensku 24 644 národných kultúrnych pamiatok, z toho nehnuteľných 9 845, archeologických nálezísk bolo 416, pamiatkových objektov 15 160 a lokalít na zozname svetového kultúrneho dedičstva bolo 5.

MÚZEÁ

Na Slovensku evidujeme 106 múzeí, pričom Slovenské národné múzeum a špecializované múzeá sú samostatné jednotky. V roku 2013 boli 2 múzeá vymazané zo zoznamu múzeí. Tieto múzeá majú 150 pobočiek, 786 vlastných objektov, patrí k nim aj 10 múzeí v prírode. Najnavštevovanejšie muzeálne objekty sú Spišský hrad, Bojnice a Múzeum SNP v Banskej Bystrici. V ostatnom období zaznamenávame nárast najmä zbierok vo vlastivedných, národopisných, technických, ale aj komerčných múzeách.

GALÉRIE

Podľa poslednej štatistiky je na Slovensku 25 zbierkotvorných galérií, z toho 1 štátna (so 4 pobočkami), 16 galérií patrí vyšším územným celkom, 8 je obecných a 1 vlastní iná právnická osoba. Tieto galérie majú 10 pobočiek, 41 vlastných objektov a 74 expozícií. Galérie spravujú 173 603 diel. V rámci digitalizácie sa začala budovať digitálna galéria, ktorá obsahuje informačný systém, katalogizačný, akvizitný,

reštaurátorský modul, modul pre správu zbierok a depozitárov. Doteraz bolo zreštaurovaných a ošetrovaných 4 919 zbierkových predmetov, ktoré sa následne digitalizujú. Galérie zaznamenávajú nárast zbierok, významné je aj prepojenie ich hlavnej činnosti s kultúrno-výchovnou činnosťou.

KULTÚRNO-OSVETOVÁ ČINNOSŤ

V roku 2013 vyplnilo štatistiku týkajúcu sa kultúrno-osvetovej činnosti 2 971 subjektov, z toho 2 928 obcí, 40 regionálnych osvetových stredísk, NOC, ÚĽUV a Matica slovenská. Národné osvetové centrum malo 2 objekty, ÚĽUV – 5 zariadení, Matica slovenská uvádzala 564 pobočiek. Spolu 1 649 subjektov vykonávalo kultúrno-osvetovú činnosť v 972 zariadeniach (objektoch) a v 406 iných priestoroch.

HUDOBNÉ TELESÁ A UMELECKÉ SÚBORY

Na Slovensku pracuje 12 hudobných telies a súborov. Sú to Slovenská filharmónia (spolu 3 súbory), Štátna filharmónia Košice, Štátny komorný orchester Žilina, Symfonický orchester Slovenského rozhlasu, Detský komorný zbor Slovenského rozhlasu, Musica aeterna, Moyzesovo kvarteto, SEUK, Lúčnica, Ifjú szívek, Bratislavský chlapčenský zbor a Quasars Ensemble. Viac informácií o ich infraštruktúre štatistika neuvádza.

DIVADLÁ

V roku 2013 pôsobilo v Slovenskej republike 26 štátnych a samosprávnych divadiel. Tieto subjekty mali 46 stálych scén a 34 divadelných súborov, z toho 19 činoherných, 3 operné, 2 zamerané na balet, 2 tanečné, 5 bábkových a 2 nešpecifikovaných žánrov. Vlastné diel-

ne má 16 divadiel. Ďalších 24 neštátnych a nezávislých divadiel, ktoré zriaďuje iná právnická osoba, poskytlo údaje. Tieto divadlá majú 26 divadelných priestorov, 31 divadelných súborov, z toho 14 činoherných, 4 tanečné, 4 bábkové, 2 multikultúrne a 6 nešpecifikovaných. Aj v tomto prípade badať nárast divadelných scén a divadlá v ostatných piatich rokoch zaznamenali nárast tak počtu predstavení, ako aj počtu návštevníkov.

Kultúrnu infraštruktúru tvoria aj **kiná** (121 kín a 42 filmových klubov, ktoré majú 195 premietacích plátien a disponujú 57 490 sedadlami), **hvezdárne a planetária** (23 inštitúcií), **30 cirkví a náboženských spoločností** (evidujeme 6 139 bohoslužobných objektov – z toho je 30 nových a 54 zostavaných, 2 118 farských budov a 268 cirkevných škôl) a mnohé iné subjekty a zariadenia, o ktorých nemáme takmer žiadnu evidenciu.

Ako sme uviedli, v súčasnosti neexistuje súhrnný prehľad o objektoch, stavbách, inštitúciách a ďalších subjektoch a o ich materiálnotechnickom vybavení v oblasti kultúry. MK SR pripravilo celý rad materiálov, organizačných opatrení a krokov, ktoré by mali v najbližšom období akcelerovať procesy zmien aj v oblasti dotýkajúcej sa kultúrnej infraštruktúry. Jedným z nich je aj poverenie NOC (odboru výskumu a štatistiky kultúry) posilniť výskumné a analytické činnosti a podieľať sa na úprave a kreovaní nových a následne na spracovávaní štatistických výkazov v oblasti kultúry. Na základe takto získaných dát a informácií sa bude môcť zefektívniť a skvalitniť príprava a realizácia kvalifikovaných strategických rozhodnutí, a to tak na úrovni štátu, ako aj samosprávy.

ROZVOJ KULTÚRNEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Rozvoj kultúrnej infraštruktúry v budúcom období nebude možný bez výraznejších finančných vstupov štátu a dôslednejšieho využí-

vania zdrojov Európskej únie, bez zodpovedného prístupu všetkých zriaďovateľov a vlastníkov kultúrnych objektov k zvereným hodnotám, bez ich vzájomnej koordinácie, integrácie a kooperácie ich činností. Pretože starostlivosť o kultúrnu infraštruktúru bola dlhodobo zanedbávaná, bude treba vynaložiť nemalé úsilie na jej revitalizáciu. V tomto smere všetkých zainteresovaných očakávajú nové úlohy.

Dokument Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020, ktorý v máji 2014 schválila vláda Slovenskej republiky, otázky infraštruktúry explicitne nerieši, ale v jednotlivých častiach je venovaná pozornosť aj kultúrnym inštitúciám, ich technickému vybaveniu a financovaniu. Materiál uvádza, že kultúru na Slovensku treba budovať na existujúcich prvkoch a naplno využiť potenciál fungujúcich štruktúr a systémov.

V prvom rade treba vytvoriť predpoklady na to, aby občan, bez ohľadu na to, v ktorom územnom celku žije, mal zaručený určitý minimálny štandard na uspokojenie kultúrnych potrieb. V takom zmysle treba prekonávať bariéry rozdrobenosti sídelnej štruktúry a združovať financie a obce s cieľom poskytovať určité kultúrne služby, resp. vytvárať adekvátnu infraštruktúru. To predpokladá vytvorenie rámca štátnej kultúrnej politiky aj regionálnych kultúrnych politik, ktoré budú zahŕňať kooperáciu a inštitucionálnu integráciu. V tomto procese MK SR zohráva nezastupiteľnú úlohu.

Vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu treba zabezpečiť systematickú záchranu, ochranu a obnovu pamiatkového fondu v celom jeho rozsahu. Systematické dopĺňovanie, sprístupňovanie, inovatívna prezentácia a propagácia kultúrneho dedičstva a jeho súčastí sú úzko spojené s procesom digitalizácie kultúrnych obsahov a objektov, ktorý už začali pamäťové a fondové kultúrne inštitúcie. Digitalizácia umožní sprístupniť kultúrne dedičstvo novým spôsobom širokému okruhu užívateľov a záujemcov. S tým súvisí aj potreba vypracovať stratégiu rozvoja erbových pamäťových a fondových inštitúcií, s dôrazom na ich úlohy a poslanie a podporovať ich metodické pôsobenie. Náročnú výzvu predstavuje požiadavka vytvoriť nové moderné pracovisko, ktoré bude plniť funkciu kompetenčného centra vo vzťahu k imple-

mentácii Dohovoru UNESCO o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva a k štátnej kultúrnej politike v oblasti tradičnej ľudovej kultúry.

Rozvoj kultúrnych inštitúcií nebude možný bez kvalitnejšieho zabezpečenia ich infraštruktúry a optimálnych materiálno-technických podmienok. Pôjde o rozvoj vhodných priestorov na výkon odborných činností, o investície do obnovy fondových objektov a tlak na zvýšenie efektívnosti fungovania a využitia organizácií v rezorte kultúry a na zvyšovanie ich atraktívnosti pre kultúrny turizmus. Snahou bude kreaovať dostatočnú infraštruktúru aj pre pôvodnú umeleckú tvorbu a taktiež vytvoriť a podporiť činnosť metodických pracovísk v oblastiach umenia tam, kde sa takáto metodická činnosť doteraz nevykonávala.

ZÁVER

Kultúrna infraštruktúra, tak ako sme ju opísali, vytvára predpoklad a bázu na rozvíjanie záujmu verejnosti o kultúrne dianie. Preto jej rozvoj, zavedenie funkčného systému manažmentu, permanentné inovovanie materiálno-technickej základne kultúrnych aktivít a služieb predstavuje nástroj na zlepšenie kvality a efektívnosti nielen kultúrnych činností, ale aj života celej spoločnosti. Snaha o zlepšenie podmienok v oblasti kultúrnej infraštruktúry s cieľom efektívne realizovať aktivity a službyv oblasti kultúry by mala spájať jednotlivých aktérov. Všetky tieto zmeny umožnia zlepšiť celkové riadenie a fungovanie kultúrnych objektov a inštitúcií. Navyše nastavenie kompetenčného modelu a systému riadenia umožní zlepšiť postavenie kultúry v regiónoch a zabezpečí jej adresné šírenie.

Samohodnotiace otázky:

- Vymenujte kľúčové slová súvisiace s problematikou infraštruktúry v oblasti kultúry.
- Vymenujte legislatívne normy ovplyvňujúce oblasť kultúrnej infraštruktúry na Slovensku.
- Pomenujte silné a slabé stránky v oblasti kultúrnej infraštruktúry.

Aktivity:

- Spracujte charakteristiku kultúrnej inštitúcie a organizácie, opíšte rozdiely medzi nimi.
- Na základe štatistiky uverejnenej na webovom sídle Ministerstva kultúry SR spracujte prehľad o počte jednotlivých typov kultúrnych inštitúcií.

LITERATÚRA

- BARTKOVÁ, E. 1993. *Súčasný stav inštitucionálnej a organizačnej základne kultúry v miestnych podmienkach*. Bratislava : NOC. 45 s. ISBN 80.7121-048-X.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2007. Inštitucionálne prostredie kultúry. In: *Vadámé-kum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC. 162 s. ISBN 80-7121-274-1.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2014. Miestne kultúrne zariadenia z aspektu inštitucionalizácie kultúrno-osvetovej činnosti. In: *Acta andragogica 4*. Bratislava : UK v Bratislave. ISBN 978-80-223-3541-6, s.161-170.
- ČUKAN, K. 1998. *Infraštruktúra kultúry na Slovensku*. (Výsledky pasportizácie objektov využívaných na kultúrnu a osvetovú činnosť, realizovanej v roku 1996). Bratislava : NOC. 202 s. ISBN 80-7121-149-4.
- ČUKAN, K. a kol. 2006. *Kultúrne domy na Slovensku*. Bratislava : NOC. 150 s. ISBN 80-7121-264-4.
- KUPCOVÁ, V. 2011. Inštitucionalizácia záujmového vzdelávania dospelých. In: *Záujmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Bratislava : NOC. ISBN 978-80-223-3541-6, s. 171-175.
- STRELKOVÁ, J. 2001. Materiálno-technické zabezpečenie kultúry. In: *Národná osвета*, 2001, roč. XI, č. 9, s. 11-12.
- ŠIMKOVIČ, V., VITKOVA, E. 2001. *Návrh štandardov minimálnej vybavenosti mestských sídiel. Časť kultúrne zariadenia*. Spracované v rámci grantovej úlohy 39/99 „Prestavba kultúrnych zariadení na Slovensku“. Bratislava : FA STU.
- TAZBERÍK, J. 2005. Podoby utvárania inštitucionálnej základne osvetu v regiónoch po roku 1989. In: *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych*

a regionálnych podmienkach. Bratislava : NOC. ISBN 80-7121-255-5, s.16-25.

Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020. Dostupné na: http://www.strategiakultury.sk/sites/default/files/STRATEGIA_ROZVOJA_KULTURY_SR_NA_ROKY_2014-2020.pdf.

Štatistika kultúry. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/424/summary-2012-215.html>

3.

LOKÁLNA A REGIONÁLNA KULTÚRA – SUBJEKTY, ROZSAH, SÚČASTI, DRUHY A FORMY

ÚVOD

V súčasnosti prebiehajú zmeny v lokálnej a regionálnej kultúre tak dynamicky, že je pomerne zložité definovať rozsah a súčasti kultúry na miestnej úrovni takým spôsobom, aby sme zachytili všetky druhy, formy a oblasti. Napriek rôznym druhom subjektov, ktoré realizujú kultúrne aktivity, základ a jadro týchto aktivít sa pokúsime charakterizovať vychádzajúc z rozsahu a z jednotlivých súčastí kultúrno-osvetovej činnosti. Sme si vedomí (vzhľadom na bohatosť a široké spektrum kultúrnych aktivít), že je zložité predstaviť systémovo ponímaný prístup, ktorý by zachytával kultúru a jej členenie.

KULTÚRNE SUBJEKTY A ICH ČINNOSŤ

V miestnych a regionálnych podmienkach pôsobia rôzne subjekty, inštitúcie a organizácie. Jadro kultúrnej infraštruktúry predstavujú najmä **viacúčelové kultúrne inštitúcie**, ktoré realizujú široké spektrum **kultúrnych a kultúrno-osvetových aktivít**. Sú to predovšetkým tradičné miestne domy kultúry, osvetové besedy či kultúrne strediská, regionálne osvetové strediská, kultúrno-záujmové kluby osvetového charakteru a pod. Avšak súčasťou lokálnej a regionálnej kultúry sú rovnako aj aktivity, ktoré realizujú **špecializované kultúrne inštitúcie**. Tie reprezentujú širokú škálu kultúrnych inštitúcií, v ktorých je kul-

túrna činnosť špecializovaná podľa základného obsahového špecifika inštitúcie, ako sú: knižnice, múzeá, galérie, inštitúcie podporujúce literárnu tvorbu a knižnú kultúru, divadlá, inštitúcie pre audiovizuálne umenie, film, video, inštitúcie pre pamiatkovú a krajinnú kultúru, hvezdárne a planetária, zoologické záhrady, inštitúcie hudobnej kultúry, inštitúcie mediálnej komunikácie, verejných informácií (tlač, rozhlas, TV) a ďalšie.

Činnosť v oblasti miestnej a regionálnej kultúry dotvárajú aj inštitúcie, organizácie a spoločnosti, ktorých základné zameranie vždy nemusí byť špecificky kultúrne alebo kultúrno-osvetové, ale môžu mať svoje ťažisko vo sfére vzdelávania, v sfére profesionálnej tvorby a ochrany kultúrno-umeleckých hodnôt, v oblasti práce, zábavy, rekreácie. Tieto subjekty realizujú kultúrne aktivity a poskytujú kultúrne služby ako doplnkovú zložku svojej činnosti alebo ako súčasť komerčných (podnikateľských) aktivít. Avšak v prípade ich lokálneho a regionálneho významu ich činnosť tiež možno považovať za súčasť miestnej a regionálnej kultúry.

Kultúrne subjekty (inštitúcie) môžeme podľa sektorového hľadiska deliť na:

- štátne (riadené Ministerstvom kultúry, krajskými a obvodnými úradmi) – tvoria ho ústredné štátne riadiace orgány Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Krajské úrady a obvodné úrady, Štátna správa pamiatkovej starostlivosti;
- obecné a regionálne (riadené samosprávnymi orgánmi obcí a miest, ako aj vyšších územných celkov – samosprávnymi krajmi), reprezentujú ich krajské a regionálne knižnice, múzeá, galérie, osvetové strediská, hvezdárne, divadlá, hudobné a tanečné telesá a pod.;
- subjekty tretieho sektora – ako napr. spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby, nadácie a fondy);
- komerčné (podnikateľské) – inštitúcie, organizácie a subjekty, ktorých primárnym cieľom je zisk prostredníctvom realizácie kultúrnych služieb a aktivít (kultúrny priemysel – film, hudobný priemysel, tlač, elektronické médiá a vydávanie kníh dosiahli v posledných rokoch významný nárast).

Poznámka: Subjekty tretieho sektora zohrávajú dôležitú úlohu v oblasti miestnej a regionálnej kultúry. Okrem toho, že obohacujú kultúrny život komunity, lokality a regiónu, flexibilnejšie reagujú na zmeny a výzvy a umožňujú širokú dobrovoľnícku patricipáciu občanov na rozvoji kultúry. Na druhej strane ich činnosť je často nesystémová (závisí od schopnosti získať finančné prostriedky na jednotlivé projekty) a vykazuje neochotu spolupracovať so štátnymi a verejnými subjektmi.

Subjekty v oblasti kultúry môžeme deliť na:

- zbierkotvorné inštitúcie, ktoré budujú a sprístupňujú špecializované fondy kultúrneho dedičstva, akými sú knižnice, múzeá, galérie;
- umelecko-prezentačné inštitúcie, ako sú divadlá, koncertné siene, hudobné telesá, kiná;
- polyfunkčné kultúrne zariadenia, ako sú osvetové inštitúcie, kluby, komunitné kultúrno-spoločenské centrá;
- inštitucionálne špecifiká národných kultúrnych pamiatok a pamiatkovo chránených území;
- iné verejné kultúrne inštitúcie (kultúrne inštitúcie cirkví a náboženských spoločností, hviezdárne a planetária);
- ďalšie dôležité prvky inštitucionálneho prostredia kultúry, ako je mediálne prostredie, knižná a kinematografická a audiovizuálna kultúra a ďalšie prvky rezortne chápaného prostredia kultúry.

Spomínané členenie subjektov miestnej a regionálnej kultúry je značne zjednodušujúce. Na miestnu a regionálnu kultúru treba nazerať ako na oveľa zložitejší jav a procesy, ktoré v nej prebiehajú, môžu podliehať ďalšiemu členeniu, ktorého každý prvok môže predstavovať osobitý prejav, osobitú aktivitu, alebo oblasť kultúry.

SÚČASTI MIESTNEJ A REGIONÁLNEJ KULTÚRY

Dôležitý aspekt pre určenie súčastí miestnej a regionálnej kultúry predstavuje orientácia na niektorú z osobnostných či sociálnych strá-

nok človeka, cieľových skupín, alebo miestnej komunity. Pri členení miestnej a regionálnej kultúry na jednotlivé zložky vychádzame z cieľových zameraní a druhov kultúrno-osvetového pôsobenia, ktoré tvorí východisko pre určovanie jej rozsahu a súčastí (pozri Čornaničová, R., 2007, s. 34-35). Jednotlivé okruhy zahŕňujú celú škálu možných druhov, resp. typov kultúrnych a kultúrno-osvetových aktivít.

Súčasť miestnej a regionálnej kultúry tvoria:

- **Záujmové vzdelávanie** ako aktivita primárne zameraná na získavanie poznatkov, informácií a zručností. Patria sem rozličné vzdelávacie kurzy a cykly, ako aj jednorazové vzdelávacie podujatia. Môžeme spomenúť jazykové kurzy, kurzy šitia, varenia, stravovania, odborné prednášky a cykly zahrňujúce obsahovo širokú škálu odborného a všeobecného vzdelávania, napr. ekologické, zdravotné, historické témy a pod.
- **Záujmovo-umelecká činnosť** ako aktivita primárne zameraná na permanentné rozvíjanie osobnosti človeka prostriedkami umenia. Zahŕňa účasť v rôznych formách amatérskych umeleckých aktivít, ako sú: divadlo, detská dramatická tvorivosť, umelecký prednes, literárna tvorba, folklórne aktivity, ľudová hudba a tanec, zvykoslovie, ľudové remeslá, dychová hudba, komorná a symfonická hudba, zborový spev, country, bluegrass, trampská a folková hudba, populárna hudba, džez, blues, country tance, spoločenský tanec, mažoretky, diskotekový tanec, show a módný tanec, scénický tanec, fotografia, film, video, výtvarníctvo rôzne multižánrové aktivity a i.
- **Záujmová mimoumelecká činnosť** ako aktivita primárne zameraná na rozvíjanie osobnosti človeka mimoumeleckými prostriedkami kultúry v oblasti záujmových voľnočasových aktivít. Predstavuje najmä činnosť jednotlivcov v krúžkoch, kluboch a združeniach zameraných na modelárstvo, filatelistiku, numizmatiku, rôzne ďalšie druhy zberateľstvá, hranie spoločenských hier, šach, bridž, poznávacie aktivity a i.
- **Aktivizačná výchovno-vzdelávacia a akčná osвета** predstavuje pestrú paletu aktivít, ktoré kombinujú vzdelávaciú, klubovú a ve-

- rejnoprospešnú činnosť, obsahovo vychádzajú z aktuálnych spoločenských potrieb a záujmov. Ide o aktivity so zameraním na ekologickú výchovu a osvetu, občianske a multikultúrne vzdelávanie, finančnú gramotnosť, mierové aktivity, oblasť ochrany ľudských práv, vzdelávanie spotrebiteľov a i.
- **Kultúrno-umelecké vyžitie** predstavujú návštevy divadelných, hudobných, výtvarných, filmových a iných umeleckých podujatí, ktoré poskytujú umelecké zážitky účastníkom. Tieto aktivity prezentujú širokú paletu umeleckých žánrov prostredníctvom predstavení, koncertov, festivalov, výstav, vystúpení, workshopov a pod.
  - **Kultúrno-spomienkové aktivity** sú zamerané na pripomenutie si významných udalostí v živote spoločnosti. Tvoria ich rôzne spomienkové aktivity, ako sú oslavy, výročia, pripomenutia si významných udalostí národných i svetových dejín, významných osobností z lokálnej a regionálnej kultúry, z občianskeho života a i.
  - **Kultúrny turizmus** ako pomerne nová súčasť kultúry prezentuje celý rad aktivít, ktoré umožňujú rôznymi spôsobmi prezentovať kultúrne a prírodné dedičstvo. Jeho realizácia prebieha najčastejšie formou návštev prírodných, historických a kultúrnych pamiatok, festivalov a iných kultúrnych aktivít doma i v zahraničí. Ich prostredníctvom sa účastníci zoznamujú s históriou, architektúrou, a hmotným i nehmotným kultúrnym dedičstvom konkrétneho územia/lokality.
  - **Ochrana a kultúrne využitie hmotného a nehmotného dedičstva lokality** tvorí imanentnú súčasť kultúry a obsahuje najmä aktivity, ktoré propagujú tradičnú ľudovú kultúru. Ide o podujatia so zameraním na sprístupnenie kultúrnych pamiatok, prezentovanie ľudových remesiel, tradičných nástrojov, stravy, nápojov, ľudových tradícií a iné.
  - **Kultúrno-zábavná činnosť** sa zameriava na zabezpečenie oddychu a zábavy a najčastejšie je prezentovaná rôznymi tanečnými zábavami, diskotékami, eventmi, festivalmi, show a i. Môžu ju tvoriť aj rôzne súťažné podujatia, prezentácie, vystúpenia a hry a iné aktivity.

- **Kultúrno-rekreačná a rekreačno-športová činnosť** zahŕňa rôzne aktivity so zapojením oblasti telesnej výchovy a športu. Ide napríklad o oblasť turistiky, vidieckej turistiky, agroturistiky, outdoorové aktivity zamerané na kultúrny oddych a rekreáciu, spoločenskú zábavu, spoločenské hry atď.
- **Kultúrno-sociálna a charitatívna činnosť** je prezentovaná aktivitami alebo činnosťou klubov rodiny, práce, dôchodcov, rôznych minorít, taktiež ju tvoria sociálne zamerané podujatia, charitatívne aktivity atď.
- **Ekumenické kultúrno-osvetové podujatia** sú dnes neodmysliteľnou súčasťou miestnej a regionálnej kultúry a predstavujú rôzne stretnutia, púte, vysviacky, oslavy spojené s cirkevnými udalosťami či osobnosťami.

Jednotlivé druhy kultúrnych aktivít predstavujú rôzne skupiny podujatí, ktoré majú určité spoločné črty a charakteristiky. Delíme ich napríklad na základe:

- cieľových skupín – pre širokú verejnosť a pre špecialistov;
- veľkosti – pre masového, skupinového a individuálneho návštevníka;
- odbornosti – pre laickú verejnosť a pre odbornú verejnosť;
- charakteru aktivít – na vzdelávacie, resp. poznávacie, záujmové a umelecké, relaxačno-oddychové;
- veku – pre deti, mládež, dospelých, seniorov;
- financovania – na verejnoprospešné, charitatívne, komerčné;
- faktora súťaživosti – súťažné, nesúťažné.

Uvádzame iba najčastejšie sa vyskytujúce členenia jednotlivých druhov kultúrnych aktivít. Členení podľa druhov však môže byť oveľa viac. Kultúrne aktivity možno členiť do ďalších poddruhov, ktoré špecifikujú kultúrne aktivity vo väčšej miere a podrobnejšie.

FORMY KULTÚRNYCH AKTIVÍT

Kultúrne aktivity sú veľmi rôznorodé. Jednou zo základných charakteristík kultúrneho podujatia je jeho forma. Výber vhodnej formy kultúrnej aktivity závisí najmä od cieľa a obsahu, ktorý sa má verejnosti sprostredkovať, od prostredia, od dispozícií a záujmov potenciálnych účastníkov a od odborných znalostí a osobných daností realizátorov aktivity.

Kultúrne aktivity z hľadiska foriem členíme na:

- aktivity, ktoré predpokladajú pasívny prístup účastníkov – napríklad koncert, divadelné, hudobné alebo baletné predstavenie, výstava, koncert a pod.;
- aktivity, ktoré si vyžadujú aktívny prístup účastníkov – workshop, beseda, kurz, plenér, súťaž, prehliadka, výcvik a pod.

Podľa iného členenia kultúrne aktivity môžeme deliť na:

- monotematické (prednáška, rozprávanie);
- dialogické (beseda, kvíz, konzultácie, workshop);
- organizačné (kurz, krúžok, klub);
- kombinované (ples, festival, súťaž, prehliadka).

Formy kultúrnych aktivít sa vyvíjajú spolu s rozvojom kultúry. Preto uvádzame tie, ktoré sa najčastejšie uplatňujú sa v činnosti kultúrnych subjektov. Sú to predovšetkým tieto:

- **prednáška** ako prejav náučného charakteru pre publikum;
- **prednáškový cyklus** ako viacero tematicky spojených prednášok;
- **kurz** ako viacero na seba nadväzujúcich prednášok či lekcí, ktoré tvoria ucelený program s presne stanovenými termínmi, pričom predpokladom na jeho organizovanie je vykonaná skúška, osvedčenie;
- **beseda** ako debata, rozhovor a výmena názorov na danú oblasť, problematiku;
- **porada** ako výmena názorov a skúseností;

- **seminár** ako spoločné riešenie určitého problému v menšej skupine účastníkov spolu s lektorom;
- **konferencia** ako odborné stretnutie, s cieľom posúdiť problematiku a nájsť spoločné riešenie;
- **exkurzia** ako bezprostredné poznávanie skutočnosti formou pozorovania;
- **workshop** (tvorivá dielňa) ako odborný seminár s názorným predvedením postupov a pomôcok;
- **výcvik** ako praktické osvojenie si zručností a spôsobilostí zameraných na využitie v praxi;
- **outdoor training** ako aktivity v prírode zamerané na získavanie skúseností;
- **predstavenie** ako verejné uvedenie umeleckého diela;
- **festival** ako kultúrna slávnosť a verejná prehliadka tvorby, divadelného, hudobného, filmového a iného umenia;
- **prehliadka** ako predvádzanie, predstavenie kultúrneho činnosti, služby alebo produktu;
- **koncert** ako prezentácia umeleckého (väčšinou hudobného) diela;
- **výstava** ako prezentácia kultúrnych (väčšinou výtvarných) produktov;
- **plenér** ako tvorivé stretnutie výtvarníkov vo voľnej prírode;
- **diskotéka** ako zábavné hudobno-tanečné stretnutie pri reprodukovanej hudbe ktorú riadi DJ (diskdžokej);
- **promotion** ako slávnostné uvedenie kultúrneho produktu na trh.

ZÁVER

Prezentované okruhy a súčasti miestnej a regionálnej kultúry zahŕňajú celú škálu foriem a kultúrno-osvetových podujatí, ktoré sa dotýkajú rozličných oblastí mimopracovného, osobného i spoločenského života jednotlivca i širších cieľových skupín. Uvedené členenie miestnej a regionálnej kultúry vychádza z historickej a kultúrnej zafixovanosti a odráža nielen chápanie jej postavenia a významu v spo-

ločnosti, ale aj špecifiká v mnohých oblastiach, akými sú napr.: riadenie, financovanie, terminológia, vznik špecifických inštitúcií, foriem a metód činnosti.

Samohodnotiace otázky:

- Vymenujte viacúčelové kultúrne inštitúcie so všeobecným zameraním.
- Opíšte zameranie špecializovaných kultúrnych inštitúcií.
- Vymenujte jednotlivé súčasti miestnej a regionálnej kultúry.

Aktivity:

- Charakterizujte jednotlivé súčasti miestnej a regionálnej kultúry, pri každej uveďte príklad jednej kultúrnej aktivity, ktorá túto oblasť reprezentuje.
- Opíšte priebeh jednej z foriem kultúrnych aktivít.

LITERATÚRA

ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J. 2007. *Animátor kultúry*. Bratislava : NOC, 223 s. ISBN 978-80-7121-278-2.

ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., STRELKOVÁ, J., TAZBERÍK, J. 2005. *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava : NOC, 89 s. ISBN 80-7121-255-5.

ČORNANIČOVÁ, R. 1998. Teoretické východiská analýzy profesijnej kompetencie kultúrno-výchovného pracovníka. In: *Profesionalita vo výchove a vzdelávaní dospelých*. Bratislava : KA F UK, s. 39-45.

CHOMOVÁ, S. 2007. *Vademékum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC 162 s. ISBN 80-7121-274-1.

TUMA, M. 1991. *Tvorivý človek*. Bratislava : Obzor.

ŽÁRSKA, E. 1996. Komunálna politika a poloha sídla. In: *Ekonomické rozhľady*, roč. 25, č. 3.

Materiály Ministerstva kultúry SR. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk>

4. PROFESIA PRACOVNÍKA V OBLASTI KULTÚRY

ÚVOD

V súčasnosti v oblasti kultúry pracujú rôzni odborníci, u ktorých opis ich činnosti, resp. povolania nie je presne definovaný. Vo väčšine prípadov ide o povolanie kultúrno-osvetových pracovníkov, resp. manažérov kultúry. Ak v súčasnosti hovoríme o profesii pracovníka v oblasti kultúry, hovoríme o tých aspektoch povolania, ktoré vznikalo a nadväzovalo na tradíciu dobrovoľných, neskôr profesionálnych ľudovýchovných a osvetových pracovníkov. Téma profesie pracovníkov v oblasti kultúry na Slovensku nabrala na intenzite v 50. rokoch 20. storočia, keď začali vznikať nové inštitúcie. Zákony z roku 1959 (zákon č. 52 o osvetovej činnosti, č. 53 o jednotnej sústave knižníc a č. 54 o múzeách a galériách) diferencovali široko chápanú činnosť v oblasti kultúry do viacerých odborných oblastí – osvetovej, knižničnej, múzejno-galerijnej.

Činnosť v oblasti kultúry, resp. kultúrno-osvetová činnosť sa začala vykonávať ako povolanie, ktoré sa rozšírilo najmä v 70. a 80. rokoch minulého storočia, keď sa na Slovensku vybuďovala rozsiahla sieť nových zariadení, v ktorých sa mohol tento typ pracovníka uplatniť.

POVOLANIE, PROFESIA, KOMPETENCIA

Problematikou profesií sa dnes zaoberajú rôzne vedecké disciplíny a odbory činnosti. Pojmy profesia, profesionál, profesionalizácia uvá-

dzajú encyklopédie, výkladové slovníky a odborné texty nejednotne; prevažne ich chápu vo význame opak „amatéra“ a „amaterizmu“.

Profesia v zmysle andragogického terminologického a výkladového slovníka (Výchova 2000, s. 371) je **časť pracovných činností z povolania**, ktorá dosiahla určitý počet formalizovaných charakteristík (profesiový štatút) a určitý význam v spoločnosti. Je to inštitucionalizovaná činnosť, kde ide o presne vymedzené vykonávanie pracovných úloh, podložené profesiovým štatútom, v ktorom sú definované požiadavky na kvalifikačnú úroveň pracovníka, ako i na dĺžku jeho praxe.

Povolanie je (Výchova 2000, s. 348) ustálený druh pracovnej činnosti, ktorý je predpokladom materiálnej existencie vykonávateľa a determinuje jeho sociálno-psychologické vlastnosti a zároveň kvalifikovane a sústavne vykonávanú činnosť, ktorá vytvára podmienky na život a spoločenské postavenie človeka, ako aj súhrn spoločensky uznaných a užitočných činností, ktoré sú realizovateľné a uplatnia sa na trhu práce špeciálne pripravenými pracovníkmi.

Pojem **kompetencia** chápeme v širšom význame. Kým pri kvalifikácii sa orientujeme na naplnenie požiadavky a na vedomosti, zručnosti a návyky vzťahujúce sa na určitú činnosť, pri kompetencii sa orientujeme na celú osobnosť. Pri dnešných rýchlych zmenách v profesionálnom svete sa stále viac treba orientovať na tzv. **klúčové kompetencie**, ktoré presahujú profesiu, majú všeobecnejšiu platnosť, predstavujú trvalú hodnotu v procese zmien a majú dlhšiu životnosť ako odborné vedomosti. Avšak odborné vedomosti sú základom pre využitie klúčových kompetencií.

CHARAKTERISTIKA PRACOVNÝCH ŠPECIALIZÁCIÍ PRACOVNÍKOV V OBLASTI KULTÚRY

Na základe skúmania profesie kultúrno-osvetového pracovníka R. Čornaničová (2004 s. 53) uvádza, že je to pracovné zaradenie, v ktorom „prevažujúcou pracovnou náplňou je manažovanie, organizácia, animácia, metodické, odborné a iné zabezpečovanie kultúrno-osve-

tovej činnosti, ako animácia a aktivizácia kultúrno-výchovného života v oblasti pôsobnosti kultúrno-osvetového pracovníka, či už je to kultúrno-osvetová politika v štátnom alebo regionálnom meradle, v miestnej kultúre alebo v kultúrno-osvetových zariadeniach tretieho sektora, ako i ďalších subjektov kultúrno-osvetovej práce“.

Podľa tejto autorky u pracovníkov v oblasti kultúry sa percentuálne najviac vyskytuje metodická činnosť, potom činnosť organizačná, riadiaca a koncepcná, ďalej si táto profesia vyžaduje aj široký okruh poznatkov a spôsobilostí, napríklad všeobecný rozhľad v odbore a regióne, schopnosť koncepcne myslieť, tvoriť a organizovať, komunikovať, schopnosť stále sa vzdelávať.

Podstata pracovných činností pracovníka v oblasti kultúry spočíva v týchto aktivitách (Čornaničová, 1999, Denciová, 1999):

- Zabezpečovanie organizačného chodu kultúrneho života miestneho etnika, pričom sa neobmedzujú len na organizačné práce, ale sami sa aktívne zapájajú do prípravných prác a do celkového priebehu osvetových aktivít.
- Zabezpečovanie financií na kultúrno-osvetové podujatia (niektorí kultúrno-osvetoví pracovníci považujú vyhľadávanie sponzorov za jednu z priorít, prostredníctvom čoho sa snažia riešiť zložitú finančnú situáciu v oblasti kultúry).
- Realizácia kultúrno-osvetových foriem a metód práce, komunikácia s miestnymi osobnosťami a s miestnym obyvateľstvom, realizácia kultúrnych podujatí.

Súčasťou pracovných činností pracovníkov v oblasti kultúry sú: koncepcná činnosť, riadiaca činnosť, metodická činnosť, organizačná činnosť, lektorská činnosť, administratívna činnosť, technicko-zabezpečovacia činnosť.

Medzi **základné činnosti** pracovníkov v oblasti kultúry možno zaradiť tieto vedomosti a schopnosti:

- riadiť organizačný chod kultúrneho zariadenia/subjektu;
- vypracovať plán činnosti kultúrneho zariadenia/subjektu;
- koordinovať prácu jednotlivých úsekov činnosti;

- zabezpečiť propagáciu a reklamu kultúrnych podujatí a aktivít v masmédiách;
- spolupracovať s predstaviteľmi miestnych zariadení a s miestnymi kultúrnymi subjektmi;
- vyhľadávať, podnecovať, spolupracovať s dobrovoľnými osvetovými aktivistami, čiastočnými a poloprofesionálnymi spolupracovníkmi kultúrnych subjektov;
- kontrolovať úspešnosť kultúrnych podujatí a vyhodnocovať ich;
- vykonávať metodickú a poradenskú činnosť pri organizovaní kultúrnych aktivít a rôznych foriem a metód tejto činnosti.

Súčasť profesijného výkonu tvoria aj tzv. ďalšie činnosti – konzultačná, koncepčná, administratívna, operatívna, styk s verejnosťou, seba vzdelávanie v rámci celoživotného vzdelávania a pod.

Mieru zastúpenia jednotlivých druhov činností v profesii pracovníka v oblasti kultúry výrazne ovplyvňuje prostredie a subjekty, v ktorých je tento pracovník zamestnaný/činný.

Pri charakterizovaní jednotlivých činností pracovníkov v oblasti kultúry považujeme za potrebné aspoň v krátkosti opísať niektoré z **pracovných špecializácií**, ktoré vykonáva kultúrny pracovník.

KULTÚRNY PRACOVNÍK AKO MANAŽÉR

V súvislosti s pracovnou pozíciou manažera v oblasti kultúry M. Tuma (2005, s. 14-19) uvádza, že jeho poslaním je riadenie a zabezpečovanie plynulosti chodu zvereného útvaru, najmä čo sa týka organizácie práce, motivácie, kontroly a vedenia spolupracovníkov.

Manažér v svojej činnosti potrebuje vedomosti, znalosti, skúsenosti a poznatky, zručnosti a postoje, ktoré sú zacielené na výkon tejto roly, a plnením vytýčených úloh ním riadenej organizačnej jednotky.

Medzi odborné spôsobilosti manažera môžeme zaradiť:

- produktívnu prácu s informáciami;
- formovanie vízie, misie a stratégie organizácie;

- formovanie koncepcie organizačného rozvoja organizácie;
- organizovanie tímovej práce;
- komplexné riešenie problémov, variantný prístup k nim;
- abstraktné myslenie, vnímanie možných analógií;
- empiricko-analytické rozhodovanie a celý rad ďalších spôsobilostí.

Kvalitný pracovný výkon manažéra v oblasti kultúry bude závisieť od odborných manažérskych znalostí, najmä v oblasti plánovania, organizovania, riadenia, zabezpečovania, kontrolovania, ale aj ďalších znalostí, ďalej od jeho postojov, hodnotových systémov a osobnostných vlastností, ako aj od praktických skúseností a schopností uplatniť manažérske znalosti v praxi.

Odborná činnosť pracovníka v oblasti kultúry predstavuje:

- organizačnú činnosť – pracovník zabezpečuje jednotlivé kultúrne aktivity po obsahovej i organizačnej stránke;
- manažérsku činnosť – vykonáva činnosť zameranú na riadenie zariadenia, inštitúcie, chodu kultúrneho života, manažuje tím, manažuje aktivitu;
- koordinačnú činnosť – pozostáva zo zladenia jednotlivých druhov činností v súlade so stanovenými cieľmi;
- propagáciu a reklamu – pracovník propaguje kultúrne aktivity v masmédiách, pripravuje a podieľa sa na výrobe propagačných materiálov;
- spoluprácu – vytvára siete a rozširuje kontakty s predstaviteľmi rôznych skupín v lokalite;
- legislatívu – pozná a vo svojej činnosti využíva právne normy z relevantných oblastí;
- finančné plánovanie a rozpočtovanie – vyhľadáva sponzorov, plánuje výdavky a príjmy, spracúva rozpočty kultúrnych aktivít;
- administratívnu činnosť – vedie agendu, realizuje plánovacia a vyhodnocovacia činnosť;
- kontrolnú činnosť – zabezpečuje kontrolu úspešnosti aktivít z hľadiska obsahu, návštevnosti, finančnej návratnosti, verejného ohlasu, spätnej väzby;

- zberateľskú a publikačnú činnosť – vyhľadáva a zachraňuje artefakty, ktoré dokresľujú kolorit lokality, vytvárajú komplexnejší obraz o danom regióne, zbiera a ochraňuje kultúrne hodnoty, publikuje materiály propagujúce región, jeho kultúrne hodnoty a aktivity.

PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY AKO LÍDER

Pracovník v oblasti kultúry okrem toho, že je manažérom aktivít, mal by byť aj lídrom. Líder by sa mal vyznačovať profesionalitou, pružnosťou, efektívnosťou komunikácie a činnosti, nestrannosťou, etikou.

Konkrétne to znamená, že by mal **vedieť, čo** (mať dostatok informácií – súbor poznatkov), ale tiež **vedieť, ako** (získavať a využívať funkčné znalosti a praktické skúsenosti). Ďalej **vedieť aj, prečo** (know-how, know-why v zmysle potreby porozumieť významu čiastkových vedomostí i súboru ľudského poznania a jeho vplyvu na spoločnosť), a **vedieť, kto** (potreba vytvárania sietí a zdrojov, čo podčiarkuje potrebu a význam efektívnej spolupráce).

Za vlastnosti lídra sa považujú najmä:

- energia a pracovné nasadenie,
- tvorivosť, nápady;
- úspešnosť;
- vnímavosť;
- schopnosť viesť;
- dôveryhodnosť;
- zodpovednosť a morálne kvality;
- istota v konaní, schopnosť zdôvodniť a vysvetliť svoje plány;
- objektivnosť a spravodlivosť.

Ideálne je, keď manažéra ako lídra uzná realizačný tím. Pri realizácii aktivít často vznikajú realizačné tímy zložené z profesionálnych pracovníkov a z dobrovoľníkov. Úlohou pracovníka ako manažéra je riadiť takéto tímy. To znamená riadiť skupinu ľudí tak, aby dokázali rozvinúť svoje špecifické schopnosti, kritické skúsenosti a povahové

vlastnosti na dosiahnutie vytýčeného cieľa. Tvorba a riadenie tímu vyžaduje vynikajúce komunikačné schopnosti, zosúladenie osobnostných charakteristík, odborných schopností jednotlivcov tvoriacich tím, ich myslenia, komunikácie a spolupráce.

Pracovník v oblasti kultúry ako manažér je formálnym vodcom tímu. Často je dosadený vymenovaním alebo prejde konkurzom. Aby sa stal prirodzeným lídrom, t. j. neformálnym vodcom, treba, aby mal a prejavil prirodzenú autoritu, aby bol jeho názor v tíme všeobecne uznávaný, aby vzbudzoval dôveru a aby dokázal angažovať jednotlivých členov na plnenie úloh. Tímová forma práce nadobúda čoraz dôležitejšie miesto pri plnení úloh a dosahovaní cieľov.

Pracovník ako líder by mal preferovať tímovú prácu preto, lebo umožňuje:

- demokratizáciu a humanizáciu riadenia;
- podiel členov tímu na riadení;
- vyššiu pružnosť;
- znižovanie nákladov, rast efektívnosti činností;
- uspokojiť potrebu seberealizácie členov tímu;
- preberanie skúseností iných do riadenia.

PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY AKO LEKTOR

Pracovník v oblasti kultúry často pôsobí aj ako lektor. Ako uvádza J. Kalnický (1994, s. 61-62), účinnosť práce lektora je priamo úmerná jeho didakticko-psychologickej pripravenosti a spôsobilosti. Lektor zabezpečuje pôsobenie výchovnej a vzdelávacej zložky v edukačnom procese dospelých, a preto sú na neho kladené požiadavky:

- 1) v oblasti príslušnej vednej disciplíny alebo druhu činnosti:
  - miera – obsahlosť teoretických vedomostí;
  - ich kvalitatívna úroveň (novosť – aktuálnosť, porovnateľnosť napr. s európskou špičkou atď.);
- 2) v oblasti didaktickej spôsobilosti:
  - logické utriedenie vedomostí do istého systému;

- vyselektovanie základného a doplňujúceho učiva (vzhľadom na ciele výučby i na vedomostnú úroveň účastníkov);
- aplikovanie vedomostí do praxe;
- riadenie a organizovanie učebného procesu tak, aby v prijateľnom čase, prijateľnou formou s použitím didaktických prostriedkov odovzdal účastníkom učivo.

Na dosiahnutie optimálnej účinnosti vzdelávacieho procesu treba, aby lektor v svojej činnosti uplatňoval také princípy ako sú: cieľovosť, tvorivosť, odbornosť a vedeckosť, dobrovoľnosť a pozitívnu motiváciu, prístupnosť a primeranosť, systémovosť a kontinuálnosť, názornosť a iné.

PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY AKO METODIK

– pozri kapitolu metodika a poradenstvo

PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY AKO ANIMÁTOR

V súčasnosti nastáva v činnosti kultúrnych pracovníkov posun od idey šírenia kultúry k idei animácie kultúry, v zmysle chápania animácie ako oživovania, mobilizácie a facilitácie individuálnej aktivity i spoločenských síl v kultúrno-výchovných aktivitách, kde tento kultúrno-osvetový pracovník pôsobí (Kargul, 1996, s. 10).

Animácia kultúry podľa Kargula (1996, s. 55) by mala zahŕňať tieto základné princípy a zásady:

- zásada nezasahovania do animačných aktivít „zhora“ či z centrálnych alebo miestnych správnych orgánov; animačné činnosti sú výsledkom rozhodnutia účastníkov, nie vonkajších požiadaviek;
- primát individualizmu pred kolektivismom; každý človek je dôležitým subjektom, ktorému sa majú vytvoriť podmienky na jeho kreativitu;
- pluralizmus, rešpektovanie rôznych spôsobov aktivít, myšlienok, vplyvov, ktoré majú byť akceptované.

Animátor oživuje prostredie, vytvára u ľudí túžbu po vedomostiach. V činnosti animátora okrem vzdelanostných predpokladov sú obzvlášť dôležité osobnostné kompetencie. Pri výkone tejto roly animátor musí rešpektovať prostredie, zvyky, hodnoty, postoje názorových vodcov malých skupín, záujmových združení a lokálnych spoločností. Taktiež musí ovládať komunikačné schémy v malých skupinách a princípy sociálnych interakcií.

Animátor predstavuje oživenie, mobilizáciu, energetizáciu. Animácia má iniciovať človeka, aby sa aktívne zúčastňoval na určitom dianí, ale zároveň ho motivovať, aby na sebe pracoval v rámci permanentnej kultivácie. Animovať znamená vnášať život, rozhábať, podnecovať, zapalovať, motivovať na vlastné aktivity. Kultúrno-osvetový pracovník ako animátor nielen ponúka projekty, ale podieľa sa v úvodných fázach aj na ich realizácii. Medzi schopnosti animátora preto určite patrí vedenie ľudí.

Animátor je človek, ktorý využíva svoje vedomosti, schopnosti i charizmu a vďaka týmto vlastnostiam a vďaka svojmu nadšeniu vťahuje účastníkov do realizovaných aktivít. Pri animácii presúva iniciatívu na ďalších ľudí a lavínovite ich tak zapája do realizovaných aktivít. Nediriguje skupinu či jednotlivca, ale prebúdza v nich vlastnú aktivitu. Animátor by mal prinášať stále nové podnety a svojou kreativitou vytvárať protiváhu konzumnému spôsobu života. Práca animátora závisí od schopnosti **komunikovať, presvedčiť a vyprovokovať** ostatných k dialógu. Preto treba, aby boli animátori vzdelaní, talentovaní, telesne a duševne trénovaní a pozitívne orientovaní ľudia. Skúsení animátori by mali mať viacnásobnú kvalifikáciu, je žiaduce, aby sa ďalej vzdelávali v osobitných odboroch orientovaných na voľný čas. Z tradičných povolání je vhodné vzdelávať sa v takých odboroch, ako napríklad učiteľ hudobnej, výtvarnej výchovy, tanca, herectva, herec, hudobník, režisér a i.

Špecifikom činnosti animátora je, že vykonáva svoju činnosť vtedy, keď ostatní (účastníci) majú voľno, dovolenku a pod., vykonáva ju preto, aby ostatní mohli oddychovať, zabávať sa. Jeho činnosť by však nemala vyzeráť ako práca.

Pracovník v oblasti kultúry ako animátor:

- prezentuje vedomosti, zručnosti a prostriedky účastníkom takým spôsobom, že im zabezpečí nie iba sprostredkovanie informácií, ale aj zapojenie do spoločnej činnosti (animácie) ;
- vŕhne okolie prostredníctvom svojho nadšenia a „posadnutosti“ do spoločenského a kultúrneho diania;
- dokáže nadchnúť pre idey spoločných projektov;
- oživuje komunitu kultúrnym a spoločenským dianím;
- využíva svoje schopnosti, vedomosti, zručnosti a charizmu a posúva iniciatívu na ďalších ľudí a „lavínovite“ zapája ostatných do vznikajúceho spoločenstva, nediriguje jednotlivca či skupinu, ale prebúdza v nich aj vlastnú aktivitu.

Pri všetkých činnostiach, ktoré animátor vykonáva, je veľmi dôležitá schopnosť komunikovať, presvedčiť a vyprovokovať ostatných k dialógu.

DOBROVOĽNÍK, DOBROVOĽNÝ PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY

Dobrovoľník je človek, ktorý ponúka svoje vedomosti, schopnosti, zručnosti a skúsenosti za dohodnutých podmienok a nie je za túto činnosť finančne odmenený formou platu. Je to pracovník vykonávajúci funkciu/činnosť z vlastnej vôle, z vlastného rozhodnutia, bez donútenia a bez nároku na pravidelný príjem.

Človek sa dobrovoľníkom stáva na základe presvedčenia a slobodnej vôle. Dobrovoľníci sa najčastejšie angažujú v miestnej a regionálnej kultúre v oblastiach, ako je záujmová umelecká a mimoumelecká činnosť, vzdelávacia činnosť, organizácia spoločenského života, voľnočasové aktivity. V rámci týchto oblastí môžu vykonávať lektorskú a prednáškovú činnosť, viesť záujmové kolektívy, vykonávať rôzne odborné a pomocné práce v záujmových kolektívoch, konkrétnu pomoc určitej cieľovej skupine, animátorské činnosti a organizačné práce pri

realizácii rôznych aktivít, zabezpečovať finančné prostriedky a mnohé ďalšie činnosti. Odmenou pre dobrovoľného pracovníka v oblasti kultúry nie je výplata vo forme finančných prostriedkov, ale získavanie výhod vo forme účasti na aktivitách, prežívanie pocitu prospešnosti, užitočnosti a potrebnosti, možnosť seberealizácie, vytváranie nových sociálnych kontaktov, získanie nových vedomostí, zručností a skúseností, osobný rast, možnosť vykonávať zmeny v spoločnosti a pod.

Oblasť kultúry patrí medzi charakteristické a tradičné oblasti dobrovoľníctva. Je v nej aktívnych veľa ľudí, ktorí pôsobia či už ako organizátori kultúrnych aktivít, vedúci a členovia kolektívov, predstavitelia a zástupcovia rôznych združení, aktivisti, animátori, spoluorganizátori, účinkujúci, alebo koordinátori. Dobrovoľníci sa podieľajú na vytváraní programov pre účastníkov, z vlastnej vôle bez nároku na financie. Venujú svoj voľný čas, svoje schopnosti, vedomosti a energiu na prospech iných ľudí alebo spoločnosti.

Dobrovoľníci môžu výraznou mierou pomôcť pri vytváraní a realizácii aktivít. Aktívne sa zapájajú do rôznych druhov programov v závislosti od obsahu činnosti, veľkosti a zložitosti danej aktivity, dĺžky programu a pod. Dobrovoľníci môžu pôsobiť v rôznych pozíciách, rolách a aktivitách. Často by sa mnohé aktivity ani nemohli uskutočniť bez aktívneho zapojenia účinkujúcich z radov miestnych dobrovoľníkov, ako sú napríklad ľudovumeleckí výrobcovia, folklórne skupiny a jednotlivci, miestni hudobníci a pod. Dobrovoľnícka činnosť prináša aktivistom nové zážitky, skúsenosti a zručnosti, nových priateľov, ale predovšetkým možnosť seberealizácie, možnosť byť pre niekoho užitočný.

Dobrovoľníci v oblasti kultúry pracujú v inštitúciách, organizáciách a subjektoch takmer vo všetkých druhoch činností, ktoré tieto subjekty realizujú. Medzi najčastejšie a zároveň odporúčané aktivity, ktoré dobrovoľní kultúrno-osvetoví pracovníci vykonávajú, patria:

- poskytovanie rád a usmernení;
- získavanie finančných prostriedkov pre organizáciu;
- pomoc pri organizácii podujatí a aktivít (občerstvenie, strážna služba, administratíva);
- poradenstvo pre účastníkov aktivít;

- odborné práce (ako lektori, konzultanti, vedúci klubov, súborov);
- poskytovanie alebo vyhľadávanie informácií (kto má výročie, aktivity konkurencie);
- pomoc pri administratívnych a kancelárskych prácach;
- pomoc pri propagácii, reklame a vedení kampaní (výroba a distribúcia plagátov, pozvánok);
- technické práce (ozvučenie, stavanie pódia, osvetlenie);
- animačné práce (s deťmi, seniormi);
- profesie v oblasti ZUČ (režisér, choreograf, korepetítor, kostymér);
- asistentská služba (sprievod na kultúrne podujatie);
- prieskum trhu (o čo je záujem);
- pomoc pri aktualizácii databáz (kontakty, webové stránky).

Organizácie a subjekty v oblasti kultúry spolupracujú s dobrovoľnými kultúrno-osvetovými pracovníkmi, pretože títo:

- vykonávajú činnosti, ktoré nie sú súčasťou plateného miesta;
- obohacujú kultúrny subjekt o novú dimenziu a nových ľudí;
- prinášajú nové nápady a energiu;
- zvyšujú dôveryhodnosť kultúrneho subjektu v očiach verejnosti;
- rozširujú informácie o kultúrnom subjekte a propaguje ho;
- prispievajú k získaniu finančných prostriedkov od sponzorov a individuálnych darcov;
- stimulujú občianske aktivity.

ŠPECIFIKÁ PROFESIE PRACOVNÍKA V OBLASTI KULTÚRY

Všetky roly a profesionálne činnosti pracovníka, ktoré sme vyššie prezentovali, tvoria integrovaný celok, ktorý charakterizuje **špecifickosť práce tohto pracovníka**. Tá sa vyznačuje:

- rozmanitosťou profesionálnych činností – urobiť projekt podujatia, vystúpiť ako moderátor, spolupracovať s odborníkmi na podujatí, nájsť sponzora, viesť agendu, komunikovať s verejnosťou, viesť výkazníctvo a pod.;

- ich súbehom – pracovník v jednom dni vykonáva súčasne niekoľko činností;
- časovou náročnosťou – pracovník intenzívne pracuje nad stanovený pracovný čas (rokovania so sponzormi, administratíva, premýšľanie o projektoch a pod.);
- neustálou pohotovosťou, koncentráciou, prácou v sobotu a nedeľu a iné;
- psychickou náročnosťou – sústredenie, pohotovosť, vypätie, stres;
- odbornou náročnosťou – interdisciplinárnosť znalostí pracovníka;
- vysokými nárokmi na tvorivosť v práci;
- nárokmi na plnú výkonnosť, aby sa dosiahla efektívnosť výchovno-vzdelávacieho procesu;
- pozitívnymi zážitkami a skúsenosťami – vydarené podujatie, spokojní účastníci, tvorivé pracovné prostredie, tímová práca pri tvorbe nových aktivít a pod.;
- vplyvom na účastníkov aktivít, spätnou väzbou.

Ďalšie špecifikum predstavuje **úzka prepojenosť** pracovníka v oblasti kultúry z jednej strany **so širokým kádrovým plateným spolupracovníkov** (napríklad lektori, animátori, vedúci záujmových kolektívov a pod.) a z druhej strany **spolupráca** s veľkým počtom **dobrovoľných pracovníkov** v rôznych pozíciách (organizátori, členovia rôznych komisií, aktivisti a pod.).

ZÁVER

Personálne zabezpečenie pri realizácii kultúrnych aktivít si bude vyžadovať širokú škálu odborníkov rôzneho zamerania. V budúcom období budú stúpať nároky na odborné kompetencie kultúrnych pracovníkov (manažérov, organizátorov, lektorov, vedúcich kolektívov, animátorov a iných). V oblasti kultúry budú prevažovať takí pracovníci, ktorí budú mať okrem odborného vzdelania aj určité pedagogické, prípadne andragogické vzdelanie či skúsenosti. Účinnosť práce kul-

túrneho pracovníka bude priamo úmerná jeho pripravenosti a spôsobilosti po odbornej a didaktickej stránke. Taký pracovník sa nezaobíde bez určitej špecializácie, ale zároveň sám bude musieť ovládať rôzne umelecké, technické, či administratívne činnosti. Treba zabezpečiť, aby mal pre svoju prácu vytvorené zodpovedajúce ekonomické, materiálno-technické a organizačné podmienky vrátane technického a pomocného personálu a zabezpečenia spolupráce s ďalšími odborníkmi z praxe, ktorých skúsenosti sú jedinečné a nezastupiteľné.

Samohodnotiace otázky:

- Charakterizujte profesiu a vymenujte činnosti, ktoré vykonáva pracovník v oblasti kultúry.
- Opíšte špecializácie a úlohy pracovníkov v oblasti kultúry.
- Charakterizujte trendy vo vývoji profesie pracovníkov v oblasti kultúry.
- Vymenujte hlavné úlohy lídra.
- Charakterizujte jednotlivé formy dobrovoľníctva.

Aktivity:

- Opíšte kompetencie, ktoré by ste chceli rozvíjať ako pracovník v oblasti kultúry.
- Charakterizujte pozíciu manažéra v oblasti kultúry.
- Vymenujte oblasti, ktoré by ste chceli podporovať ako dobrovoľník v oblasti kultúry.
- Opíšte schopnosti pracovníka v oblasti kultúry, ktoré považujete za najdôležitejšie pre rozvoj kultúry vo Vašej lokalite.

LITERATÚRA

ČORNANIČOVÁ, R., DENCIOVÁ, E. 1999. Profesijsná kompetencia kultúrno-výchovného pracovníka ako predmet skúmania kultúrnej andragogiky. In: *Profesionalita vo výchove a vzdelávaní dospelých*: Zborník z vedeckej konferencie. Ed. J. Perhács. Bratislava : Dom techniky ZSVTS

- Bratislava, s. r. o., Katedra andragogiky FF UK v Bratislave, s 56-66. ISBN 80-233-0449-6.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2004. Kultúrno-osvetoví pracovníci ako cieľová skupina na vzdelávania In: *Teoretické otázky celoživotného vzdelávania v oblasti kultúry*. Bratislava : NOC, s. 39-55. ISBN 80-7121-246-6.
- ENGELSHOVEN, P. 1996. Vzdelávanie andragogických pracovníkov. In: *Pedagogická revue*, roč. 48, č. 3 – 4. s 120-132.
- KALNICKÝ, J. 1994. *Progresívna andragogika. Androdidaktika*. Bratislava : NOC. 80 s. ISBN 80-7121-062-5.
- KARGUL, Józef. 1996. *Od upowszechnienia kultury do animacji kulturalnej*. Torun : Biblioteka Edukacji Dorosłych. 135 s. ISBN 83-7174-068-9.
- Slovník slovenského jazyka III*. 1963. Bratislava : Slovenská akadémia vied. 912 s.
- Strategická štúdia odborného vzdelávania a prípravy*. 1993. Program Phare. Reštrukturalizácia trhu práce. Príloha: Štandardý povolání. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny.
- ŠVEC, Š. a kol. 2002. *Jazyk vied o výchove*. Bratislava : Gerlach Print. 120 s. ISBN 80-968564-9-9.
- TUMA, M. 2005. *Vademékum manažmentu a marketingu v kultúre*. Bratislava : NOC. 219 s. ISBN 80-7121-261-X.
- TUREK, I. 2004. *Kľúčové kompetencie*. Bratislava : MC v Bratislave. 40 s. ISBN 80-8052-174-3.
- Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika : terminologický a výkladový slovník*. 2000. Ed. a aut. V. S. Hotár, P. Paška, J. Perhács. Bratislava : SPN, 547 s. ISBN 80-08-02814-9.
- BÚTORA, M. a kol. 1996. *Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo na Slovensku očami verejnej mienky I*. Edícia Tretí sektor a dobrovoľníctvo 1/1996. Bratislava : SPACE.
- DEMEŠ, P. 2002. Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo. In: KOLLÁR, M.: *Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky.
- DOSTÁL, O. 2005. Legislatívny rámec dobrovoľníctva v Slovenskej republike. In: Marošiová, L. a kol.: *Dobrovoľníci. Prípadové štúdie*. Bratislava : IVO.

- KADLECOVÁ, J. 2003. Mimovládne neziskové organizácie a dobrovoľníctvo.
In: KOLLÁR, M.: *Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút
pre verejné otázky.
- KRÁLIKOVÁ, N.: 2006. *Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím len tak!* Bratislava :
Iuventa. 24 s. ISBN 80-8072-054-1.

5. CIEĽOVÉ SKUPINY V OBLASTI KULTÚRY

ÚVOD

Príprava a realizácia kultúrnych aktivít vychádza zo základnej premisy chápania kultúrnej činnosti ako cieľavedomej ľudskej činnosti, ktorú charakterizuje viacero základných štrukturálnych prvkov. K najdôležitejším patria: cieľ, obsah, formy a metódy realizovaných kultúrnych aktivít. Príprava a realizácia kultúrnej aktivity predpokladá **koreláciu medzi realizátorom a adresátom**, predpokladaným recipientom kultúrnej aktivity. Platí to aj pre kultúrne aktivity.

Adresáta najčastejšie identifikujeme v podobe cieľovej skupiny. Pojem cieľová skupina má svoj pôvod v marketingu. Marketing sa čoraz viac presadzuje aj v kultúre. Cieľovú skupinu tvoria individuálne osoby s vlastným a jedinečným osobnostným profilom, individuálnymi požiadavkami, pohnútkami, očakávaniami a predstavami o tejto činnosti a o ich realizácii, ako aj ich vlastnej participácii na týchto aktivitách. Všetky tieto okolnosti by sa mali zohľadňovať pri príprave a realizovaní kultúrnych aktivít. Keďže pri kultúrnych aktivitách nemožno zohľadňovať všetky individuálne požiadavky a očakávania každého individuálneho recipienta, je nutné si modelovať cieľové skupiny. Tie nám umožnia vytypovať optimálnu formu kultúrnej aktivity pre danú cieľovú skupinu účastníkov.

Cieľová skupina predstavuje takú skupinu účastníkov kultúrnych aktivít, ktorých špecifické spoločné charakteristiky podstatne ovplyvňujú záujmy a potreby danej skupiny zapojiť sa do projektovanej aktivity. Správnosť vymedzenia cieľovej skupiny je veľmi vážnym limitom

pre dosiahnutie efektivity sledovaných výsledkov a tým aj úspešnosti kultúrnej aktivity. Nie je cieľom iba prilákať účastníka, ale ho aj uspokojiť, naplniť jeho očakávania, pretože pre budúcnosť je naším ďalším potenciálnym adresátom, participantom kultúrnych programov, konzumentom kultúrnych produktov.

CHARAKTERISTIKY OVPLYVŇUJÚCE PROFILOVANIE CIEĽOVÝCH SKUPÍN

a) základné fyzické charakteristiky:

- vek (napríklad deti, mládež, dospelí, staršia generácia, seniori a pod.);
- pohlavie (napríklad muži, ženy, lesbičky, gayovia);
- zdravotný stav a špecifické charakteristiky (napríklad fajčiari, telesne či duševne hendikepovaní);

b) psychologicko-osobnostné charakteristiky:

- kognitívne – inteligencia, schopnosti, štýl učenia sa (napríklad umelecky, jazykovo, technicky nadaní, nadpriemerne inteligentní);
- afektívne – postoje, motivácia, potreby (napríklad hendikepovaní, nezamestnaní);
- profesijné – skúsenosti, zodpovednosť za úspešné podujatia, pracovné nároky v súčasnej pracovnej fáze života a i. (napríklad manažéri, kreatívni pracovníci reklamy, politickí analytici);
- ďalšie – tvorivosť, záujmy a záľuby, motivácia realizovať svoje kultúrne potreby a záujmy, úroveň získania špecifických kompetencií, potenciálov a schopností (napríklad rôzni zberatelia, neprofesionálni výtvarníci, záujemcovia o folklór);

c) sociálne a sociokultúrne charakteristiky:

- vzdelanostná úroveň (napríklad stredoškolsky a vysokoškolsky vzdelaní, s neukončeným základným vzdelaním);
- rodinný stav a rodinné prostredie – osamelosť verzus širšia domá-

- nosť (napríklad jednotlivci samostatne vychovávajúce svoje deti, klasická rodina, členovia rozvrátených rodín);
- sociálne prostredie (napríklad sociálne slabí, deti z rodín sociálneho strediu);
  - spoločenská angažovanosť (napríklad komunitní a environmentálni aktivisti, aktivisti v oblasti sociálnej práce);
  - pracovné zaradenie/nezaradenie (napríklad manažéri, umelci, kreatívci);

d) ekonomicko-materiálne charakteristiky:

- ekonomicko-finančná situácia (napríklad sociálne odkázaní, osoby s nadštandardnými príjmami);
- dostupnosť subjektov a programov v oblasti kultúry (napríklad existencia kultúrnej infraštruktúry v bydlisku, programov pre voľnočasové aktivity);
- ďalšie.

Z hľadiska **stálosti** môžeme charakterizovať tieto cieľové skupiny:

- stabilné (napríklad členovia krúžku, súboru, klubu);
- nestabilné (napríklad účastníci besedy, výletu, diskotéky, súťaže).

Z hľadiska **homogénnosti** môže charakterizovať tieto cieľové skupiny:

- relatívna homogénnosť, kombinujúca viacero spoločných hľadísk, ako napr. pohlavie, etnicitu, materstvo a pod. (napríklad aktivita pre rómske ženy matky);
- značná heterogénnosť skupiny, kde členov s rôznymi fyzickými, osobnostnými a sociálnymi charakteristikami spája spoločný záujem o činnosť (napríklad zbieranie starožitností, záhradkárstvo).

Z uvedených príkladov vyplýva, že jednotlivé charakteristiky, podľa ktorých sa cieľové skupiny môžu tvoriť, nie sú homogénne ani uzavreté. Členenie je iba jedno z mnohých a nie je úplné. Kritériá a hľadiská môže byť viac. V každodennej praxi ich pracovníci v oblasti

kultúry zväčša automaticky spájajú a tvoria kombinácie rôznych aspektov, s cieľom kreovať cieľové skupiny, pre ktoré by takáto činnosť bola efektívna. Tak napríklad pri realizácii kultúrnych aktivít môžu kultúrni pracovníci kreovať cieľové skupiny environmentalistov, pri podujatiach s problematikou informatizácie a nových technológií adresátom budú predovšetkým starší ľudia, počítačovo negramotní, pri aktivitách zameraných na riešenie etnických a kultúrnych stretov a problematiky v oblasti ľudských práv hlavné cieľové skupiny budú predstavovať imigranti, Rómovia a v oblasti sociálnej prevencie činnosť bude zameraná na rodičov, pedagógov, terapeutov, voľnočasových pracovníkov a pod.

Cieľové skupiny môžu byť potenciálne alebo reálne. Potenciálna cieľová skupina predstavuje pre kultúrneho pracovníka väčšiu výzvu, lebo ju musí získať, reálna cieľová skupina znamená plánovanie, realizáciu a hodnotenie konkrétnych činností.

Podľa cieľových skupín môžeme aktivity rámcovo rozdeliť na:

- aktivity pre individuálneho účastníka – konzultácie, workshopy, inštruktáže a iné;
- aktivity pre skupiny a kolektívy – nácviky, besedy, krúžky, kluby a iné;
- aktivity pre masového návštevníka/publikum – koncerty, festivaly, predstavenia a iné.

Individuálny účastník – jednotlivec sa stáva účastníkom kultúrnej aktivity na základe svojho záujmu a svojich osobnostných charakteristík. Významnú rolu pri účasti jednotlivcov na kultúrnych aktivitách zohráva motivácia a dobrovoľnosť. Kultúrni pracovníci by mali podporiť aktivitu, tvorivosť, osobnostný rozvoj a individualitu účastníka. Mali by zvoliť individuálny prístup, rešpektovať jeho osobné preferencie v oblasti kultúry a životného štýlu a ponúknuť mu trávenie voľného času v súlade s jeho preferenciami.

Skupina, skupinový účastník vyžaduje inú formu komunikácie. V rámci kultúrnej aktivity sa vytvárajú špecifické sociálno-psychologické vzťahy. Výchovno-vzdelávacie pôsobenie a vplyv nastáva nielen

medzi kultúrnymi pracovníkmi a účastníkmi, ale aj v rámci skupiny (krúžku, klubu či súboru). Vytvára sa špecifická skupinová dynamika, kde okrem kultúrneho pracovníka, vedúceho či dobrovoľníka, ovplyvňujú účastníka kultúrnej aktivity aj ostatní členovia, formujú sa neformálni lídri, ktorí často vedia na kultúrne aktivity pritiahnúť aj verejnosť.

Publikum je cieľová skupina, ktorá sa formuje z širokej verejnosti. Každý kultúrny subjekt má záujem vytvoriť, získať a udržať si návštevníkov, resp. účastníkov kultúrnych aktivít, uspokojiť ich záujmy, potreby a požiadavky. Špecifikum a jedinečnosť kultúrnych subjektov je v tom, že právo na aktivity, služby a informácie o nich majú aj tí, ktorí sa z rôznych dôvodov aktivít nezúčastňujú – tzv. nenávštevníci. Kultúrne subjekty by mali rešpektovať aj ich preferencie, napriek (momentálnemu) nezájmu o aktivity a služby.

Publikum predstavuje určitú množinu zo všetkých potenciálnych návštevníkov kultúrnych podujatí. Podľa miery prejavu záujmu a pravidelnosti participácie publikum možno členiť na:

- **Publikum nedostupné** – je tá časť verejnosti, ktorá nemá k ponúkaným službám vytvorený žiadny vzťah. Môžu to byť jednotlivci, ktorí sú ľahostajní, odmietaví, bez výrazného záujmu o kultúru.
- **Publikum dostupné** – návštevníci a účastníci, ktorí sú pravidelnými, občasnými, ale aj zriedkavými participantmi na aktivitách. Sú to osoby, ktoré sa fyzicky zúčastňujú na aktivitách kultúrneho zariadenia, organizácie či subjektu. V rámci tejto skupiny rozlišujeme pravidelných návštevníkov a príležitostných záujemcov.
- **Podporovatelia a vnútorná verejnosť** – túto skupinu účastníkov tvoria rôzni zamestnanci v oblasti verejnej správy, dobrovoľníci a ich príbuzní, ako aj návštevníci podujatí iných kultúrnych subjektov, ktorí sa zaujímajú o ponúkanú aktivitu.

V centre pozornosti kultúrnych subjektov dnes už nie je len počet návštevníkov, ale najmä špecifické hodnoty a zážitky, ktoré návštevníci/účastníci získavajú.

ZÁVER

Všetky kultúrne aktivity sú určené konkrétnym účastníkom, konkrétnym cieľovým skupinám. Pri realizácii kultúrnych aktivít treba brať do úvahy ich špecifiká a charakteristiky, aby sme mohli lepšie projektovať aktivity v oblasti miestnej a regionálnej kultúry a uspokojiť motivácie, záujmy a potreby rôznych cieľových skupín.

Samohodnotiace otázky:

- Opíšte základné charakteristiky, podľa ktorých môžeme členiť cieľové skupiny.
- Charakterizujte publikum.
- Porovnajte individuálneho účastníka a publikum.

Aktivity:

- Navrhňte kultúrnu aktivitu pre rodinu s deťmi a pre solventného účastníka.
- Vytvorte kultúrnu aktivitu pre individuálneho návštevníka v oblasti záujmovej umeleckej činnosti.

LITERATÚRA

- SLUŠNÁ, Z., ČORNANIČOVÁ, R., PRUSÁKOVÁ, V., STRELKOVÁ, J., CHOMOVÁ, S. 2007. *Vademékum pracovníka v kultúra*. Bratislava : NOC. 162 s. ISBN 80-7121-274-1.
- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ J. 2007. *Animátor kultúry. Učebnica dištančného vzdelávania*. Bratislava : NOC. 223 s. ISBN 978-80-7121-278-2.
- GAŽOVÁ, V, SLUŠNÁ, Z. 2005. Rôznorodosť kultúrneho. In: *Acta Culturologica* č. 13. Bratislava : PEE – Peter Mačura. 220 s. ISBN 80-89197-41-7.
- LAWLES, R. 1996. *CO je to kultúra*. Olomouc : Votobia. 185 s. ISBN 80-7198-106-0
- MISTRÍK, E. 2001. *Od kultúrnej tolerancie ku kultúrnej identite, Učebné texty*

pre multikultúrnu výchovu. Bratislava : Iris. 87 s. ISBN 978-80-969271-4-2.

KOL. AUTOROV, ZOST. STRELKOVÁ, J. 2009. *Kultúra, osвета a turizmus*. Bratislava : NOC. 97 s. ISBN 978-80-7121-316-1.

Internetové zdroje

<http://www.nocka.sk/uploads/UK/iT/UKiTemPe5vznqCchqLbMog/KRRMK-vlastny-material.pdf>

<http://www.euractiv.sk/verzia-pre-tlac/clanok/vladimir-sucha-tvorivost-je-o-netradicnom-prelinani-relativne-tradicnych-partnerov-video-012965>

6. VOĽNÝ ČAS – PRIESTOR NA TVORIVÉ KULTÚRNE AKTIVITY

ÚVOD

Voľný čas vytvára príležitosti na rozvoj kreativity, inovácií a vzdelávania. Táto téma poskytuje priestor na vnímanie voľného času a jeho potenciálu z hľadiska tvorivých aktivít jednotlivcov i rozvoja kreatívnych a inovačných postupov v oblasti kultúry. Sféra voľného času predstavuje široké spektrum aktivít – v oblasti vzdelávania, záujmovej umeleckej činnosti, relaxu a oddychu, športové aktivity a ďalšie, ktoré sú zamerané na široký okruh rôznych cieľových skupín vrátane mladých ľudí. Voľnočasové aktivity realizované na lokálnej, respektíve regionálnej úrovni poskytujú široké možnosti na uspokojovanie potrieb, vrátane kultúrnych, a umožňujú rozvíjať tvorivý potenciál každého účastníka.

SFÉRA VOĽNÉHO ČASU

V súčasnosti sa často stretávame s nespokojnosťou so spôsobom trávenia voľného času, jeho nízkou kultúrou. Kým mnohí ľudia pociťujú deficit voľného času, či už pre pracovnú vyťaženosť, alebo pre iné mimopracovné činnosti (domáce práce, starostlivosť o členov rodiny a pod.), iní, aj keď voľný čas majú, nevedia ho využívať vhodným spôsobom. Veľa mladých ľudí nevie, ako si organizovať voľný čas, nudia sa, starší, aj keď sú viac spokojní so svojím voľným časom, často uprednostňujú pasívny odpočinok a „primitívnu“ zábavu, nehládajú

možnosti, ako rozvíjať napríklad športové aktivity alebo zaujímať sa o duchové hodnoty.

Vzhľadom na neprestajne sa zvyšujúci fond individuálneho voľného času narastá potreba jeho premyslenej organizácie na vedeckých základoch. V odbornej literatúre (pedagogickej a sociologickej) sa stretávame s rôznymi definíciami voľného času, jeho funkcií, s charakteristikou možností jeho využívania, s cieľom humanizovať osobnosť, úlohy jednotlivých subjektov pri jeho racionálnom využívaní. Menej rozpracované sú otázky súvisiace s jeho kreatívnym potenciálom, s akulturalizačnými aspektmi, s procesom riadenia a s didaktikou využívania voľného času. Sféra voľného času je pre oblasť kulturologie zaujímavá predovšetkým z hľadiska rozvoja tvorivosti.

Voľný čas oddávna predstavoval protipól pracovného času, ktorý je naplnený prácou a povinnosťami. Predstavoval „zostatkovú“ kategóriu vo vzťahu k celkovému dennému času ako čas, ktorý zostane po vykonaní všetkého potrebného – práce, povinností, po uspokojení biologických potrieb. V súčasnosti sa stierajú striktné hranice medzi pracovným časom a voľným časom. Voľný čas sa využíva na rôzne činnosti, ktoré spätne ovplyvňujú pracovný čas (napríklad vzdelávanie).

Vymedzením pojmu voľný čas sa zaoberajú viaceré vedné disciplíny – predstavuje multidisciplinárny pojem. Prezentuje ho množstvo odborných publikácií.

Voľný čas možno chápať napríklad ako opak času potrebného na prácu a povinnosti a času potrebného na reprodukciu (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 274).

A. Masariková (2002, s. 9) voľný čas vymedzuje ako „priestor na slobodnú činnosť a rozvoj človeka, priestor na oddych a regeneráciu duševných a fyzických síl, uspokojovanie potrieb a záujmov, priestor na zábavu, ktorá mení rytmus života človeka, priestor na činnosti zamerané na seberealizáciu a sebavzdelávanie“.

Podľa V. Spoustu (1994, s. 17) „voľný čas je nesmierna hodnota, ale nie hodnota sama osebe a sama pre seba, ale ako neobmedzená možnosť človeka vrátiť sa k sebe samému, k svojmu autentickému pl-

nému životu, premýšľať o hodnotách a uvedomovať si ich ohrozenie a venovať sa ich záchrane“.

Voľný čas ako vedecká kategória podľa Kratochvílovej je čas, „ktorý má človek k dispozícii a môže ho slobodne využívať. Je to čas na oddych, rekreáciu, regeneráciu fyzických i psychických síl, uvoľnenie po práci, štúdiu, na spoločenské stretnutia, na poznávanie sveta, života, na sebarealizáciu v aktivitách, činnosti podľa vlastných potrieb a záujmov, predstáv, túžob, aspirácií a hodnôt. Predstavuje oddych, sebavyjadrenie, sebarealizáciu a rozvoj osobnosti podľa jej vlastných potrieb a záujmov“ (Kratochvílová, E., 2004, s. 79).

Vychádzajúc z teoretických i empirických výskumov, H. W. Ospačovský (1987, s. 22) prezentuje prehľad potrieb, ktorých uspokojovanie je priamo späté s činnosťou alebo výchovou vo voľnom čase:

- potreba zotavenia, osvieženia, zdravia, psychického uvoľnenia, odpočinku, spánku, rekreácie;
- potreba „vyrovnania“, rozptýlenia a potešenia, uvoľnenia od sledovaných úloh, kompenzácie, leňošenia;
- potreba poznávania, učebného podnecovania, poznávania a využívania niečoho nového, aktivizácie vlastných síl a možností, edukácie;
- potreba pokoja, pohody, rozjímania a sebavedomia, autoreflexie, oslobodenia sa od stresu, zhonu a nervového vypätia;
- potreba kontaktu, komunikácie a družnosti, rozhovoru, zábavy, hľadania kontaktov a sociálnych vzťahov, zvýšeného vnímania citov, empatie, nežnosti;
- potreba spoločnosti, kolektívneho vzťahu a tvorenia sociálnych skupín, sociálneho bezpečia a stability, vzájomných kontaktov v práci, pri hrách a inej činnosti, pripravenosti pomáhať, tolerovať, potreba spoločenského uznania, integrácie;
- potreba účasti, angažovanosti a sociálneho sebaopímania, participácie, spoluúčasti, spoločného rozhodovania, kooperácie, solidarity;
- potreba kreatívneho rozvoja, potreba rastu osobných schopností a nadania, asertívneho presadzovania vlastných myšlienok, vyjadrovania svojich myšlienok, nápadov, zážitkov, produktivity v kultúrnej činnosti, práci a v hrách.

Ako ukazujú uvedené definície, voľný čas môžeme chápať ako priestor, v ktorom je rešpektovaná jedinečnosť osobnosti, jej rozvoj, potreby a záujmy.

Moderné technológie, vysoko efektívna organizácia práce, zvyšovanie priemernej dĺžky života vedú k znižovaniu objemu pracovného času, čo vedie k zvyšovaniu miery voľného času, avšak oproti tomu sa predlžuje čas určený na vzdelávanie ako predpoklad pracovnej činnosti – dokonca sa vzdelávanie stáva celoživotnou nevyhnutnosťou.

Voľný čas a pracovný čas spolu úzko súvisia a výrazne sa vzájomne ovplyvňujú, a to nielen čo sa týka ich vzájomnej dĺžky, ale napr. aj kvalitatívne zmeny pracovného času vedú k stieraniu rozdielov medzi nimi. **Pracovný čas** má výrazný podiel na spotrebe základnej časti energie človeka. Jednou z jeho charakteristík je, že výsledkom jeho činnosti je výrobok. Práca je predovšetkým zameraná na produkt. Pracujúci človek sa snaží dosiahnuť praktický efekt v čo najkratšom čase s minimálnymi nákladmi. V práci sa cení predovšetkým výsledok. Všetko, čo odoberá energiu a pozornosť od dosiahnutia cieľa, sa javí ako zbytočné a pri optimalizácii pracovnej činnosti sa vyhadzuje. Vo voľnom čase sme viac slobodní ako v pracovnom čase, naše prežívanie sa spája s pocitmi slobody a voľnosti. **Vo voľnom čase nie je ani tak dôležitý výsledok, ako skôr proces – samotná činnosť.**

Mimopracovný čas je čas, ktorý venujeme fyziologickým potrebám, domácnosti a pod. je niečo medzi pracovným a voľným časom. Podobne ako pracovný čas, aj tento čas je nevyhnutný na fungovanie osobnosti i spoločnosti a vyžaduje si veľa energie. Pozostáva zo starostlivosti o domácnosť, starostlivosti o seba a rodinu (výchova, učenie, resp. vzdelávanie, služby ako nakupovanie, pranie, rôzne opravy, výchova detí, starostlivosť o ne, starostlivosť o seba a pod.). Táto časť disponibilného času je nevyhnutná pre zdravie, rovnováhu, ale podobne ako vo voľnom čase je tu prítomný **individuálny výber, zmena činnosti.**

O čo viac činnosť v mimopracovnom čase svojím cieľom zodpovedá záujmom človeka, jeho rozvoju, o čo viac jej režim zodpovedá

biologickým rytmom a sociálne podmieneným cieľom a normám, o to viac ho pociťujeme ako voľný čas. Voľný čas predstavuje absenciu vonkajších ohraňení a prekážok činnosti, je to oslobodenie sa od nevyhnutných a náhodných činností a časových strát, ktoré nezodpovedajú záujmom človeka.

Obsah a kvalita využívania voľného času závisia od celého radu kultúrno-sociálnych charakteristík rôznych vrstiev spoločnosti aj od subjektívnych faktorov, ako sú: sociálny status, vzdelanie, zvyky, spôsob a rytmus života jednotlivých ľudí.

O voľnom čase môžeme hovoriť vtedy, keď je dosiahnutá minimálna úroveň materiálneho blaha a keď sú vytvorené potrebné materiálo-technické prostriedky. Potom môže človek vo voľnom čase uspokojiť svoje sociálne a kultúrne potreby, ako je napríklad odpočinok, komunikácia, zábava, rozvoj záujmov, schopností, talentu. Vo voľnom čase môže človek pociťovať radosť zo života, optimizmus, uspokojenie zo spoločensky prospešnej činnosti, z tvorivosti.

Základné vlastnosti voľného času opísal Joffe Dumazedier takto:

- voľný čas oslobodzuje – je výsledkom slobodnej voľby;
- voľný čas je nezainteresovaný – činnosť neslúži žiadnemu materiálnemu alebo spoločenskému cieľu;
- voľný čas je hedonistickej povahy – umožňuje dosiahnuť uspokojenie, potešenie a radosť;
- voľný čas uspokojuje osobné požiadavky.-- umožňuje slobodné uplatnenie osobnej kultúry.

ČINNOSŤ VO VOĽNOM ČASE

Voľný čas slúži na oddych, rekreáciu, regeneráciu fyzických a psychických síl. Vo voľnom čase človek slobodne realizuje špecifické a veľmi rôznorodé činnosti, smerujúce od spoločenských kontaktov cez sebarealizáciu vychádzajúcu z individuálnych potrieb a záujmov až k rozvoju osobnosti v záujmových voľnočasových aktivitách. Sú to predovšetkým tieto činnosti:

1. **Oddych a pohyb** – táto činnosť slúži na regeneráciu fyzických síl a dosiahnutie psychickej rovnováhy. Sem zaraďujeme napríklad chôdzu, tanec, šport, manuálnu prácu (v záhradke, majstrovanie). Tieto činnosti majú svoje hranice – človek nepociťuje potrebu viac oddychovať, keď už je oddýchnutý.
2. **Zábava** – predstavuje inú úroveň aktivít. Počas zábavy sa aktivizujú tie orgány človeka a tie funkcie, ktoré sa neprejavujú v práci a odpočinku. Úlohou zábavy je uvoľnenie a harmonizácia osobnosti. Zábava predstavuje kontrast k práci aj k času strávenému na uspokojenie fyziologicky nevyhnutných potrieb. Zábava si vyžaduje zmenu zážitkov, je v nej veľa neočakávaného a náhodného. Zábava predstavuje boj proti nude – je to aj humor, veselá atmosféra, uvoľnená komunikácia. Ideálnou formou zábavy je hra, ktorá v súčasnosti uspokojí potrebu v hľadaní, hazarde, umožní vyjadriť radosť, prežiť napätie, súťaž, mobilizuje človeka. Význam hier nie je iba v ich rekreatívnej funkcii. V priebehu desaťročí zaznamenali rapidný vývoj – menia sa na tvorivé hry, vzdelávacie hry, psychohry, ktoré postupne nadobúdajú význam aj pre svet práce. Z mnohých hier sa postupne vyvinuli aj rôzne druhy športu.
3. **Záujmové vzdelávanie** – umožňuje rozvíjať duševné schopnosti jednotlivca, t. j. rozum, pamäť, estetický cit a pod. Pozostáva z osvojenia si výtvarných kultúrneho dedičstva, vedy, umenia a filozofie. Kým zábava sa zdá byť viac emotívnu, vzdelávanie sa realizuje na základe záujmu, preto je racionálnejšie a predstavuje vysoko účelnú aktivitu. Napríklad chodiť do kina môže byť aj zábava, ale aj vzdelávacia činnosť. Pri zábave absentuje postupnosť a nadväznosť činností, naproti tomu záujmové vzdelávanie má systematický charakter – vzdelávajúci sa snaží pochopiť súvislosti a vnútorné spojenia, kontext. V záujmovom vzdelávaní sa spájajú vnútorné potreby jednotlivca s objektívne podmienenou logikou ich osvojenia si. Záujmové vzdelávanie smeruje od náhodného záujmu a poznania k systematizácii, k logickému usporadúvaniu materiálu, k rozvoju myslenia a uvažovania. Obsah záujmového vzdelávania tým, že sa maximálne prispôsobuje potrebám a záuj-

mom účastníkov, tvorí široké spektrum oblastí. Medzi ne patria: estetická výchova, výchova umením, zdravotná výchova, jazykové vzdelávanie, cestovanie a turizmus, environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie a pod.

- 4. Tvorivosť** – predstavuje najľahodnejší druh a „vyššiu úroveň“ činnosti. Je to pre človeka najprirodzenejšia činnosť. Potreba tvorivosti je jednou z najhlbších a stálych ľudských potrieb. Tvorivosť je veľmi úzko spojená s voľným časom. Je prítomná aj v práci, aj v ostatnom disponibilnom čase, ale predpokladáme, že o čo bohatší a rôznorodější bude voľný čas, o to väčšia bude tvorivosť, ktorá môže priniesť spoločenské hodnoty. Je dokázané, že mnohé objavy vznikli vo voľnom čase, keď myseľ človeka odpočívala. Nebudeme ďaleko od pravdy, ak tvrdíme, že počas mnohých vekov voľný čas bol laboratóriom kultúry, v ktorom človek tvoril, experimentoval. Nerozmýšľajúc pritom o materiálnych výhodách, praktickom efekte, okamžitom ohodnotení tvorcu a jeho diela. Vo voľnom čase sa oddával snom, predstavivosti, fantázii. Mnohé druhy umenia vznikli z hry, filozofia vznikla z priateľských besied a polemík. Voľný čas tým, že umožňuje hľadanie a experiment, často smerujúci proti tradíciám a normám, plní aj dôležitú kultúrnu funkciu. Dnes je akulturačná úloha tvorivosti jasná. Vo voľnom čase vznikali nové formy, technické prostriedky, spôsoby komunikácie, ktoré sa následne zaradili do života spoločnosti. Z opovážlivých fantázií rojkov vznikli také oblasti, ako je letectvo a kozmonautika, ktoré boli kedysi iba zábavou. Zbieranie minerálov, skamenenín a iné rôzne druhy bádania sa zmenili na vedecké odbory – geológiu, paleontológiu atď.

Predchádzajúce tri spomínané úrovne činností vo voľnom čase (oddych, zábava, vzdelávanie) majú svoju hranicu nasýtenosti, po jej dosiahnutí strácajú zmysel. Oddych prestáva byť oddychom, zábava sa mení na nudu, vzdelávanie sa mení na presýtenie a zahltenie rozumu informáciami. Oproti tomu tvorivosť je schopná „požíerať čas“. O čo viac času tvorca spotrebúva, o to väčšia je jeho potreba času. Tvorivosť

má svoju cenu predovšetkým v tom, že vytára pre človeka užitočné predmety a duchovné hodnoty, ale aby mohol človek tvoriť, musí sám seba stále prekonávať, vytvárať nové veci, myšlienky, lebo to, čo vzniklo včera, dnes stráca svoju cenu.

TVORIVOSŤ V PODMIENKACH KULTÚRY

Tvorivosť vzniká, keď sa človek nadchne pre ideu, po čom nasleduje hľadanie spôsobu jej vyjadrenia. Následne tvorca uskutoční svoj úmysel, snažiac sa o dokonalosť a krásu realizácie. V tom je podstata tvorivosti. Typické tvorivé voľnočasové aktivity predstavuje záujmová umelecká činnosť.

Zmyslom podpory tvorivosti vo sfére voľného času je vytvárať podmienky, zaujímavé príležitosti a ponuky na jeho vhodné využívanie, na kultúrnu, aktívnu, tvorivú sebarealizáciu, na rozvoj osobnosti, na občiansku participáciu, na spokojné radostné prežívanie chvíľ voľna a zároveň pomáhať odborným usmernením – cieľavedomým priamym a nepriamym výchovným vplyvom s rešpektovaním špecifik voľného času.

Konkrétny obsah tvorivých aktivít vo voľnom čase vychádza z potrieb osobnosti, z charakteru zariadenia a z konkrétnej činnosti, v ktorej sa realizuje.

Osobnosť vo voľnom čase môže realizovať v oblasti kultúry aktivity zamerané na **racionálne trávenie voľného času**. Sú to väčšinou tvorivé aktivity orientované na vzdelávanie, výrobu niečoho užitočného – tvorivé dielne, ľudovomelecká výroba, zberateľstvo, „záhradkárčenie“, hobby aktivity a pod. Tieto aktivity umožňujú využívať a rozširovať vedomosti, zručnosti, poskytujú pocit zadosťučinenia z vlastných schopností.

Naproti tomu **romanticky strávený voľný čas** ponúka jedincom silné emócie, možnosť niečo zažiť, prekonať sám seba.

Voľný čas predstavuje široký priestor na tvorivé kultúrne aktivity. Okrem spomínaných aktivít a aktivít záujmovej umeleckej činnos-

ti, ktorá tvorí dominantnú súčasť, oblasť kultúry vytvára dostatočný široký priestor aj na rôzne outdoorové aktivity, zábavné hry, súťaže a stretnutia.

Sféra voľného času poskytuje široké možnosti pre rôzne organizácie, inštitúcie a subjekty lokálnej kultúry na realizáciu aktivít, ktoré sú zamerané na **výchovu k tvorivosti**. Tá sa realizuje najmä ako:

- výchova k tvorivosti v mimoumeleckej oblasti;
- výchova k umeniu;
- výchova umením (kreáciou interpreta, percepciou umenia);
- výchova v oblasti umenia (vrátane výchovy umelcov);
- výchova s dominujúcim zameraním na emocionálne zložky psychiky a racionálne zložky (vzdelávanie);
- výchova s dominujúcim zameraním na ostatné zložky osobnosti (vôľa, schopnosti...).

Výchova k tvorivosti pomáha rozvíjať estetický cit, schopnosť plnohodnotne vnímať a prežívať krásu, pestovať schopnosť adekvátne esteticky hodnotiť a rozvíjať potreby a schopnosti adekvátne reagovať a vytvárať krásne veci. Pri uskutočňovaní výchovy k tvorivosti sa ich realizátori voľnočasových aktivít môžu stretnúť s takýmito problémami:

- treba prekonávať už skôr vytvorené a niekedy aj zafixované nesprávne názory, návyky, kritériá hodnotenia produktov tvorivej činnosti (t. j. deformovaný vkus účastníkov aktivít);
- možnosť širokej voľby pre účastníka, čo sa týka frekvencie, obsahu, zamerania a spôsobu realizácie tvorivosti je niekedy bariérou pri jej uskutočňovaní;
- táto výchova sa realizuje na pozadí každodenného styku s umením (pri existencii masovej kultúry), doslova na nás útočí. Vytvára sa tak dysfunkčný styk, v ktorom prevláda receptívna stránka – človek vníma veľa balastu a netvorí;
- výchova k tvorivosti má často charakter seba výchovy a vyžaduje si prekonávanie prekážok (nedostatok času, lenivosti, zmena priorit ...).

Umenie má vo výchove k tvorivosti dominantné postavenie. Tvorivá umelecká činnosť vedie k rozvíjaniu talentu a k osvojovaniu si technických zručností. V oblasti kultúry sa uskutočňuje ako:

- umelecká výchova (art education), zameraná na umelecké estetické prejavy/vnímanie (hudobné, literárne, dramatické, filmové) ;
- výchova k umeniu – je súčasťou umeleckej výchovy, zahŕňa pestovanie schopností vedomostí a návykov, ktoré umožňujú plnohodnotné vnímanie a prežívanie umeleckých diel;
- výchova umením (education through art) – uplatnenie umenia vo výchove;
- umelecká výučba – rozvíjanie talentu v získavaní znalostí, techník a návykov k umeleckej interpretácii a autorskej tvorbe.

Voľnočasové aktivity na podporu tvorivosti umožňujú účastníkom:

- styk s prejavmi tvorby – či už prostredníctvom členstva v rôznych kluboch (napríklad priateľov umenia, filmových, výtvarných a pod.), alebo účasti na aktivitách (predstavenia, výstavy;
- vlastný prejav umeleckej tvorivosti – na rôznom stupni tvorivosti a umeleckej dokonalosti ako
  - a) živelná spotreba – v rámci spoločenskej zábavy, v súkromí (príležitostný spev, hra na gitare, tanec a pod.),
  - b) diletantské pokusy o tvorivé vyjadrenie, s cieľom pochopiť, ako sa to robí (literárna tvorba, rôzne výtvarné techniky, fotografovanie),
  - c) záujmová umelecká činnosť – viac alebo nemej sústavná (organizovaná v súboroch, krúžkoch a dobrovoľných skupinách),
  - d) záujmová umelecká činnosť na vysoko organizovanej úrovni (verejná činnosť amatérov – súbory vystupujú pre verejnosť a stávajú sa subjektom pôsobenia),
- sústavné vzdelávanie – potrebné na ďalšiu tvorbu.

TRENDY V OBLASTI VÝCHOVY K TVORIVOSTI

Oblasť kultúry poskytuje množstvo príležitosti na rozvíjanie tvorivosti rôzneho druhu. V budúcnosti sa čoraz viac bude ceníť vysoká miera invencie, tvorivosti a schopnosti presadiť nové formy a postupy, ktoré budú spájať ľudí, motivovať a mobilizovať ich potenciál. Preto bude treba, aby aktivity v oblasti kultúry:

- rozvíjali estetickú vnímavosť, emocionalitu a intuíciu a podporovali tvorivosť osobnosti vo všetkých štádiách jej života;
- zvyšovali informovanosť o význame tvorivosti, inovácií a rozvoja podnikateľských zručností pre osobný rozvoj jednotlivca, najmä u mladých ľudí;
- umožnili prístup k rôznym formám seberealizácie mladých ľudí prostredníctvom formálneho i neformálneho vzdelávania, rozvíjanie tvorivosti a inovačnej schopnosti prostredníctvom voľnočasových aktivít.

V budúcnosti bude treba klásť zvýšený dôraz najmä na rozvoj mimoumeleckej tvorivosti (vytvárať novú kvalitu životného prostredia formou skvalitňovania životného prostredia, skrášľovania okolia), na rozvíjanie schopností aktívne reagovať na negatívne pôsobenie masovokomunikačných prostriedkov, reklamy a pod., na obranu proti prílišnej racionalizácii života, proti uponáhľanosti, konzumnému spôsobu života a pod.

ZÁVER

V budúcnosti bude treba, aby subjekty v oblasti kultúry vo väčšej miere realizovali podujatia zamerané na aktívnu tvorbu, aby vytvárali podmienky na pestrý umelecký život, aby uskutočňovali aktivity v oblasti spoločenskej zábavy, ktoré by podnecovali a prezentovali tvorivosť, sprístupňovali tvorbu vo všetkých druhov umenia a skvalitňovali popularizačnú a poradenskú činnosť zameranú na rozvoj tvorivosti. Voľ-

nočasové aktivity subjektov pôsobiacich v oblasti kultúry tak pomôžu vytvárať prostredie, ktoré užším spojením s umením bude podporovať estetickú senzitivitu, emocionálny rozvoj a tvorivé myslenie účastníkov a stane sa predpokladom na vytváranie priaznivého prostredia na rozvoj kreativity a inovačných postupov aj v iných sférach spoločnosti.

Samohodnotiace otázky:

- Definujte voľný čas, opíšte rozdiel medzi pracovným, mimopracovným a voľným časom.
- Charakterizujte jednotlivé druhy činnosti vo voľnom čase.
- Charakterizujte výchovu k tvorivosti.
- Vymenujte 3 tvorivé voľnočasové kultúrne aktivity.

Aktivity:

- Opíšte význam a prínos voľného času podľa Charty výchovy pre voľný čas, ktorú vydala Svetová asociácia pre rekreáciu a voľný čas (WLRA) v roku 1993.
- Navrhnite 5 voľnočasových aktivít na podporu tvorivosti,
- Navrhnite aktivitu zameranú na výchovu k umeniu.

LITERATÚRA

- DUMAZEDIER, J. 1966. Voľný čas. In: *Sociologický časopis*, roč. 2, č. 3.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času*. Bratislava : Univerzita Komenského, 307 s. ISBN 80-223-1930-9
- KRYSTOŇ, M. 2003. *Edukácia detí a mládeže vo voľnom čase*. Banská Bystrica : UMB PF. 89 s. ISBN 80-8055-804-3.
- MASARIKOVÁ, A. 2002. *Vybrané kapitoly z pedagogiky voľného času*. Nitra : UKF PF. 164 s. ISBN 80-968735-0-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2001. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál. 322 s. ISBN 80-7178-5792-2.
- SPOUSTA, V. a kol. 1994. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU PF. 184 s. ISBN 80-210-1007-X.

- ŠERÁK, M. 2005. *Zájmové vzdelávaní dospelých*. Praha : MJF UK FF. 236 s. ISBN 80-86284-55-7.
- SIOSTRZONEK, J. 2006. Príspevek k animaci kultúry. In: *Nové impulzy – rozvoj miestnej kultúry*. Zostavovateľka: J. Strelková. Bratislava : NOC, s. 121-142. ISBN 80-7121-269-5.

7. METODIKA A PORADENSTVO V OBLASTI KULTÚRY

ÚVOD

Kultúrno-osvetové zariadenia umožňujú realizáciu širokého spektra záujmov pre rôzne cieľové skupiny. Nárast záujmu o voľnočasové aktivity a ich širšie uplatňovanie v praxi vyvolali potrebu venovať sa skvalitňovaniu kultúrno-výchovného pôsobenia a jeho metodickému usmerňovaniu, charakterizovať ho z rôznych aspektov. Rozvoj v oblasti kultúry, aplikácia nových obsahov, foriem a prístupov sa nezaobíde bez analýzy existujúceho stavu, zovšeobecňovania inovatívnych trendov, dobrej praxe a ich ďalšieho širokého uplatňovania. V tomto procese významnú úlohu zohráva metodická a poradenská činnosť.

Metodiku a poradenstvo predstavujú sústavnú, zámernú, cieľavedomú odbornú činnosť, ktorej významné štrukturálne prvky tvoria realizátori, adresáti, oblasti a formy metodického pôsobenia. Významným činiteľom pri realizácii metodicky a poradenstva je kultúrno-osvetový pracovník v role metodika.

Spoločenský vývoj si vyžaduje potrebu ďalšieho rozvoja kultúry minimálne v súčasnom rozsahu a štruktúre, ako aj jej efektívneho progresívneho vývoja. V tomto procese nepôjde o zmeny extenzívneho charakteru, ale o dôsledné dobudovanie existujúceho systému tak, aby kultúra bola dostupná všetkým skupinám obyvateľstva, aby zodpovedala kvalitatívne novým potrebám spoločnosti. Jednu z nádejných ciest predstavuje spájanie síl a prostriedkov organizácií a inštitúcií zaoberajúcich sa oblasťou kultúry v teoretickej, metodick-

kej i praktickej rovine. Postupne tak narastá význam komunikovania a výmen skúseností, využívania a zovšeobecnenia dobrej praxe, teda metodiky a poradenstva pre všetkých, ktorí sa na jeho realizácii podieľajú.

VÝVOJ METODIKY A PORADENSTVA V OBLASTI KULTÚRY

Vznik Československej republiky v roku 1918 a nové demokratické zriadenie si vyžiadali novú kultúrnu politiku a následne aj rozvoj osvety. Na základe ľudovýchovných zákonov z roku 1919 vznikala štruktúra osvetových zariadení. K týmto zákonom postupne vychádzali inštrukcie a výnosy Ministerstva školstva a národnej osvety, ktoré obsahovali výrazné prvky metodického a inštruktážneho charakteru, pretože vymedzovali úlohy, postupy a rámce pre organizovanie a činnosť ľudových kurzov občianskej výchovy, osvetových zborov a knižníc, vedenia obecných kroník.

Začiatkom 50. rokov spolu s rozvojom siete kultúrno-osvetových zariadení národných výborov vznikla na Slovensku potreba širšieho metodického ovplyvňovania. Poradenskú, školiteľskú, edičnú a výskumnú činnosť v oblasti osvety uskutočňovalo od roku 1953 Osvetové ústredie a Slovenské ústredie ľudovej umeleckej tvorivosti. Po ich zlúčení v roku 1958 v tejto činnosti pokračoval Osvetový ústav, ktorý mal rozhodujúci vplyv na rozvoj metodiky záujmového vzdelávania. Osvetový zákon č. 52 z roku 1959 zdôraznil význam metodickej činnosti, keď deklaroval vznik odborných ústavov a poradenských stredísk, ktorých úlohou bolo pomáhať pri zvyšovaní politickej úrovne a odbornej spôsobilosti najmä dobrovoľných osvetových pracovníkov, zovšeobecňovať najlepšie skúsenosti z osvetovej práce v rámci svojej pôsobnosti.

V nasledujúcich desaťročiach metodická činnosť v oblasti kultúry predstavovala pomoc pri zvyšovaní politickej a odbornej úrovne kultúrno-osvetových pracovníkov, výmenu a zovšeobecňovanie poznatkov a skúseností. Rozsah a úroveň metodiky záviseli od stupňa pôso-

benia jednotlivých metodických inštitúcií. Sieť metodických zariadení v tom čase v rezorte kultúry predstavoval Osvetový ústav, krajské a okresné osvetové strediská. Ťažisko ich činnosti tvorili poradenské služby pre profesionálnych i dobrovoľných kultúrno-osvetových pracovníkov najmä v otázkach riadenia a realizácie jednotlivých výchovno-vzdelávacích aktivít. Výraznejšie sa metodická a poradenská činnosť v záujmovom vzdelávaní začala uplatňovať a zaznamenala rozvoj po roku 1983, keď ministerstvo kultúry začalo pravidelne sledovať podiel, úroveň a formy metodickej pomoci na realizácii kultúrno-osvetovej činnosti.

V nových demokratických pomeroch po roku 1989 sa dôraz v oblasti kultúry kládol v prvom rade na zmeny v obsahovej štruktúre, pôsobnosti jednotlivých subjektov a ich finančného zabezpečenia. Realizačná stránka a nový prístup k metodike zaostávali.

Postupne sa situácia v oblasti metodiky a poradenstva stabilizovala, pričom významnú úlohu v tomto procese zohralo Národné osvetové centrum.

METODIKA A PORADENSTVO V OBLASTI KULTÚRY

Z hľadiska bližšieho vymedzenia metodiky a poradenstva v oblasti kultúry delíme kultúrne zariadenia na zariadenia:

- s rýdzo realizačnou pôsobnosťou, medzi ktoré patria predovšetkým miestne kultúrne a osvetové strediská, kluby, knižnice, múzeá galérie a pod.;
- s metodickou a realizačnou pôsobnosťou, medzi ktoré počítame regionálne osvetové strediská, okresné knižnice a ďalšie špecializované ustanovizne;
- s výlučne metodickou pôsobnosťou, kde prioritou patrí národným inštitúciám (Národné osvetové centrum Slovenské národné múzeum, Slovenská Národná knižnica a pod.), ale zaraďujeme sem aj Maticu slovenskú a ďalšie inštitúcie, resp. ústredia spolkov, spoločností, združení a pod.

Metodika a poradenstvo sa vo všeobecnosti často uvádzajú ako súčasť didaktiky najmä v súvislosti s cieľmi, podmienkami, zásadami, metódami a formami vyučovacieho či vzdelávacieho procesu.

Metodiku v širšom význame môžeme chápať ako súhrn spôsobov, pravidiel, foriem, metód a prostriedkov na úspešné, efektívne a racionálne uskutočňovanie určitej činnosti. Niekedy je metodika vnímaná aj ako teória (pojmovologický aparát vednej disciplíny), ale väčšinou ako konkrétne návody (skvalitňovania obsahu, foriem, metód, prostriedkov) na úspešné vykonávanie určitej činnosti.

Poradenstvo – môžeme charakterizovať ako dynamický systém poskytovania informácií, skúseností a rád, podpory a pomoci najmä v oblasti výchova a vzdelávania. (Výchova, 2000, s. 337). V poslednej dobe sa vo väčšej miere v praxi používa pojem **celoživotné poradenstvo**, ktoré predstavuje „komplex služieb poskytovaných pri voľbe, riadení a zmene kariéry a je chápané ako pomoc jednotlivcom akéhokoľvek veku pri rozhodovaní o otázkach vzdelávania, odbornej prípravy, voľby zamestnania a rozvoji kariéry v ktorejkoľvek fáze ich života“. (Stratégia, 2007, s. 4).

Metodickú činnosť v oblasti kultúry môžeme charakterizovať ako sústavnú, zámernú, cielavedomú, odbornú činnosť, ktorá ovplyvňuje a podnecuje jej rozvoj.

Metodická činnosť zameraná predovšetkým na problematiku:

- riadenia a organizácie,
- štruktúry a siete inštitúcií,
- metód a foriem činnosti,
- financovania a rozvoja materiálno-technickej základne.

Metodická činnosť predstavuje **činnosť inštitúcií a jednotlivcov**, ktorých poslaním a náplňou je profilovať a pomáhať zvyšovať odbornú spôsobilosť subjektov (výkonných kultúrnych zariadení, spolkov, združení, jednotlivcov a pod.). Rozsah a charakter metodickéj činnosti súvisí s úrovňou pôsobenia jej realizátorov (celoštátna, regionálna, miestna).

Metodickú činnosť chápeme ako súhrn foriem, metód, prostriedkov, pravidiel, spôsobov a postupov zacielených na úspešné, racionál-

ne a efektívne usmerňovanie realizátorov v oblasti kultúry pri plnení ich odborného a spoločenského poslania.

Podstatou metodiky je dať odpoveď na otázku, **ako, akým spôsobom, resp. postupom** dosiahnuť plnenie poslania, zámerov, cieľov a úloh stanovených kultúrnou politikou štátu.

SÚČASTI METODIKY A PORADENSTVA

Metodickú a poradenskú činnosť môžeme prezentovať ako určitý systém, ktorého **prvky** tvoria:

- hlavné zameranie, cieľ a úlohy záujmového vzdelávania;
- subjekty (organizácie s metodickým poslaním, Národné osvetové centrum, Matica, slovenská, krajské a regionálne osvetové a kultúrne strediská, ďalšie inštitúcie);
- obsah (výchovno-vzdelávacia a školiťelská činnosť, záujmová mimoumelecká činnosť, klubová činnosť, manažovanie záujmového vzdelávania, jeho materiálno-technické, finančné zabezpečenie a iné);
- formy, metódy a prostriedky (metodické návštevy, inštruktáže, metodické materiály a pod.);
- cieľová skupina – adresát (individuálny záujemca o metodiku, skupina, vzdelávací, kultúrno-osvetový, samosprávny, iný subjekt).

Vzťahy medzi jednotlivými zložkami tohto systému definujú proces a efektivitu metodického a poradenského pôsobenia.

Metodika a poradenstvo by sa mali riadiť **zásadami**, ktoré definujú požiadavky na činnosť metodika/poradcu a účastníkov v zmysle stanoveného cieľa. Ide o tieto zásady:

- zásada cielavedomosti, vedeckosti a plánovania;
- zásada aktivity;
- zásada spojenia teórie s praxou;
- zásada primeranosti a individuálneho prístupu;
- zásada názornosti;

- zásada systematickosti a sústavnosti;
- zásada trvácnosti;
- zásada odborného prístupu;
- zásada špecializácie a konkrétosti vo výbere obsahu, foriem a metód pôsobenia.

Výber konkrétnej metodiky a formy poradenstva vždy závisí od cieľa, ktorý treba dosiahnuť, od typu účastníkov/adresátov, od osobnosti a štýlu práce metodika/poradcu a od sociálneho kontextu, v ktorom sa metodika a poradenstvo uskutočňujú.

Ako zdroj metodickej a poradenskej činnosti slúži metodikom tak teória, ako aj skúsenosti z praxe.

Realizátori určujú hlavné zámery a ciele metodickej a poradenskej činnosti. Realizátormi sú väčšinou subjekty, metodická činnosť ktorých tvorí hlavnú zložku ich poslania (napríklad Národné osvetové centrum, iné národné centrá), alebo aj subjekty, ktorých hlavné zameranie je iné, ale nevylučuje metodickú činnosť v rámci ich špecifického zamerania (verejnoprávne a nevládne inštitúcie, rôzne nadácie, združenia a pod.).

Metodická činnosť sa realizuje odborníkmi – metodikmi ako:

- **priama – osobná** – formou návodno-inštruktážnych aktivít, ako sú metodické návštevy, inštruktáže, konzultácie a pod.,
- **priama skupinová** – formou metodologických seminárov,
- **nepriama – sprostredkovaná** – formou vydávania metodických materiálov, organizačných predpisov, metodických listov, pokynov, edičnou a publikačnou činnosťou.

V konkretizácii najčastejšie využívanými **formami** metodickej a poradenskej činnosti môžu byť:

- vzdelávacie formy (školenia, semináre, workshopy, tréningy a iné);
- metodické návštevy, inštruktáže;
- metodické materiály, listy, vzorové scenáre, repertoárové zborníky;
- výmeny skúseností, ukážky dobrej praxe;
- modelové a vzorové aktivity;

- rozborové semináre na rôznych prehliadkach, súťažiach, festivaloch a pod.

Všetky spomínané formy možno realizovať samostatne, alebo ako súčasť iných typov aktivít, ako aj v kombinácii s inými, napríklad vzdelávacími, kultúrno-osvetovými, záujmovo-umeleckými či inými kultúrnymi a voľnočasovými aktivitami.

Adresáti predstavujú dôležitú súčasť metodického a poradenského pôsobenia, pretože ide o vzájomnú interakciu dvoch subjektov. Pri realizácii metodického činnosti v podstate ide o vzdelávaciu a výchovnú aktivitu inštruktážneho typu, ktorá je zameraná na osoby alebo skupiny osôb často veľmi rozdielneho stupňa vzdelania, profesionálnych skúseností, životného štýlu a pod. Preto je veľmi dôležité pri realizácii metodiky rešpektovať princípy práce s dospelým.

Adresátom metodického pôsobenia môže byť:

- jednotlivец – účastník, vedúci záujmového kolektívu, lektor vzdelávania, člen poradného zboru, expert a pod.;
- skupina osôb – napríklad účastníci záujmového vzdelávania, záujmovej umeleckej činnosti, členovia klubu;
- subjekt – organizácia, zriaďovateľ, metodické zariadenie nižšej úrovne, realizačné zariadenie, iná ľubovoľná organizácia (subjekt neziskového sektora, cirkvi a pod.).

Dôležitý je aj typ adresáta metodického pôsobenia – inak vyzerá metodika pre pracovníkov-začiatokníkov, inak pre skúsených pracovníkov, inak pre zmiešanú skupinu. Čím viac informácii metodik získa o adresátoch, tým presnejšie vyberie metódy prístupu k nim a doladí metodiku s potrebami cieľovej skupiny.

OBLASTI METODICKÉHO PÔSOBNIA

Metodickú a poradenskú činnosť v oblasti kultúry sa uskutočňuje prostredníctvom aktivít v týchto oblastiach:

- a) **Poznávacia činnosť** – vytvára dôležité predpoklady na skvalitňovanie riadenia, ale je aj dôležitým predpokladom na stanovenie obsahu kultúrno-výchovných a vzdelávacích aktivít. Zmyslom je spoznať objektívne faktory, ktoré ovplyvňujú záujmové vzdelávanie v konfrontácii so subjektívnymi názormi kultúrno-osvetových pracovníkov. Formou prieskumov, rozborov, ankiet, vyhodnocovaním dokumentov, analýzami možno získať informácie určujúce zákonitosti a objasňujúce potreby záujmového vzdelávania a následne ovplyvňovať jeho smerovanie a rozvoj.
- b) **Osobná poradenská a hospitačná činnosť** – úroveň takejto činnosti priamo závisí od schopností pracovníka-metodika, ktorý ju poskytuje. Takto realizovaná činnosť kladie vysoké nároky na jeho odbornú pripravenosť a životnú i odbornú skúsenosť, pretože si vyžaduje spojenie všeobecných zásad s miestnymi podmienkami a s vlastnou skúsenosťou. Osobná metodická činnosť je veľmi účinná, a preto je vyhľadávaná. Často ide o výjazdy na metodické návštevy a inštruktáže, keď poverený pracovník priamo v teréne poskytuje návody na konkrétne postupy alebo sa priamo podieľa na realizácii aktivity v oblasti záujmového vzdelávania. Môže byť aj vyhľadávaná (metodické dni), keď metodika navštívi v mieste jeho pôsobenia kultúrno-osvetový pracovník z praxe s cieľom konzultovať danú problematiku a požiadať o pomoc alebo radu. Aj v tomto prípade sa vyžaduje veľmi dobrá znalosť prostredia, v ktorom daný kultúrno-osvetový pracovník pôsobí.
- c) **Rôzna odborná organizačná činnosť** – môže splyvať s osobnou poradenskou činnosťou a môže sa uskutočňovať rôznymi formami. Najčastejšie realizované, atraktívne a efektívne sú výmeny skúseností, modelové podujatia/činnosti a tematické exkurzie, ktoré umožňujú realizátorom záujmového vzdelávania zažiť aktivity v konkrétnom prostredí, vnímať ich pozitívne i negatívne stránky. Metodický charakter majú aj kvalitatívne rozbor a hodnotenia na rôznych súťažiach a prehliadkach.
- d) **Výchovná a vzdelávacia činnosť** – tvorí súčasť metodickej a poradenskej činnosti ak je okrem všeobecného základu zameraná kon-

- krétno na potreby praxe. Rôzne semináre, školenia, doškoľovacie podujatia, porady, výcviky, tréningy a tvorivé dielne usmerňujú realizátorov záujmového vzdelávania a ponúkajú im aktuálne informácie, inšpiráciu a vzory využiteľné v praxi.
- e) **Edičná a publikačná činnosť** – patrí medzi rozšírené oblasti metodiky a poradenstva. Vydávanie rôznych materiálov a metodických pomôcok vychádzajúcich z potrieb praxe umožňuje rozširovať aktuálne informácie, nové poznatky a pozitívne skúsenosti. Jej súčasťou sú rôzne formy obežníkov a spravodajcov, metodické listy, zborníky dokumentov, prehľady, scenáre, katalógy, tituly teoretického charakteru, metodiky jednotlivých činností a aktivít a pod.
- f) **Ďalšie činnosti – normatívna, informačná a dokumentačná a iné**, aj keď v obmedzenom rozsahu patria do metodickej činnosti, podieľajú sa na riadiacej činnosti a na zvyšovaní efektívnosti záujmového vzdelávania, často slúžia ako pomoc pri aplikácii nových poznatkov, foriem a metód do praxe.

PRACOVNÍK V OBLASTI KULTÚRY AKO METODIK

V práci pracovníka v oblasti kultúry sa metodická činnosť vyskytuje vo veľkej miere. Kultúrni pracovníci v role metodika zriedka vykonávajú metodickú činnosť ako svoje hlavné povolanie – málokedy majú takúto úzku špecializáciu. Znamená to, že pracovníci v oblasti kultúry ako metodici sú často zároveň koncepční či koncepčno-riadiaci pracovníci, manažéri, metodici – inštruktori „univerzálneho typu bez hlbšej špecializácie“, metodici – špecialisti na divadlo, hudbu a pod., programoví pracovníci – realizátori.

Pracovník v oblasti kultúry ako **metodik** by mal:

- mať záujem o kultúrno-výchovnú činnosť a pravidla by mal mať hlbší záujem aj o niektorú z jej oblastí;
- mať pre svoju prácu prirodzené osobnostné vlohy;
- byť na svoju prácu odborne pripravený a systematicky doškoľova-

- ný tak, aby úroveň jeho vedomostí bola v súlade s požiadavkami vyvíjajúcej sa praxe;
- mať aj pedagogické a andragogické schopnosti.

Metodik by sa mal vyznačovať týmito **charakteristikami**:

- všeobecný rozhľad, občiansky postoj, informovanosť,
- základná orientácia v pedagogike a andragogike, psychológii osobnosti, v sociálnej psychológii a v sociológii, schopnosť aplikovať všeobecné zásady týchto vied;
- znalosť v odbore kultúrno-osvetovej činnosti;
- orientačné znalosti v jednotlivých oblastiach a úsekoch kultúrno-osvetovej činnosti;
- podrobnejšie a hlbšie znalosti v oblasti záujmového vzdelávania;
- schopnosti týkajúce sa riadenia a organizácie záujmového vzdelávania;
- schopnosť vystupovať na verejnosti, základné rétorické schopnosti, kultivovaný prejav a dostatočná slovná zásoba;
- takt pri správaní sa a vystupovaní;
- adaptabilita na prostredie, citlivosť, empatia;
- otvorenosť k inovačným procesom, znalosť prognózy rozvoja odboru;
- schopnosť hľadať optimálne pozitívne riešenia;
- pozitívne charakterové črty – húževnatosť, iniciatívnosť, pracovitosť, mravnosť a ďalšie.

Súčasná doba sa vyznačuje výraznou dynamikou profilu kultúrno-osvetového pracovníka – metodika. Zmeny v tomto profile by mali prechádzať vývoju v praxi. Metodik by mal realizovať metodickú a poradenskú činnosť takými formami, ktoré sa nepriečia jeho naturelu, osobnostnému založeniu a hodnotám – napríklad ak je uzavretý, mal by viac písať, ak je extrovert – uprednostní osobný kontakt. Mal by sa tiež orientovať v spoločenskom živote, mal by vedieť, ktoré sú aktuálne citlivé témy a prispôbovať výber metodiky, jej podobu a jazyk tomuto kontextu.

Na základe uvedeného možno profilovať tieto **kompetencie pracovníka v oblasti kultúry ako metodika:**

- odborno-predmetová – znalosť obsahu a procesu metodickej činnosti;
- poradenská a konzultačná – schopnosť poradiť;
- psychodiagnostická – schopnosť spoznať adresátov, motivovať ich, rozvíjať pozitívnu klímu;
- komunikačná – schopnosť efektívne komunikovať;
- evalvačná – objektívne a spravodlivo hodnotiť činnosť a výkony realizátorov záujmového vzdelávania;
- plánovacia a organizačná – schopnosť plánovať a riadiť záujmové vzdelávanie.

Metodická a poradenská činnosť patrí medzi náročnejšie typy intelektuálnej ľudskej činnosti. Metodickí a poradenský pracovníci v praxi vyššie uvedené kompetencie uplatňujú tým, že:

- vykonávajú činnosti inštruktážneho typu – vedú širšie tímy;
- ovládajú všetky prvky činnosti kultúrno-osvetového pracovníka a sú schopní inštruktorskej činnosti v týchto oblastiach;
- vedia zovšeobecniť poznatky získané na rôznych miestach a v rôznom čase a sú schopní vyššej formy abstraktného myslenia;
- sú schopní znovu aplikovať zovšeobecnené poznatky v celkom odlišných zmenených podmienkach, než v akých boli získané;
- pracujú v širšej územnej oblasti a to znamená, že sa vedia vyrovnávať s odlišnými objektívnymi a subjektívnymi podmienkami.

Plánovanie metodickej a poradenskej činnosti si vyžaduje:

- dlhodobú prípravu – štúdium teoretickej literatúry, materiálov, dokumentov, rôznych projektov a štatistiky, záznamov z konkrétnych vzdelávacích aktivít;
- predbežnú prípravu – je zameraná na konkrétne témy, jednotlivé problémy,
- bezprostrednú prípravu – konkrétny plán metodického pôsobenia, premyslenie metodiky, písomná príprava na realizáciu metodiky.

Pri plánovaní metodickej činnosti je dôležité, aby si metodik/poradenský pracovník uvedomil, čo chce dosiahnuť, aký bude postup pri realizácii konkrétnej metodiky.

Proces, ktorým sa metodika a poradenstvo v oblasti kultúry uskutočňujú, možno opísať v týchto krokoch:

- poznanie aktuálneho stavu v danej oblasti, jeho opis a zovšeobecnenie;
- hľadanie, výber a rozpracovanie metodiky, resp. konkrétnych metódik;
- experimentálne overenie metodiky;
- realizácia, zaradenie metodiky do praxe.

Najdôležitejšou úlohou metodických pracovníkov je zabezpečiť kvalitnú realizáciu kultúrnych aktivít prostredníctvom realizačných pracovníkov. Realizátori by mali byť schopní túto pomoc prijímať, súčasne si osvojovať poznatky a skúsenosti, ktoré tvoria obsah metodickej pomoci (činnosti) a používať ich v praxi.

ZÁVER

Perspektívy metodickej činnosti a ďalší rozvoj a zvyšovanie efektivity metodického pôsobenia budú výraznou mierou ovplyvňovať legislatívne, ľudské, materiálne, finančné a iné podmienky. Perspektívy rozvoja metodickej a poradenskej činnosti vidíme v úsilí o jej:

- **komplexnosť** – spolupráca všetkých subjektov realizujúcich metodickú a poradenskú činnosť na všetkých úrovniach, vo všetkých oblastiach a formách;
- **rôznorodosť** – rozvoj rôznorodých štruktúr, poradenských systémov a postupov pri zabezpečovaní primeranej kvality a rozsahu metodiky a poradenstva; možno predpokladať, že takáto rôznorodosť sa stane základom pre zapojenie jednotlivých adresátov do procesu tvorby a rozvoja metodiky, umožní ich spoluprácu a partnerské učenie sa;

- **efektívnosť**– zvýšený záujem o metodiku a poradenstvo zo strany štátu, samosprávy i ostatných jej realizátorov s cieľom zvyšovať kvalitu a dosiahnuť celkový rozvoj záujmového vzdelávania;
- **flexibilnosť inovatívnosť** – pružné reagovanie na meniace sa podmienky a potreby praxe, zavádzať nové technológie a trendy do poradenských procesov, rozvíjať obsah, formy a metódy metodického pôsobenia.

Realizácia takto ponímanej metodickéj a poradenskej činnosti spolu s aplikáciou požiadaviek transparentnosti, dostupnosti, dialógu a subsidiarity a so zavádzaním európskej dimenzie do týchto činností umožní kreať dynamicky sa rozvíjajúci proces, ktorý bude v súlade s najnovšími poznatkami teórie, ako aj s výzvami praxe.

Samohodnotiace otázky:

- Opíšte súčasti metodicko-poradenskej činnosti.
- Charakterizujte priamu osobnú, priamu skupinovú a sprostredkovanú metodicko-poradenskú činnosť.
- Opíšte cieľové skupiny a adresátov metodicko-poradenskej činnosti.

Aktivity:

- Vymenujte charakteristiky metodika v oblasti kultúry.
- Navrhňte postup metodicko-poradenskej činnosti pre ľubovoľnú oblasť kultúry.
- Opíšte úlohy, ktoré podpora rozvoj metodicko-poradenskej činnosti.

LITERATÚRA

- CIRBES, M. 1989. *Didaktika dospelých*. Bratislava : Obzor, s. 351. ISBN 80-215-0008-5.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2004. Kultúrno-osvetoví pracovníci ako cieľová sku-

- pina vzdelávania In: *Teoretické otázky celoživotného vzdelávania v oblasti kultúry*. Bratislava : NOC, s. 39-55. ISBN 80-7121-246-6.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2005. *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava : NOC. 80 s. ISBN 80-7121-255-5.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava : UK. 307 s. ISBN 80-2231-930-9.
- ONDRUŠEK, D., LABÁTH, V. 2007. *Tréning*. Bratislava : PDCS, 2007. 227 s. ISBN 978-80-969431-4-2.
- PALÁN, Z., LANGER, T. 2008. *Základy andragogiky*. Praha : UJAK, 2008. 183 s. ISBN 978-80-86723-58-7.
- MUŽÍK, J. 2002. *Didaktika dospelých*. Praha : Katedra andragogiky a personálneho řízení UK v Praze. 204 s. ISBN 80-86284-21-2
- PISARČÍKOVÁ, M., KAČALA, M. 2003. *Slovník súčasného slovenského jazyka*. Bratislava : Veda. 327 s. ISBN 80-224-0750-X
- SLUŠNÁ, Z. 2007. Teória a prax: výzvy na dialóg a spoluprácu. In: *Národné osvetové centrum a vzdelávanie 1002 – 2006*. Bratislava : NOC, s.110-118. ISBN 978-7121-295-9.
- ŠERÁK, M. 2009. *Zájmové vzdelávaní dospelých*. Praha : Portál. 201 s. ISBN 978-80-73667-551-6
- VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. 2008. *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí*. Praha : UK v Praze. 120 s. ISBN 978-80-86723-54-9.
- Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika : terminologický a výkladový slovník*. 2000. Bratislava : SPN. 547 s. ISBN 80-08-02814-9.

Internetové zdroje

- Návrh stratégie celoživotného vzdelávania a koncepcia celoživotného poradenstva* schválená vládou SR dňa 25. apríla 2007 uznesením vlády SR č. 382/2007 [online] citované [15.8.2011] Dostupné na: www.minedu.sk
- Zriaďovacia listina Národného osvetového centra*. (2011) [on line] citované [15.8.2011] Dostupné na: <http://www.nocka.sk/dokumenty/>.

8.

REALIZÁCIA KULTÚRNYCH AKTIVÍT

ÚVOD

Realizácia miestnej a regionálnej kultúry je zložitý proces, ktorý sa skladá z množstva rôznorodých a navzájom prepojených prvkov. Tvoria ho realizátori (tvorcovia) kultúrnych aktivít, cieľové skupiny (jednotlivci či skupiny účastníkov, publikum), ďalej prostredie, materiálne podmienky a pod. Ide o dynamický systém, kde zmena jednotlivých prvkov spôsobuje zmenu v celom systéme. Na miestnu a regionálnu kultúru vplýva celý rad spoločenských faktorov – politické, ekonomické, sociálne, etické, estetické a iné. Okrem nich kvalitu a výsledok, a teda aj efektívnosť miestnej a regionálnej kultúry ovplyvňujú aj ďalšie aspekty, z ktorých za najvýznamnejšie považujeme tieto:

- **Cieľovosť** – ako určité zameranie obsahu a foriem na potreby miesta, lokality, regiónu a z druhej strany na rozvoj osobnosti účastníka. Kultúrne aktivity by mali spájať ciele tvorcov, realizátorov a účastníkov.
- **Adekvátnosť obsahu** – ako určitá štruktúrovaná, logicky prepracovaná a usporiadaná dynamická sústava prvkov (vedomostí, skúseností a činností), ktoré tvoria základ akulturačného procesu a predstavujú komplex možností a prístupov v závislosti od schopností, potrieb a záujmov cieľovej skupiny. Preto je dôležité prispôbiť obsah potrebám premenlivého záujmu a potrieb účastníkov kultúrnych aktivít.
- **Primeranosť foriem a metód** – výber adekvátnej formy a metódy korešpondujúcej s obsahom je predpokladom úspešnosti kul-

- túrnej aktivity. Súčasným trendom je zvyšovanie podielu aktivi-
začných či participačných metód, prakticky zameraných činností
a zvyšovane podielu zapojenia sa účastníka do procesov v oblasti
kultúry.
- **Odborné a metodické kompetencie kultúrnych pracovníkov** (manažérov, organizátorov, lektorov, vedúcich kolektívov, animá-
torov a iných) – ako nevyhnutný predpoklad úspešnosti miestnej
a regionálnej kultúry. V oblasti kultúry by mali pôsobiť takí pracov-
níci, ktorí majú okrem odborného aj určité pedagogické, prípadne
andragogické vzdelanie či skúsenosti. Účinnosť práce kultúrneho
pracovníka je priamo úmerná jeho pripravenosti a spôsobilosti po
odbornej a didaktickej stránke.
  - **Inštitucionálna základňa** – ako systém pre optimálny rozvoj kul-
túrneho života obyvateľov v danej lokalite. Tvoria ho najrôznejšie
inštitúcie, organizácie, subjekty aj jednotlivci v netradičných pries-
toroch (obchodné reťazce, verejné priestranstvá, bývalé priemysel-
né stavby, súkromné priestory a pod.) Od ich stavu a a vybavenia
závisí aj kvalita poskytovaných kultúrnych služieb a účinnosť ich
kultúrneho pôsobenia.
  - **Riadenie** – ako proces systému kultúry vyplýva z platnej legisla-
tívy. Ústredným orgánom štátnej správy pre túto oblasť naďalej
zostáva Ministerstvo kultúry SR, ktoré spolupracuje s ostatnými
orgánmi a subjektmi v rámci svojich kompetencií. Pôsobia tu aj
orgány samosprávy a rôzne spoločenské, záujmové organizácie
a združenia. Ich činnosť má byť zameraná najmä na zabezpečenie
podmienok na realizáciu kultúrnych činností a aktivít.
  - **Financovanie** kultúry je v súčasnej dobe zabezpečené v prevažnej
miere zo zdrojov štátu a samosprávy. V budúcnosti bude treba vo
väčšej miere hľadať a využívať legislatívne a iné možnosti finan-
covania kultúry vo väzbe na daňové úľavy pre fyzické a právnic-
ké osoby, ako aj zo záväzne stanovených odvodov zamestnávate-
ľov. Očakáva sa posilnenie financovania kultúry z iných zdrojov
– napr. v súčasnosti je možnosť 2 % z dane odviesť niektorej ne-
ziskovej organizácii alebo nadácii, taktiež financovať kultúrne ak-

tivity prostredníctvom rôznych súkromných osôb – darcov, sponzorov a pod.

REALIZÁCIA KULTÚRNYCH AKTIVÍT V OBLASTI ZÁUJMOVÉHO VZDELÁVANIA

Charakteristikou záujmového vzdelávania je, že sa uskutočňuje vo voľnom čase a relatívne dobrovoľne. Ide o:

- vzdelávanie v najrôznejších odboroch vedy, techniky a umenia v závislosti od záujmov a potrieb účastníkov;
- v širšom zmysle aj o jeho výchovu (občianska, etická, právna, výchovu k tvorivosti a pod.) na základe celospoločenských potrieb.

Výchovno-vzdelávacie pôsobenie v oblasti kultúry je zamerané na osobnosť a vo väčšine prípadov sa uskutočňuje vo vzájomnej interakcii medzi vyučujúcim (vzdelávateľ, lektor, inštruktor, tréner, a pod.) a učiacim sa (frekventant, účastník).

Obsah kultúrnych aktivít v záujmovom vzdelávaní – a teda aj zameranie pôsobenia kultúrneho pracovníka – tvoria všetky oblasti vedy, techniky a umenia, o ktoré je spoločenský alebo individuálny záujem. Môže ísť o realizáciu tém z oblasti všeobecného vzdelávania občanov, ale i odborného, presahujúceho do kvalifikačnej prípravy pracovníkov (informačné technológie, jazyková príprava, komunikačné zručnosti ...). Každá téma, každý okruh problémov je vhodný, ale treba, aby bol v súlade s potrebami cieľových skupín a aby zodpovedal požiadavkám doby.

V súčasnosti v oblasti záujmového vzdelávania nastáva diferenciacia – veľká časť obsahových okruhov tradičného záujmového vzdelávania bola postupne včlenená do pôsobenia masovokomunikačných prostriedkov. Súčasne sa prejavuje aj tendencia integrovať záujmové vzdelávanie a kvalifikačnú prípravu (jazykové kurzy) Táto situácia mení aj motiváciu účastníkov a posúva ich účasť na aktivitách od dobrovoľnosti k poznaniu nevyhnutnosti učiť sa počas celého života. Taktiež v záujmovom vzdelávaní dnes prevláda záujem o lokálne

problémy komunity nad záujmom o všeobecné témy. Ľudia prejavujú väčší záujem o cyklické aktivity, pričom tento záujem podporuje aj pravidelnosť ich realizácie (napr. vždy v určitý deň mesiaca a v určitej hodine).

Súčasný trendy v záujmovom vzdelávaní poukazujú na:

1. rastúci dôraz na celoživotné vzdelávanie – z toho vyplýva potreba učiť ľudí učiť sa a aj kultúrni pracovníci môžu k tomu prispieť významnou mierou, pretože majú skúseností s realizáciou vzdelávacích aktivít;
2. zvyšujúci sa podiel aktívnej účasti občanov na spoločenskom a kultúrnom živote – oblasť kultúry môže saturovať dané potreby prostredníctvom občianskeho vzdelávania a kultúrnej výchovy;
3. permanentný záujem o sústavné cyklické aktivity umeleckého charakteru – kultúrni pracovníci sú schopní tieto potreby uspokojiť prostredníctvom estetickej a umeleckej výchovy, zapájania občanov do záujmovej umeleckej činnosti;
4. trend ku sebvzdelávaniu – kultúrne zariadenia sú pripravené realizovať formy a metódy podporujúce sebvzdelávanie (dištančné formy, možnosť prístupu na internet, e-learning);
5. záujem o nové formy vzdelávania (poznávacie zájazdy, diskusné kluby, konzultačné strediská, poradne a pod.) – práve oblasť kultúry poskytuje aj širokú škálu foriem a metód neformálneho vzdelávania, ktorú môžu záujemcovia využiť.

Úlohou kultúrneho pracovníka pri príprave a realizácii kultúrnych aktivít so vzdelávacím aspektom je:

- dodržiavať určitú proporionalitu a zamerať sa na čo najširší okruh tém, aby ponuka prilákala širší okruh účastníkov;
- zabezpečiť včasnú a vhodnú propagáciu pripravovaných aktivít;
- snažiť sa o vytváranie stabilného okruhu účastníkov;
- vytvárať, pokiaľ sa to dá, homogénne skupiny účastníkov (čo sa týka veku, skúseností, vedomostí, zručností a pod.);
- realizovať kombinované aktivity (spájať prvky vzdelávania a ume-

- lecké s inými mimoumeleckými záujmovými činnosťami), ktoré zároveň vplývajú na rozumovú a citovú stránku osobnosti;
- zabezpečiť vhodné prostredie, prostriedky a pomôcky na realizáciu vzdelávacích aktivít;
  - podporovať dialogické a problémové metódy (situačné, inscenačné), výcvikové metódy, programovanú výučbu;
  - zabezpečiť kvalitu lektorov a celkovú kvalitu vzdelávacieho procesu.

V budúcnosti bude dôležité, aby kultúrni pracovníci v predstihu reagovali na nové impulzy a aby realizovali vzdelávacie aktivity v oblasti kultúry na základe dôkladného poznania celospoločenských i lokálnych súvislostí, v súlade so záujmami a s potrebami obyvateľov, aby vynaliezavo hľadali a nachádzali vhodné a nové obsahy, aby zabezpečili ich didaktickú realizáciu a organizačný rámec (formy) v záujme zvýšenia príťažlivosti kultúrnych aktivít a aby tak zasiahli vyššie percento občanov.

REALIZÁCIA KULTÚRNYCH AKTIVÍT V OBLASTI MIMOUMELECKEJ ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Mimoumeleckú záujmovú činnosť charakterizujeme ako činnosť vykonávanú ľuďmi na základe motivovaného záujmu vo voľnom čase. Ide o také druhy činnosti, ktoré nemožno zaradiť ani medzi vzdelávacie, ani medzi umelecké. Do určitej miery môžu tieto činnosti prerásť hranicu tradične chápaných činností v oblasti kultúry. Ich dôležitým znakom je určitá „úžitkovosť“ pre človeka. Často je záujmová mimoumelecká činnosť zameraná na rozvoj zručností, ako napríklad šitie, varenie, modelovanie, ale patria sem aj bádatelské aktivity, zberateľstvo a pod.

Mimoumelecké záujmové činnosti majú význam pre rozvoj osobnosti človeka najmä tým, že:

- umožňujú jeho sebarealizáciu;
- podporujú regeneráciu jeho pracovnej sily;
- kompenzujú jednostrannosť zamerania osobnosti (plnia sociálnu, hygienickú a psychoterapeutickú funkciu).

Záujmová mimoumelecká činnosť predstavuje značne rozsiahlu škálu činností. Aj keď svojou povahou tieto činnosti nie vždy a v celom rozsahu zodpovedajú charakteru kultúrnych aktivít, majú v oblasti kultúry svoje miesto. Pre lepšiu orientáciu ich možno rozdeliť do týchto typov:

- **Intelektuálne** – majú významný podiel na rozvíjaní intelektuálnej stránky osobnosti. Najnáročnejšie a aj najvýznamnejšie z nich sú aktivity vedecké a bádateľské (archeologické, historické, etnografické, zamerané na ochranu prírody a pod.). Do tejto skupiny patria aj aktivity zlepšovateľov, konštruktérov, zberateľov, taktiež málo známe a v oblasti kultúry zriedka realizované aktivity zamerané na rozvoj kartových a iných spoločenských hier (šach, go, sudoku, bridž), rôzne debatné kluby a krúžky.
- **Estetické** – sú zamerané predovšetkým na využívanie hotového umenia na relaxačné účely, a nie na tvorbu alebo prezentáciu umeleckých artefaktov. Estetické vnímanie môže vyvolať aj príroda a krajina v širšom zmysle, preto do tejto skupiny patrí cestovanie, turistika, niektoré športové disciplíny, starostlivosť o životné prostredie, relaxačné využívanie umenia (túžba človeka zatancovať si, filmať, fotografovať a pod.).
- **Fyzické** – v oblasti kultúry sú pomerne málo využívané, ale sú dôležité pre harmonicky rozvoj osobnosť človeka (rozvinutý po duchovnej i fyzickej stránke). Ide väčšinou o športové aktivity. V našom kontexte nejde o špičkové športové výkony, ale o rekreačné realizovanie športu, ktorý má význam pre relaxáciu človeka. Tieto aktivity sú výrazne spojené s víkendovým pohybom obyvateľov. Môže to byť i tanec realizovaný ako zábava, ďalej riadená skupinová spoločenská zábava, tiež spoločenské kolektívne hry. Patrí sem aj pešia turistika, autoturistika, cykloturistika, poznávanie nových krajov, cudzích zemi a pod. a tie z aktivít, ktoré si vyžadujú pohyb, vydávanie fyzických síl a pomáhajú rozvíjať duchovnú stránku človeka.
- **Manuálne** – predstavujú širokú škálu činností. Tieto aktivity rozvíjajú motoriku, ale aj duchovnú stránku osobnosti. Majú výrazný rekreačný a relaxačný účinok, regenerujú pracovnú silu človeka. Oblúbenou aktivitou je šitie, varenie, ručné práce, umelecké re-

meslá, ďalej „kutilstvo“ a „opravárenstvo“. Do tejto skupiny patrí tiež ľudové staviteľstvo a úprava interiérov (súvisí s budovaním rekreačných objektov, starých chalúp). Pomerne rozšírenými aktivitami sú aj pestovateľské a chovateľské, fonoamatérske aktivity, konštruovanie rôznych technických zariadení.

Mimoumelecké záujmové aktivity sú spájané s činnosťou kolektívov – krúžky, spolky, združenia (najmä vedecké a bádateľské), ale môže ísť aj o činnosť, ktorá je vyslovene individuálna (vyšívanie, patchwork), zriedkakedy je organizovaná v malých kolektívoch (zberatelia). Niekedy táto činnosť býva zastrešená špecializovanými kultúrnymi zariadeniami, ako sú ľudové hvezdárne, zoologické záhrady, botanické záhrady, múzeá a pod.

Mimoumelecké záujmové aktivity môžu byť organizované aj neorganizované – vyslovene spontánne. Na to, aby si niekto doma šil, kutil či niečo zbieral, nie vždy potrebuje inštitúciu. Stáva sa, že sa tieto aktivity realizujú a rozvíjajú na báze súkromných kontaktov, inokedy sú to len sporadické rady a kontakty cez masmédiá a pod. Niekedy danú aktivitu pomáhajú propagovať dobrovoľníci a „aktivisti“ na pôde kultúrno-výchovných zariadení, alebo spoločenský záujem vyvolá vznik záujmových združení, organizácií či inštitúcií, ktoré rozvíjajú danú aktivitu (esperanto, rôzne bojové umenia).

Úlohou kultúrneho pracovníka pri príprave a realizácii kultúrnych aktivít v oblasti záujmovej mimoumeleckej činnosti je:

- propagovať mimoumelecké záujmové aktivity ako spoločensky angažované, ktoré majú svoje miesto v oblasti kultúry a kultúrno-výchovnej činnosti;
- podnecovať rozvoj všetkých druhov mimoumeleckých záujmových aktivít (individuálnych i kolektívnych);
- poskytnúť možnosti a priestory na ich realizáciu;
- zabezpečiť profesionálne odborné vedenie pre jednotlivcov i kolektívy;
- umožniť záujemcom a účastníkom, členom kolektívov permanent-

- né vzdelávanie sa a sústavnú prípravu v zvolenom odbore a udržiavať intenzívny záujem o zvolenú oblasť činnosti;
- snažiť sa podchytiť a usmerňovať aj neorganizované a málo preferované aktivity;
  - zabezpečiť uplatnenie sociálnych, hygienických a psychických funkcií mimoumeleckých záujmových aktivít;
  - vytvárať priestor na výmenu skúseností, vzájomné kontakty a prezentáciu výsledkov týchto aktivít;
  - napomáhať rozvoj (konzultácie, poradne, stretnutia s odborníkmi, výstavy, burzy a pod.).

Budúcnosť zrejme prinesie ďalšie rozširovanie tohto druhu činnosti predovšetkým v oblasti individuálnych a málo organizovaných mimoumeleckých aktivít. Subjekty v oblasti kultúry i samotní kultúrni pracovníci majú dostatočné možnosti a skúsenosti, aby poskytli priestor a vytvorili podmienky na ich rozvoj.

REALIZÁCIA KULTÚRNYCH AKTIVÍT V OBLASTI ZÁUJMOVEJ UMELECKEJ ČINNOSTI

Záujmová umelecká činnosť predstavuje významnú časť v oblasti kultúry. Aktivity v oblasti záujmovej umeleckej činnosti plnia poznávaciu, komunikatívnu a oddychovo-rekreačnú funkciu, ale predovšetkým umožňujú tvorivú činnosť, s cieľom zabezpečiť seberealizáciu a humanizáciu človeka. V záujmovej umeleckej činnosti niekedy ide o reprodukciu umenia, inokedy – o tvorivý proces, v ktorom vzniká nová kvalita. Cesta individua k aktívnej tvorivej činnosti prechádza určitým časovým vývojom. Smeruje od hlbšieho zainteresovania osobnosti na vnímaní umenia ako celku a preferovania jedného konkrétneho druhu (z obdivovateľa sa stáva stály recipient) k jeho poznávaniu a následne k vlastnej aktívnej umeleckej tvorbe. Často sa človek stáva členom formalizovanej skupiny, v ktorej sa buď zaujíma o daný druh umenia a organizuje, alebo tvorí (z recipienta sa stáva tvorca).

Tradične chápaná záujmová umelecká činnosť sa rozvíja na neprofesionálnej báze a nespĺva s hlavným zamestnaním človeka. V súčasnosti sa však stierajú hranice medzi profesionálnym a neprofesionálnym umením, chápanie pojmov profesionál – amatér v umení je oveľa zložitejšie. V mnohých prípadoch výsledky tvorby profesionálnych umelcov a amatérov sú verejnosťou prijímané ako rovnocenné. Prikláňame sa k názoru, že profesionálny umelec je ten, kto sa živí umeleckou tvorbou bez ohľadu na absolvované vzdelanie, a amatér tvorí zo záľuby, aj keď niekedy jeho tvorba je umelecky veľmi hodnotná.

Na to, aby sa človek stal tvorcom, je nevyhnutné nadanie a určité dispozície, čo spôsobuje, že okruh tvorcov je do určitej miery obmedzený. Preto v oblasti záujmovej umeleckej činnosti je vytvorená celá sústava zámerne organizovaných príležitostí – prehliadky a festivaly, súťaže a pod., ktorých cieľom je prezentovať výsledky v danej oblasti, rozvíjať ju a podnietiť jednotlivcov a kolektívy k ďalším aktivitám.

Aktivity v záujmovej umeleckej činnosti by sme mohli veľmi rámcovo bez nároku na úplnosť a komplexnosť rozdeliť na tieto odbory:

Slovesné odbory

- amatérske divadlo dospelých;
- amatérske bábkové divadlo;
- detské amatérske divadlo a dramatická výchova;
- umelecký prednes;
- autorské netradičné divadlo, malé javiskové formy;
- dramatická tvorba;
- literárna tvorba;
- ľudový slovesný folklór.

Ide prevažne o také umelecké aktivity, ktorých realizácia predpokladá vznik a činnosť kolektívu. Kolektívy v slovesných odboroch sú väčšinou rôznorodé. Tvorí ich režiséri, herci, návrhári kostýmov a výpravy, scénografi, ale pracujú v nich aj členovia z mimoumeleckých a technických profesií – kulisári, osvetľovači, zvukári a pod. Ich činnosť je pre úspech kolektívu významná a nezastupiteľná. Umelci a ostatní

členovia by mali byť v kolektíve rovnocenní. Podstatnú časť v danej oblasti činnosti tvorí práca so slovom, otázky dramaturgie a scenáristiky.

Hudobné odbory

- sólová hra na hudobný nástroj;
- symfonická a komorná hra realizovaná neprofesionálnymi umelcami;
- populárna a moderná hudba, tradičný jazz, tanečná hudba, etno, rock a ďalšie hudobné štýly;
- ľudový hudobný folklór;
- vokálna tvorba jednotlivcov ;
- zborová vokálna tvorba;
- skladateľská neprofesionálna činnosť vo všetkých hudobných žánroch.

Podobne ako pri iných odboroch, aj tu ide prevažne o kolektívne aktivity. V tomto odbore je však zloženie kolektívov homogénnejšie, častejšie sa uplatňuje tvorba jednotlivcov. Otázka obsahu nepôsobí tak bezprostredne, ale je prítomná v textoch piesní, prípadne iných hudobných diel.

Tanečné odbory

- ľudový tanec, sólový, vo dvojici, skupinový, ľudové hry s tanečnými prvkami;
- amatérsky klasický balet, moderný scénický tanec, hip-hop a pod.;
- spoločenský tanec vo dvojici alebo v skupine;
- pohybová výchova.

Prvá skupina súvisiaca s ľudovým folklórom nachádza svoj okruh záujemcov najmä vo vyhranených národopisných regiónoch. Spoločnosť má záujem na uchovaní ľudovej kultúry, a preto venuje značnú pozornosť rozvoju týchto umeleckých aktivít.

V podobnej situácii je aj oblasť spoločenského tanca, ktorá bola odjakživa spojovaná s výchovou k spoločenskému správaniu, etikete,

k dodržiavaniu spoločenských noriem. Aktivity v oblasti tanca kladú značné nároky na motorické prvky a aj na fyzickú pripravenosť účastníkov. Preto sú často vyhľadávané mladými ľuďmi, čo ovplyvňuje aj celkovú prácu skupín a celkové výchovné pôsobenie.

Výtvarné odbory

- amatérska výtvarná tvorba bez ohľadu na techniky či postupy (maľarska, grafická, sochárska, textilná);
- amatérska tvorba v oblasti užitého umenia;
- ľudová umelecká tvorba;
- amatérska fotografia;
- amatérsky film a video.

Výtvarné aktivity majú veľký význam pri formovaní estetického cítenia. Aktívna výtvarná činnosť amatérskych tvorcov sa často prejaví aj v skvalitnení životného prostredia. Niekedy ide o aktivity náročné na materiál a na jeho spracovanie (sochárstvo, grafika, keramika a pod.). Výtvarná a fotografická tvorba sú do značnej miery individuálne. To však neznamená, že v tomto druhu záujmovej umeleckej činnosti nemá význam vytváranie krúžkov a skupín. V obsahu má podstatný význam tematika, ktorú chce umelec zobrazovať.

Odlíšná situácia je pri filmovom umení. Filmová tvorba, ak má byť kvalitná, si vyžaduje pomerne značné materiálové a finančné náklady. Amatéri sa v danej činnosti často špecializujú, čo si vyžaduje prácu s kolektívom. Podmienkou tvorby je kvalifikovaný tím, schopný pripraviť film od námetu až po výrobu.

Oblasť ľudských záujmov v oblasti umenia je pestrá, vyskytujú sa oblasti, ktoré majú veľmi blízko k už spomínaným odborom, ale predsa len sa z nich vymykajú, ako napr. artistika, kúzelníci a pod. Hlavnými formami práce v záujmovej umeleckej činnosti sú: výučba (individuálna tvorba, tréning, skúška, nácvik a pod. v krúžkoch, súboroch, skupinách, zboroch) a prezentácia (súťaže, festivaly, predstavenia, koncerty, vystúpenia, dni otvorených dverí a pod.).

V oblasti ZUČ možno stretnúť aj jedincov s priemernými a podpriemernými schopnosťami, ktorí chcú tvoriť, hoci ich výsledky často nedosahujú ich predpokladané očakávania. Kultúrny pracovník by napriek tomu mal s nimi pracovať a mal by sa snažiť doviest' ich v procese tvorby aspoň k základným platným estetickým východiskám a k pochopeniu základov umenia v danom odbore. Zložitejšia situácia nastáva pri prezentácii takej tvorby. Niekedy treba urobiť ústupky voči umeleckej kvalite tak, aby verejná prezentácia menej dobrého diela neprevážila nad umelecky hodnotnými dielami.

Úlohou kultúrneho pracovníka pri riadení kultúrnych aktivít v tomto odbore je:

- podporovať tvorbu (prostredníctvom vyučovania a interpretácie);
- klásť väčší dôraz na samotný tvorivý proces ako na jeho výsledky;
- zabezpečiť tvorivú atmosféru, brať do úvahy individuálne odlišnosti jednotlivých členov – zladať ľudí tak, aby výsledné dielo bolo úspešné a aby pri spoločnej práci vznikal dobrý tvorivý kolektív;
- venovať mimoriadnu pozornosť obsahu umeleckých diel – prostredníctvom obsahu kultúrny pracovník vychováva, pomáha vytvárať určité vzorce správania, postojov, určitú sústavu názorov;
- upriamiť pozornosť na to, aby sa účastníci pravidelne zoznamovali so svojim umeleckým odborom v širších súvislostiach;
- podporovať všestranný rozvoj osobnosti v procese umeleckej činnosti;
- pomôcť záujemcom a účastníkom kultúrnych aktivít ovládať techniku, osvojiť si návyky a majstrovstvo smerom k originalite.

Pri aktivitách tzv. autorskej záujmovej umeleckej činnosti (literárne, výtvarné, ...) je dôležité, aby kultúrny pracovník podporoval individualitu tvorcu, aby sa snažil o rozvoj jeho talentu. Dôraz pritom treba klásť na poznávaciu činnosť jednotlivých autorov, nasmerovať ich na individuálnu prácu a rozvoj, pomôcť im nájsť individuálny program. Vhodnými formami sú kluby a stretnutia autorov, plenéry, tvorivé dielne, poradne, kde si tvorcovia môžu vymeniť skúsenosti, vypočuť dobre mienené rady i konštruktívnu kritiku.

Interpreti a interpretačné kolektívy sú zameraní na prezentáciu umeleckých diel, členovia sú spolutvorcami nového umeleckého diela. Úlohou kultúrneho pracovníka pri rozvíjaní interpretácie je podnecovať tvorcov k hľadaniu v sebe a vo svete, k vyvíjaniu duševnej aktivity takým smerom, aby vyniklo bohatstvo ideí a svojský štýl interpreta.

Pri rozvíjaní klubových aktivít v oblasti umenia (kluby priateľov výtvarného umenia, filmu, divadla) je úlohou kultúrneho pracovníka sprostredkovať záujemcom predovšetkým kontakty s ľuďmi s podobným záujmom, podporovať ich vzájomnú komunikáciu a obohacovať ich poznanie rôznymi besedami, exkurziami, návštevami výstav, predstavení a pod.

ZÁVER

Záujmová umelecká činnosť sa neustále rozširuje o nové druhy aktivít, ktoré sa budú rozvíjať na báze nových (informačných) technológií, módy, nových záujmov ľudí. Profesia kultúrneho pracovníka sa pravdepodobne čoraz viac bude špecializovať. Bude nevyhnutné, aby sa kultúrni pracovníci – manažéri, vedúci kolektívov či animátori sústavne vzdelávali, aby si dopĺňovali vedomosti, aby získavali nové zručnosti tak, aby sa stali akcelerátormi rozvoja kultúry.

Samohodnotiace otázky:

- Opíšte úlohy kultúrneho pracovníka pri realizácii vzdelávacích aktivít.
- Opíšte úlohy kultúrneho pracovníka pri realizácii mimoumeleckých aktivít.
- Opíšte úlohy kultúrneho pracovníka pri realizácii aktivít v jednej z oblastí záujmovej umeleckej činnosti.

Aktivity:

- Navrhnite zameranie, postup a úlohy pre kultúrneho pracovníka pri realizácii kultúrnej aktivity zameranej na kultúrno-zábavnú činnosť.

LITERATÚRA

- CIRBES, M. 1989. *Didaktika dospelých*. Bratislava : Obzor. 351 s.
- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S. 2005. *Miestna a regionálna kultúra*. Študijný materiál na dištančné vzdelávanie. Bratislava : NOC. 53 s. ISBN 80-7121-254-7.
- GAŽOVÁ, V. 2003. Perspektívy kulturológie. In: *Acta culturologica*. Bratislava : Peter Mačura-PEEM. 260 s. ISBN 80-88901-81-2.
- GAŽOVÁ, V., SLUŠNÁ, Z. (eds.) 2005. Rôznorodosť kultúrneho. In: *Acta culturologica*, č. 13. Bratislava : Peter Mačura-PEEM . ISBN 80-7121-258-X.
- GAŽOVÁ, V., SLUŠNÁ, Z. 2010. Horizonty kulturológie. In: *Acta culturologica*, č. 20. Bratislava : NOC. ISBN 978-80-7121-329-1.
- HUPKOVÁ, M., PETLÁK, E. 2004. *Sebareflexia a kompetencie v práci učiteľa*. Bratislava : IRIS. 135 s. ISBN 80-89018-77-7.
- CHOMOVÁ, S. 2007. Realizácia kultúrnych aktivít. In: *Vademékum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC, s. 131-155. ISBN 80-7121-274-1.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava : UK. 307 s. ISBN 80-2231-930-9.
- MIKOLAJ, D. 1995. Osveta v miestnych podmienkach – nenahraditeľný fenomén. In: *Zborník z celoštátnej konferencie k otázkam miestnej kultúry*. Bratislava : NOC, ZOPS, s. 23-39. ISBN 80-7121-105-2.
- PRUSÁKOVÁ, V. 2000. *Systémový prístup k ďalšiemu vzdelávaniu*. Bratislava : IVS. 125 s. ISBN 80-968308-2-1.
- STRELKOVÁ, J. 2007. Kultúrne aktivity a ich špecifiká. In: *Vademékum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC, 117-130. ISBN 80-7121-274-1.
- ŠERÁK, M. 2005. *Zájemové vzdelávání dospělých*. Praha : MJF UK FF. 236 s. ISBN 80-86284-55-7.
- TUMA, M. 1987. *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých*. Bratislava : Obzor. 428 s.

9. KULTÚRNA AKTIVITA AKO PROJEKT

ÚVOD

Oblasť kultúry, tak ako bolo naznačené v predchádzajúcich kapitolách, predstavuje pomerne zložitý systém a sú potrebné určité vedomosti a zručnosti, aby sa kultúrny pracovník (profesionálny či dobrovoľný) vedel v tomto priestore pohybovať. Nové podmienky prinášajú aj nové možnosti, ale zároveň nútia kultúrnych pracovníkov reagovať na nové skutočnosti, pracovať po novom, tvoriť a vyvíjať nové aktivity. Kultúrni pracovníci sa čoraz častejšie stretávajú s problémom, ako pripraviť a uskutočniť kvalitnú, poprípade novú kultúrnu aktivitu s čo najmenšou námahou. Aplikácia znalosti (ale najmä neskoršie praktické skúsenosti) z oblasti projektového manažmentu umožní kultúrnym pracovníkom zefektívniť činnosť a zvyšovať kvalitu, predovšetkým pri realizácii zložitých aktivít, ktoré nemajú charakter rutínnej, pravidelne sa opakujúcej činnosti, ale sú zamerané na realizáciu jedinečných, inovatívnych činností, tvoriť nové produkty, nové služby, nové diela v oblasti kultúry.

PROJEKT KULTÚRNEJ AKTIVITY

Pri príprave a realizácii kultúrnych aktivít je dôležité uvedomiť si, či ide o rutinné kultúrne podujatie, pre novú cieľovú skupinu, alebo o prípravu novej aktivity v oblasti kultúry (po obsahovej či formálnej stránke, s použitím netradičných metód a pod.), prípadne či ide o zlo-

žitý systém aktivít, pre ktoré bude treba vypracovať projekt. Kultúrna aktivita bude predstavovať projekt, keď pri jeho realizácii treba riešiť súbor zložitých úloh a činností, jednotlivé činnosti majú definované rôzne priority, uskutočňujú sa v dlhších časových termínoch, úlohy si vyžadujú komunikáciu nielen členov jedného tímu, ale aj rôznych organizačných jednotiek, spoluprácu rôznych subjektov z rôznych oblastí a mnoho ďalších zložiek. Zároveň ide o aktivitu, ktorá je inovatívna a mala by priniesť aj určitú zmenu v oblasti kultúry. Projekt je vždy nástrojom zmeny a vždy v sebe nesie riziko a neistotu. Podľa určitých znakov – kritérií možno posúdiť, či kultúrna aktivita bola úspešná.

Kritéria úspešnosti kultúrnej aktivity:

- aktivita sa uskutočnila v plánovanom termíne podľa plánovaného harmonogramu, skončila sa včas;
- realizovala sa v rámci definovaného rozpočtu, na primeranej kvalitatívnej úrovni;
- výsledok, výstup bol akceptovaný účastníkom, klientom, zákazníkom;
- aktivita skončila s minimálnymi zmenami v porovnaní s pôvodným plánom (zadaním);
- neohrozila a nenarušila plynulosť hlavnej činnosti organizácie (kultúrneho subjektu).

Neúspech kultúrnej aktivity charakterizujú tieto nedostatky:

- zle definovaný základný problém, ktorý má kultúrna aktivita riešiť;
- neustále zmeny v priebehu jej prípravy a realizácie;
- nedostatočný záujem o jej výsledky zo strany vedenia, spolupracovníkov aj účastníkov;
- nie je vytvorená vhodná štruktúra riadenia (zodpovednosť);
- nedostatočne detailne rozpracovaný plán kultúrnej aktivity;
- odchýlky od pôvodného plánu, chýba monitorovanie odchýlok;
- nedostatočná/neefektívna komunikácia medzi členmi realizačného tímu;

- manažment danej kultúrnej aktivity je slabý, zlý, prevláda improvizácia, zásahy zvonku a pod.;
- v príprave bola podcenená alebo chýba analytická fáza.

Pre zabezpečenie bezproblémovej prípravy a realizácie kultúrnej aktivity a jej úspešnosti treba dodržiavať určité overené pravidlá a postupy. Medzi základné činnosti potrebné pri príprave a realizácii, teda pri manažovaní, kultúrnych aktivít patria: definovanie problému, plánovanie, organizovanie, kontrola, ukončenie a zhodnotenie. Pozrieme sa na ne bližšie.

DEFINOVANIE KULTÚRNEJ AKTIVITY

V tejto fáze manažovania projektu si treba ujasniť, čo sa očakáva od realizácie danej kultúrnej aktivity, v akom časovom limite, aké zdroje budú potrebné, s akým partnerom sa bude realizovať a aká stratégia bude použitá. Celkom na začiatku treba stanoviť, prečo je treba kultúrnu aktivitu realizovať – (je to zisk, zvýšenie podielu na trhu, zvýšenie kvality života, nová služba, ...). Po dôkladnom zvážení nasleduje rozhodnutie, či sa kultúrna aktivita bude, alebo nebude realizovať.

Ak sa kultúrny pracovník rozhodne, že kultúrnu aktivitu bude realizovať, treba urobiť **náčrt kultúrnej aktivity** (1 – 2 strany). Nasleduje zvažovanie existujúcich možností riešenia, definovanie prvotných cieľov a informovanie ostatných zainteresovaných. Pri všetkých týchto činnostiach sa náčrt stáva základom pre podrobnejšie plánovanie, pre budúce pracovné diskusie a ako pomôcka na získavanie podpory manažmentu (nadriadených), prípadne ďalších členov do realizačného tímu.

Termín (alebo dĺžka trvania) kultúrnej aktivity určuje spôsob jej plánovania a rozpočtovania. Ak je termín stanovený zvonku – sú to požiadavky zákazníka, investora – treba sa mu prispôbiť. Ak termín záleží od rozhodnutia kultúrneho pracovníka, treba uskutočniť od-

had. (Treba podotknúť, že kvalifikovaný odhad si vyžaduje čas, skúsenosti a overený plánovací proces.)

Ciele kultúrnej aktivity by mali byť konzistentné so strategickým zameraním organizácie (kultúrneho subjektu), ktorá kultúrnu aktivitu pripravuje. Pri určovaní cieľov kultúrnej aktivity sa oplatí držať týchto zásad:

- majú byť v súlade s cieľmi organizácie;
- musia byť merateľné (množstvo, kvalita, čas, náklady, produkt);
- musia byť realistické;
- musia byť jasne a logicky definované;
- musia byť vnútorne previazané a konzistentné;
- musia mať podporu vrcholového manažmentu, investora, zákazníka;
- sú ohrozené – časom, nákladmi a kvalitou.

Všeobecný cieľ a špecifické ciele by mali byť SMART, to znamená: S – špecifické, M – merateľné, A – možno ich priradiť k určitému subjektu, R – realistické a T (Time) – v akom čase sa majú dosiahnuť.

Medzi ďalšie **faktory**, ktoré treba brať do úvahy v počiatočných fázach uvažovania o kultúrnej aktivite, zaraďujeme:

- predmet (obsah kultúrnej aktivity) – treba jasne definovať, čo bude tvoriť kultúrnu aktivitu (kurz, divadelné predstavenie, cyklus výstav...);
- rozsah kultúrnej aktivity (celoslovenský, lokálny, miestny, iba pre určitú cieľovú skupinu);
- etapy, termíny realizácie;
- prístup (metóda) – ako sa bude pristupovať k riešeniu;
- kritéria pri hodnotení úspešnosti (mal by ich definovať kultúrny pracovník – manažér danej kultúrnej aktivity), ktoré sa môžu v priebehu projektu upresňovať;
- plánovanie rizika (kultúrny pracovník by mal plánovať a predvídať riziko, mal by sa zamerať na predchádzanie rizikovým udalostiam, resp. obmedziť ich negatívne pôsobenie).

Poznámka: Existujú riziká, ktorým sa nedá predísť (v takom prípade sa treba zamerať na obmedzenie negatívnych následkov).

PLÁNOVANIE KULTÚRNEJ AKTIVITY

V tejto fáze je hlavnou úlohou navrhnúť riešenie problému, ktoré má väčšinou formu návrhu. Plánovanie zahŕňa dekompozíciu prác, odhady zdrojov, definovanie závislosti medzi jednotlivými činnosťami, usporiadanie činností podľa časových a logických nadväzností, priradenie právomocí a zodpovednosti za jednotlivé činnosti.

Dekompozícia prác umožní kultúrnemu pracovníkovi nazerať na kultúrnu aktivitu ako na hierarchický systém, skladajúci sa z hlavného cieľa, čiastkových cieľov, balíkov pracovných úloh a jednotlivých pracovných úloh. Ak by bola plánovanou aktivitou napríklad realizácia konferencie, potom hlavným cieľom bude napomáhať rozvoj v určitej oblasti a prezentovať jej výsledky navonok. Čiastkové ciele môžu byť napr.: sumarizovať aktuálne problémy, poukázať na súčasný stav, podporovať komunikáciu subjektov v danej oblasti, modelovať východiská rozvoja a pod. Balík pracovných úloh by mohli predstavovať: obsah konferencie (témy, lektori), organizáciu konferencie (ubytovanie, strava, doprava, priestory a iné), vydanie zborníka z konferencie, propagáciu .... Pracovnou úlohou by napr. bolo zabezpečenie lektorov jednotlivých referátov a koreferátov, zabezpečenie priestorov, tlač pozvánok a iné. Pri dekompozícii prác treba postupovať zhora nadol. Taký postup zabezpečí jednoduchú interpretáciu a prípravu rozpočtu kultúrnej aktivity. Pri implementácii kultúrnej aktivity sa osvedčil postup zdola nahor. Jednotlivé činnosti sa odporúča dekomponovať do takej úrovne, v ktorej kultúrna aktivita nie je rozdelená na jednoduché pracovné úlohy, ktoré sa neprekrývajú a dajú sa jednoducho riadiť.

Pracovná úloha je základná jednotka a slúži na splnenie jediného špecifického cieľa. Mala by mať jasne definované trvanie, požadované vstupy a nevyhnutné náklady, výsledný produkt. Treba určiť zodpovedného človeka za jej splnenie (väčšinou jedného člena tímu) a urobiť jej stručný opis. Opis slúži na informovanie o úlohách, produktoch a o časovom rozvrhu realizácie kultúrnej aktivity, poskytuje detailný opis úlohy a jej vzťah k iným úlohám, pomáha monitoro-

vať postup prác, slúži ako referenčný materiál pre riešenie možných kompetenčných sporov a iných nedorozumení pri realizácii kultúrnej aktivity.

Odhad času a nákladov sa vyjadruje v človekodňoch (týždňoch, prípadne v mesiacoch). Odhad by nemal zahŕňať rezervy. Pri odhade treba brať do úvahy aj kvalifikáciu a skúsenosti všetkých, ktorí budú realizovať danú kultúrnu aktivitu. Odporúča sa zdokumentovať podklady a situáciu, na základe ktorých sa odhad robil. Odhad možoé urobiť na základe skúseností (z predchádzajúcich realizácii), kvalifikovaným odhadom (urobia ho experti z odboru), analógiou (skúseností z realizácie podobných aktivít, ich analýzy a porovnávanía), prípadne bodovacou metódou. Jednotlivé druhy odhadov majú svoje výhody i negatíva. Kultúrny pracovník – manažér sa rozhodne pre tú možnosť, ktorá je pre neho najpriateľnejšia.

Pri usporiadaní aktivít podľa časových a logických nadväzností je vhodné vychádzať z dekompozície. Jednotlivé druhy činností treba usporiadať do logickej schémy tak, aby ku každej činnosti bol priradený čas a financie. Financie sa sčítajú, ale rôzne druhy činností môžu prebiehať súčasne. Niektoré úlohy musia ísť v určitom poradí, niektoré sa môžu prekrývať. Najjednoduchšie je postupovať od konca smerom dozadu a pýtať sa, ktoré úlohy už musia byť hotové, aby mohli začať práce nad úlohu. Takto pokračujeme, až kým sa nedostaneme na začiatok. Všetky spomínané práce vytvoria návrh kultúrnej aktivity, ktorý je podkladom na realizáciu kultúrnej aktivity (harmogramom).

Návrh kultúrnej aktivity prestavuje kľúčový dokument. V návrhu kultúrny pracovník definuje základné problémy, podáva úplný opis činností spolu s časom a s odhadom zdrojov. Návrh poskytuje kultúrnemu pracovníkovi nástroj na rozhodovanie počas celého priebehu kultúrnej aktivity a slúži hlavne ako rámec pre kontrolu. Prostredníctvom neho sú noví členovia realizačného tímu oboznamovaní s kultúrnou aktivitou. Prostredníctvom návrhu môžu vedieť detaily aj iní pracovníci organizácie, prípadne aj nezainteresovaní.

Návrh by mal obsahovať:

- názov kultúrnej aktivity spolu so základným cieľom;
- manažéra kultúrnej aktivity – hlavného zodpovedného za prípravu a realizáciu;
- popis jednotlivých dielčích činností;
- čas realizácie, rozpočet;
- štruktúru manažmentu kultúrnej aktivity (kto je kto – partneri, právomoci a pod.).

ORGANIZOVANIE KULTÚRNEJ AKTIVITY

Touto fázou sa začína etapa implementácie zámerov a plánov. Až v tomto okamihu kultúrny pracovník pristupuje od slov k činom a začne realizovať kultúrnu aktivitu. Treba mať na pamäti, že hoci je to fáza, ktorá s konečnou platnosťou rozhodne o úspešnosti kultúrnej aktivity, tento úspech je podmienený aj dôslednou realizáciou predchádzajúcich fáz. Preto s realizáciou aktivity treba začať až po dôslednej príprave. Samotná implementácia začína vytvorením realizačného tímu, pokračuje časovým rozvrhom činností a poverením ľudí pracovnými úlohami. Okrem toho treba organizovať ľudí, získavať a organizovať zdroje (financie, ľudí, informácie, know-how, priestory, materiál), vytvárať štruktúru, vzťahy a interakcie medzi tými zdrojmi.

Organizovanie realizačného tímu je jednou z najdôležitejších úloh. Hoci zdroje, know-how a technológie sú dôležité, najdôležitejšou a aj najťažšou činnosťou je manažovanie ľudí. Platí všeobecné pravidlo, že kultúrna aktivita môže byť iba natolko úspešná, nakoľko úspešný bude kultúrny pracovník a jeho tím.

Pri realizácii kultúrnej aktivity kultúrny pracovník v úlohe manažéra kultúrnej aktivity zodpovedá za:

- realizáciu jednotlivých činností a úloh (časový plán, zdroje, prideľovanie právomoci a zodpovednosti členom tímu a pod.);
- monitorovanie priebehu realizácie kultúrnej aktivity (určovanie odchýlok, realizácia opatrení);

- sledovanie a vyhodnocovanie nákladov;
- poskytovanie informácií o priebehu realizácie;
- predvídanie a riešenie problémov.

Kultúrny pracovník – manažér kultúrnej aktivity musí predovšetkým plánovať, koordinovať, organizovať, kontrolovať a viesť. Tieto činnosti musí realizovať tak, aby zabezpečil úspech kultúrnej aktivity. Smerom dovnútra tímu treba motivovať ľudí, delegovať právomoci, komunikovať v rámci tímu, manažovať konflikty a navonok – smerom k vedeniu organizácie, zákazníkom, verejnosti, prípadne k sponzorom treba získať a udržať si podporu vedenia, usmerňovať očakávania zákazníkov, zabezpečovať propagovanie a reklamu kultúrnej aktivity. Predpokladá sa, že na výkon všetkých týchto činností je nevyhnutné, aby kultúrny pracovník mal primerané vzdelanie a skúseností, vodcovské a strategické myslenie, interpersonálne a manažérske zručnosti.

KONTROLA V PRIEBEHU PRÍPRAVY A REALIZÁCIE KULTÚRNEJ AKTIVITY

Kontrola je veľmi dôležitou súčasťou realizácie kultúrnych aktivít. Napriek tomu, že kultúrna aktivita je dokonale naplánovaná, treba kontrolovať priebeh jej realizácie, pretože:

- ľudia robia chyby;
- nemožno zabrániť vonkajším vplyvom;
- môžu sa meniť požiadavky;
- môže sa meniť konečný termín;
- môže sa skrátiť rozpočet;
- môže sa zmeniť priorita.

Paradoxné je, že napriek tomu, že realizáciou kultúrnej aktivity očakávame určité zmeny, zmena je najväčším nepriateľom manažérov kultúrnych aktivít. Stručne povedané, v priebehu realizácie sa môžu vyskytnúť nepredvídané udalosti. Kontrolné mechanizmy slúžia na to,

aby ich kultúrny pracovník mohol odhaliť už v ranom štádiu a prijať nápravné opatrenie. Korekcie treba uskutočniť hneď, keď si to vyžaduje situácia.

Existujú 3 dôvody pre použite kontroly – potreba monitorovať priebeh prác, detekovať odchýlky od plánu a aplikovať korekčné opatrenia. Osvedčeným nástrojom kontroly v takom prípade sú pravidelné tzv. monitorovacie správy o priebehu realizácie aktivity, niekedy je však výhodnejšie a prehľadnejšie uviesť iba odchýlky od plánovaného priebehu kultúrnej aktivity.

Kontrola by mala zhrňať tieto činnosti:

- hodnotenie situácie;
- analýzu dôsledkov;
- riešenie problémov;
- riadenie zmeny.

V praxi sa využívajú rôzne stratégie riadenia kontroly a odlišujú sa tým, na ktorý z kontrolných aspektov kladú dôraz. Väčšinou býva kontrola zameraná na plnenie termínov alebo na využívanie zdrojov a čerpanie nákladov. Oveľa náročnejšia je kontrola kvality, pretože jej meranie nie je jednoduché. V každom prípade už na začiatku treba definovať stratégie kontroly. Ak bola pri kontrole nájdená odchýlka, treba v čo najkratšom čase riešiť vzniknutú situáciu a prijať nápravné opatrenia. Vzniknuté problémy možno riešiť tak, že sa použijú rezervy (materiálu, ľudí, financií, času), prípadne sa posunie termín kultúrnej aktivity, alebo možno zmeniť aj rozsah kultúrnej aktivity. Od kultúrneho pracovníka sa očakáva tvorivý prístup k danej situácii a nájdenie vhodného riešenia.

UKONČENIE A ZHODNOTENIE KULTÚRNEJ AKTIVITY

Kultúrna aktivita bola systematicky naplánovaná, pripravená a uskutočnila sa. Nasleduje záver a ukončenie aktivity. Ukončenie predstavuje tieto činnosti:

- zhodnotenie kultúrnej aktivity z hľadiska jej cieľov a spôsobu realizácie – vypracovanie záverečnej správy;
- odsúhlasenie/akceptácia výsledku klientom alebo organizáciou, ktorá poskytla finančné prostriedky na jej realizáciu;
- zdokumentovanie kultúrnej aktivity (fotodokumentácia, videodokumentácia, propagačné materiály, ako sú plagáty, pozvánky a pod.);
- prípadne vykonanie auditu;
- určenie ďalšieho vývoja a formulovanie poučenia z realizácie kultúrnej aktivity.

Zhodnotenie realizovanej kultúrnej aktivity by sa malo uskutočniť objektívnym, podľa možnosti merateľným spôsobom. Zvyčajne sa robí na základe záverečnej správy. Hodnotenie môže vykonávať manažment tej organizácie (subjektu), ktorá kultúrnu aktivitu pripravila a realizovala, alebo nezávislá komisia expertov. Hodnotenie sa môže opierať aj o vyjadrenia spokojnosti zákazníkov, účastníkov, verejnosti.

Otázky, ktoré by si mal položiť kultúrny pracovník po ukončení kultúrnej aktivity:

- Boli dosiahnuté stanovené ciele?
- Boli jednotlivé práce pri realizácii vykonané včas, v rámci plánovaného rozpočtu, podľa definovaných špecifikácií a v požadovanej kvalite?
- Je „zákazník“ – účastník, klient spokojný s výsledkom?

Úplne na záver sa odporúča zvolať realizačný tím, vyhodnotiť priebeh kultúrnej aktivity a poďakovať mu, resp. oceniť jednotlivých členov tímu.

ZÁVER

Zvyčajne po úspešnom ukončení jednej kultúrnej aktivity sa začne s prípravou ďalších. Preto je dôležité, aby pri hodnotení celého pro-

cesu prípravy, realizácie a manažovania kultúrnej aktivity kultúrny pracovník zaznamenal pre budúcnosť všetky problémy, návrhy na zlepšenie a riešenia, ktoré sa objavili počas realizácie a pod. Taktiež treba formulovať závery, prípadne poučenia a určiť ďalší vývoj v danej oblasti.

Samohodnotiace otázky:

- Charakterizujte determinanty neúspechu kultúrnej aktivity.
- Charakterizujte faktory vplývajúce na úspech kultúrnej aktivity.
- Opíšte jednotlivé fázy procesu prípravy a realizácie kultúrnej aktivity.

Aktivity:

- Pokúste sa vytvoriť projekt konkrétnej kultúrnej aktivity, ktorá by sa mohla realizovať vo Vašej lokalite.
- Navrhňte zloženie realizačného tímu, potrebného na jej realizáciu.
- Pokúste sa určiť, čo by mohlo ovplyvniť úspešnosť Vašej aktivity.

LITERATÚRA

- BELZ, H., SIEGRIST, M. 2001. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha : Portál. 376 s. ISBN 80-7178-479-6.
- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J. 2007. *Animátor kultúry*. Bratislava : NOC. 223 s. ISBN 978-80-7121-278-2.
- CHOMOVÁ, S. 2007. *Vademékum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC. 162 s. ISBN 80-7121-274-1.
- Kolektív autorov. 2008. *Odborná príprava zúčastnených o prácu vo verejnej správe*. Bratislava : Academia Istropolitana. 252 s. ISBN 978-80-970003-4-9.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava : UK. 307 s. ISBN 80-2231-930-9.

- PERHÁCS, J., PAŠKA, P. 1995. *Dospelý človek v procese výchovy*. Bratislava : STIMUL. 157 s. ISBN 80-85697-21-1.
- PORUBSKÁ, G., ĎURDIÁK, L. 2005. *Manažment vzdelávania dospelých*. Nitra : SlovDidac. 212 s. ISBN 80-969303-0-3.
- PRUSÁKOVÁ, V. 2004. Profesionálne kompetencie manažéra vzdelávania dospelých. In: *Teoretické otázky celoživotného vzdelávania v oblasti kultúry*. Bratislava : NOC, s. 17-27. ISBN 80-7121-246-6.
- PRUSÁKOVÁ, V. 2007. Rozvoj osobnosti pracovníka v oblasti kultúry. In: *Vademékum pracovníka v kultúre*. Bratislava : NOC, s. 83-116. ISBN 80-7121-274-1.
- ŠERÁK, M. 2005. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha : MJF UK FF. 236 s. ISBN 80-86284-55-7.
- TUMA, M. 2005. *Vademékum manažmentu a marketingu v kultúre*. Bratislava : NOC. 219 s. ISBN 80-7121-261-X.

Internetové zdroje

<http://www.obnova.sk/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=1254>

NA ZÁVER

Kultúra tvorí dnes neoddeliteľnú súčasť života obcí a regiónov. Predstavuje širokú škálu podujatí a aktivít, ktoré sú realizované rôznymi subjektmi. Sú to nielen samosprávne kultúrne inštitúcie (miestne, mestské a regionálne kultúrne strediská, knižnice, rôzne galérie, múzeá a pod.), ale aj spolky, združenia, nadácie, súkromné spoločnosti a osoby. Rozlohou nevelké Slovensko sa bohatstvom kultúrnej ponuky podobá mozaike, vytvorenej z mnohých jedinečných foriem a prejavov. Obce a regióny sa vzájomne líšia rozmanitosťou kultúrnych prejavov: od rozdielnych zvykov a obyčajových tradícií cez tradičnú ľudovú architektúru, regionálne špecifické pokrmy, pestované plodiny až po špecifické odlišnosti v spôsoboch odievania (kroj, tradičný odev). Rozvoj miestnej a regionálnej kultúry sa preto dostáva do popredia záujmu spoločnosti. Dôležitými sa stávajú otázky jej riadenia a usmerňovania.

V týchto procesoch dôležitú úlohu zohrávajú profesionálni i dobrovoľní pracovníci kultúrnych inštitúcií a organizácií. Súčasní i budúci pracovníci v oblasti kultúry by mali poznať špecifiká lokálnej a regionálnej kultúry, jej zložky, legislatívne normy, inštitucionálne prostredie, formy a metódy jej činnosti, postupy pri realizácii kultúrnych aktivít. Iba na základe nadobudnutých odborných vedomostí a zručností erudovaní, kreatívni a nadšení pracovníci v oblasti kultúry budú môcť saturovať kultúrne potreby obyvateľov danej lokality, zabezpečiť a spoluvytvárať kultúrne prostredie svojej komunity.

SVETLANA CHOMOVÁ

**VADEMÉKUM
LOKÁLNEJ A REGIONÁLNEJ
KULTÚRY**

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK

Technická redaktorka, obálka: Kristína Vozáková
Korigovala autorka

Rozsah 128 strán, 5,79 AH, 6,08 VH, prvé vydanie,
náklad 100 výtlačkov
vytlačilo Polygrafické stredisko UK v Bratislave

ISBN 978-80-223-4025-0